المـنـظـار

في بيان كثير من

الاخطاء الشائعة

تاليف
صالح بن عبدالعزيز آل الشيخ

ترجم الي اللغة السندية
بشير احمد عسكري

تمت المراجعة تحت اشراف
المركز الاسلامي للبحوث العلمية
گلستان جوهر بلاڪ1- 132 ڪراچي

2 باب پهريون
شرڪ جون اهڙيون قسمون جي دين مان خارج ڪري ڇڏيندڙيون آهن ۽ شرڪ اڪبر جي قسمن جو بيان 7
3 مُردن کا ن مدد طلب ڪرڻ 7
4 مئلن کان شفاعت جو سوال ڪرڻ 8
5 قبرن لاءِ ذبح ۽ نذر ۽ نيازڪرڻ: 9
6 قبرن جو طواف ڪرڻ ،برڪت حاصل ڪرڻ جي لاءِ انهن کي ڇهڻ 10
7 زندھ غائب ماڻهن کي پڪارڻ: 11
8 نبين ۽ نيڪ ٻانهن لاءِ الله جي صفتن جو اعتراف 11
9 ڪجھ جنن کان يا ولين کان ڊڄڻ 12
10 شرڪ يا دم ۽ تعويذ 12
11 نجومين ۽ جادوگرن وٽ وڃڻ 13
12 جانور جي ڪل ۾ فائدي جو عقيدو رکڻ 14
13 گهر جي چائنٽ تي جانور ذبح ڪرڻ 14
14 شرڪيہ قصيدا ٻڌڻ 15
15 حلول جو عقيدو 15
16 باب ٻيو
شرڪ اصغر ۽ ان ڪجھ قسم ۽ شرڪ جي ذريعن جو بيان 16
17 الله کان علاؤ ڪنهن ٻي جو قسم کڻڻ 16
18 امانت ،ذمي ،يا شرافت جو قسم کڻڻ 16
19 قبرن کي سجدي گاھ بنائڻ 17
20 قبرن وٽ نماز پڑهڻ ، دعا گهرڻ 17
21 باب ٽيون :
ڪجہ بدعتن ۽ توحيد جي معاملن جو بيان 18
22 مقبرن تي مقبرا اڏڻ ، انهن کي پڪو ڪر ڻ 18
23 الله تعالیٰ جي ويجهڙائي جي لاءِ مجلسون منعقد ڪرڻ 19
24 مختلف قسم جا غير شرعي ڏيهاڑا مثلا سالگراه .مدر ڊي .نيوييئر 20
25 پندرهين شعبان جي رات جاڳڻ جوخصوصي اهتمام ڪرڻ 21
26 رجب جي مهيني کي روزن جي لاءِ خاص ڪرڻ 21
27 شرعيت جي ثبوت کانسواءَ ڪنهن عمل کي الله جي ويجهڙائيءَ جو ذريعوثابت ڪرڻ جائز نہ هي 22
28 طهارت جون غطيون زبان سان نيت ڪرڻ 23
29 وضوء يا شرعي غسل ۾ بي پرواهي ڪرڻ 23
30 وضوء دوررن وسوسي ۾ مبتلا ٿيڻ 24
31 پاڻي کي ضايع ڪرڻ 24
32 ڪنڌ تي مک (مسح) ڪرڻ 25
33 جورابن يا موزن جي هيٺين طرف کان مسح ڪرڻ 26

34	هوا جي نڪرڻ سان استنجا ڪرڻ	26
35	نماز جون غلطيون	27
36	نمازون وقت ٽاري پڙهڻ	28
37	طاقت رکندڙن مردن جو هميشہ يا ڪجھ وقت جماعت جي لاءِ حاضر نہ ٿيڻ	28
38	نماز ۾ بي سڪوني :	29
39	سڪون ۽ اطمينان جو مقصد :	29
40	خشوع جو نہ هجڻ گھڻو حرڪت ڪرڻ	30
41	نماز ۾ امام کان اڳرائي ڪرڻ يا ڄاڻي واڻي ان جي مخالفت ڪرڻ :	31
42	نماز جي زبان سان نيت ڪرڻ	31
43	سورۃ الفاتحہ جي تلاوت نہ ڪرڻ :	32
44	رڪوع ۽ سجدي ۾ قران جي تلاوت ڪرڻ :	32
45	رڪوع ۽ سجدي ۾ قران جي تلاوت ڪرڻ	33
46	نماز ۾اقعاء ڪرڻ يا ٻانهون وڇائڻ	33
47	سنهڙا ڪپڙا پائڻ جيڪي اوگھڙ کي نہ ڍڪين :	34
48	نماز ۾ عورت جو مٿي کي نہ ڍڪڻ يا پيرن کي ظاهر ڪرڻ :	34
49	امام يامقتدي جي اڳيان گذرڻ يا جمعي ڏينهن اورانگي اڳتيو ويهڻ	35
50	امام ڪوع جي حالت ۾پائيندڙ جو تڪبيره تحريمہ نہ چوڻ :	36
51	امام جي تشهد يا سجدي جي حالت ۾پيروي نہ ڪرڻ	36
52	اهڙو عمل جيڪو نماکي ڇڏي ڪنهن ٻي ڪم۾مصروف ٿيڻ	37
53	ڪپڙن ياگھڙي ۾ بيجا مصروف رهڻ :	37
54	نماز ۾ ضرورت کان سواءِ اکين کي پوري رکڻ :	38
55	کائڻ ،پيئڻ ،کلڻ سان نماز باطل ٿي ويندي	38
56	نماز ۾ بلند آواز سان قرات ڪري آسپاس وارن کي پريشان ڪرڻ	39
57	رش جي ڪري نمازين جو هڪٻئي تي تنگي ڪرڻ :	40
58	صفون سڌيون نہ ڪرڻ :	40
59	سجدن ۾پيرن کي مٿي کڻڻ	40
60	ساڄي هٿ کي کاٻي هٿ تي رکي ان کي سيني هڏي جي چيڙي تي رکڻ	41
61	سجدي ڪرڻ ۽ ان مان مٿي اٿڻ وقت رفع اليدين ڪرڻ	41
62	ڪجھ امامن جو غلطيون	42
63	نماز جي مسئلن جي باري ۾ بي پرواهي ڪرڻ :	43
64	سوره فاتحہ ۾ غلطيون ڪرڻ	43
65	نماز ۾ اڱرين مان ٺڪا ڪيڻ يا ملائڻ	44
66	سجدن ۾ اٺ وانگر ويهڻ :	44
67	ڪنهن اهل ماڻهو جي موجودگي ۾ڪنهن نااهل کي امام بنائڻ	45
68	قران جي قرات ۾ غلطيون ڪرڻ :	45
69	حرم شريف ۾ مردن جو عورتن جي پنيان نما ز پڙهڻ :	46
70	عورتن جو مسجدن ۾ هار سينگار ۽ خوشبو لڳائي اچڻ :	46

71 زبان جون غلطيون
72 1 گلا ،چغلخوري ، ۽ مسلمانن جي معاملي کي تي ٺٺي مذاق کي معمولي سمجهڻ : 47
73 گاريون ۽ لعنت ڪرڻ 49
74 جان ،مال، ۽ اولاد کي پٽ پاراتو 50
75 ڏينهن مهينن يا سالن کي برو چوڻ : 51
76 الله تعاليٰ جي اهڙي مخلوق کي گار ڏيڻ جنهن مخلوق جي مذمت شريعت ۾ وارد نہ آهي : 52
77 صحابہ ڪرام يا تابعين ڪرام کي برو چوڻ : 52
78 علماء ڪرام کي گاريون ڏيڻ انهن تي ٺٺي مذاق ڪرڻ : 53
79 محفلن ۽ تقريبن جو غلطيون :
80 تقريبات ۾ فضول خرچي ڪرڻ ۽ طعام کي گند وارين جڳهين تي اڇلائڻ ۽ انهن تقريبن ذريعي فخر جو اظهار ڪرڻ : 54
81 اهڙو دسترخوان يا ٽانؤاستعمال ڪرڻ جن تي الله يا رسول يا قراني آيتون يابي ڪا ان قسم جي تحرير لکيل هجن 55
82 دعا جون غلطيون
83 1 فرضي نمازن کانپوءِ هٿ کڻڻ : 56
84 2 فرض نماز پڙهڻ دوران هٿ کڻڻ 56
85 دعا وقت دل ۾ خلوص ۽ خشوع جو نہ هجڻ : 57
86 دعاجي قبوليت کان مايوس ٿيڻ 57
87 نبي جي وسيلي سان دعا گهرڻ 59
88 دعا ۾ مبالغو ڪرڻ 59
89 جمعي جون غلطيون
90 جمعي جي ڏينهن کي روزي ۽ رات کي عبادت جي لاءِ خاص ڪرڻ 60
91 جمعي جي خطبي ٻڌڻ کان بي پرواهي ڪرڻ يا خطبي دوارن ڳالهائڻ 60
92 ٻي اذان کان وڪروڪرڻ يا وٺڻ 61
93 خطيب جي اچڻ وقت نماز پڙهڻ 61
94 جمعي جي ڏينهن ماڻهن کي اورنگڻ 62
95 خطبي جو ڊگهو هجڻ ۽ نماز جو ننيوهجڻ 62
96 ڪنڪرين يا تسبيح جي داڻن سان کيڏڻ 63
97 فقط جمعي جي ڏينهن جو روزورکڻ 63
98 زڪوات جون خطائون
99 زڪوات جي ادائيگي ۾ بي پرواهي ڪرڻ 64
100 زڪوات جي نصابن ۾ تي پهتل مال کان اڻ ڄاڻائي 65
101 زڪوات حقدار ماڻهن تائين پهچائڻ ۾ سستي ڪرڻ 66
102 روزي جي غلطيون
103 زبان سان روزي جي نيت ڪرڻ 66

104	سحري جي وقت بي پرواهي يا سستي ڪرڻ	67
105	رمضان جي مهيني ۾ جماعت سان نماز پڙهڻ ۾ سستي ڪرڻ	68
106	روزي دوارن ڪوڙ يا جهالت جا ڪم ڪرڻ	68
107	اکين ۽ ڪنن کي حرام ڪمن ۾ استعمال ڪرڻ	69
108	رمضان ۾ موسيقي ٻڌڻ	70
109	روزن جي مسئلن جي ڄاڻ حاصل ڪرڻ کان لاپرواهي ڪرڻ	71
110	حج ۾ غلطيون	
111	عقيدو رکڻ ته احرام جون ٻه رڪعتون واجب آهن	71
112	احرام ۾ روڪيل شين کان نه رڪجڻ	72
113	عورتن جو غير محرم مردن کان پردو نه ڪرڻ	72
114	عورتن جو مردن جي ڪپڙن جهڙا ڪپڙا پائڻ	73
115	حج ۾ اهم جڳهين جون تصويرون ڪڍڻ يا ياداشت خاطر تصويرون ڪڍڻ	73
116	دروازن ۽ پٿرن کي ڇهڻ يا چمڻ انهن تي ڪا شيءِ لٽڪائڻ	74
117	جبل عرفه جي طرف منهن ڪري دعا گهرڻ يا عبادت جي نيت سان ان تي چڙهڻ	75
118	ڪجهه جڳهين جي زيارت ثواب يا عبادت جي نيت سان ڪرڻ	75
119	عقيدو رک ته عورت جي لاءِ احرام ۾ سفيد ڪپڙو پائڻ افضل آهي	76
120	نبي ﷺ جي قبر جي زيارت کانسواءِ حج کي اڌورو سمجهڻ	77
121	گهڙيل حديثن کي صحيح سمجهڻ جو عقيدو رکڻ	77
122	طواف کانپوءِ پيرن پر موٽڻ	78
123	مزدلفي ۾ ۽ مني ۾ راتيون گذارڻ ۾ بي پرواهي ڪرڻ	78
124	مزدلفي ۽ منيٰ ۾ دير تائين جاڳڻ	80
125	موسيقي جا آلات استعمال ڪرڻ	81
126	جمرات جي رمي وقت کان اڳ	81
127	رمي کان اڳ ڪنڪرين کي ڌوئڻ	81
128	حجر اسود وٽ مردن جي موجودگي ۾ عورتن جو هجوم	81
129	ضرورت کانسواءِ رمي ڪنهن نائب بنائڻ	82
130	جمرات کي شيطان سمجهڻ	83
131	سج جي لهڻ ٿيڻ اڳ ۽ مزدلفي ۾ اڌ رات کان نڪرڻ	83
132	عرفه جي ڏينهن وقوف ڪرڻ واري روزو	83
133	مزدلفي کان ڪنڪريون ڪٺڻ	84
134	مردن ۾ عام غلطين جون بيان	
135	ڪافرن سان جسماني شڪل وصورت ۾ مشابهت	84
136	نماز ۽ فرضي ڪمن تي راند کي ترجيح ڏيڻ	85
137	حرام ڳالهائين کي ٻڌڻ ، بداخلاقي وارا منظر ڏسڻ ،اخلاقي قدرن کان جي خلاف ورزي ڪندڙ رسالن جو مطالعو ڪرڻ	86
138	سوڙها ۽ سنهڙا ڪپڙا پائڻ ، مڇون وڌائڻ ۽ ڏاڙهي ڪوڙڻ	86

139 ٻاهرين ملڪن جو سفر ڪرڻ ۽ بريون عادتون اختيار ڪرڻ 86
140 آلات موسيقي جو استعمال 86
141 مطالعي، ڏسڻ، ٻڌڻ ۽ انهن جي آفتن جو بيان
142 اهڙن ناولن رسالن ۽ ڊائجسٽن جو مطالعو ڪرڻ جيڪي برن اخلاقن تي اڀارين ۽ شريعت جي مخالف ۽ اخلاق کي تباهہ ڪن 86
143 اهڙيين فلمن يا عشقيه ۽ پوليس وارن ڪردارن کي ڏسڻ جيڪي برين عادتن جرمن کي وڌائين 86
144 مخلتف بي فائندا راندين جامقابلا ۽ ڪشتي جا مقابلا ڏسڻ 86
145 موسيقي ۽ گانا ٻڌڻ 86
146 نيڪين جي حڪم ۽ برائي ۾ روڪڻ کان بي پرواهي ڪرڻ 87
147 سفر جون غلطيون
148 سير ۽ سياحت جي ڪري فرضن جو ضايع ڪرڻ 88
149 ڪافرن سان دستي ڪرڻ ۽ انهن جي ڪردار ۽ گفتار جي پيروي ڪرڻ 89
150 غير مسلم ملڪن ۾ دعوت الي الله ڇڏي ڏيڻ 90
151 ٻاهرين ملڪن ۾ بري ڪردار سان مسلمانن جي بدنامي ڪرڻ 90
152 ڪافر ملڪ جي سفر جي لاءِ ترغيب ڏيڻ ۽ڪافرن جي ملڪن ۽ انهن جو خوبيون بيان ڪرڻ 90
153 انهن ملڪن جو اهڙيون تصويرون ڇڪڻ جيڪي جنهن سان انهن ملڪن ڏانهن سفر ڪرڻ تي آماده ڪن 90
154 مسلمان عورت جو سفر ۾هار سينگار ڪرڻ ۽ پردي ۾ لاپرواهيءَ ڪرڻ 91
155 صلہ رحمي ۾ خطائون
156 رشتيدارن سان ملاقات نہ ڪرڻ 92
157 معمولي ڳالهہ جي ڪري رشتا ٽوڙڻ 93
158 رشيدارن سان ڄاڻ سڃاڻ ختم ڪرڻ يا روبروملاقات ممڪن نہ هجڻ جي صورت ۾ فون جو ڪرڻ جو تعلق ٽوڙڻ 94
159 غريب رشتيدران مال سان همدردي ۽ سهٺي سلوڪ کان بي پرواهي ڪرڻ 94
160 مستحق رشيدارن تي خرچ ڪرڻ ۾ لاپرواهي ڪرڻ 94
161 شادي جي معاملن خطائون
162 عورت جي انتخاب ۾ بي پرواهي 95
163 مڱينديءَ کي نہ ڏسڻ 96
164 تعليم جي تڪميل تائين شادي کي موخر ڪرڻ 96
165 طاقت کان وڌيڪ مهر ڏيڻ 97
166 ڪنوار جو پنهنجي ٻين عورتن ۽ گهوٽ سان گڏ عورتن کان سلامي وٺڻ 97
167 هن رسم جو ڪافرن سان مشابهت 97
168 مردن جو غير محرم عورتن ڏانهن ڏسڻ 97
169 شادي جي رات جي حقن ۾ بي پرواهي ڪرڻ 98
170 طعام ۾ فضول خرچي ڪرڻ 98

171	بجلي ضرورت کان وڌيڪ استعال ڪرڻ	98
172	شادي جي مجلسن ۾ نوٽن جي ورڪا ڪرڻ	98
173	شادي ۾ ڳائڻ ۽ ڳائڻين کي گهرائڻ يا موسيقي جون ڪيسٽون وڄائڻ	99
174	عورتن جو لائوڊ اسپيڪر استعمال ڪرڻ	99
175	شادي جي مجلس ۾عورتن يا ٻين جون تصويرون ڇڪڻ	99
176	هڪ کان وڌيڪ شادي تي اعتراض ڪرڻ	99
177	زبان جون غلطيون	
178	گلا، چغلخوري، ۽ مسلمانن جي معاملي کي تي ٺٺي مذاق کي معمولي سمجهڻ	100
179	گاريون ۽ لعنت ڪرڻ	102
180	جان ،مال، ۽ اولاد کي پٽ پاراتو	103
181	ڏينهن مهينن يا سالن کي برو چوڻ	103
182	الله تعالىٰ جي اهڙي مخلوق کي گار ڏيڻ جنهن مخلوق جي مذمت شريعت ۾ وارد نہ آهي	104
183	صحابہ ڪرام يا تابعين ڪرام کي برو چوڻ	105
184	علماء ڪرام کي گاريون ڏيڻ انهن تي ٺٺي مذاق ڪرڻ	106
185	محفلن ۽ تقريبن جو غلطيون	
186	تقريبات ۾ فضول خرچي ڪرڻ ۽ طعام کي گند وارين جڳهين تي اڇلائڻ ۽	107
187	مخلتف ذريعن سان ڳائڻ ۽ موسيقي جو اهتمام ڪرڻ	107
188	ناجائز ۽ حرام محفلن جو انعقاد ڪرڻ	107
	انهن محفلن ۾ مردن عورتن جي ميل جول ۽ عورتن جو مردن جي لاءِ زيب وزينت اختيار	
189	سون ۽ چاندي جي ٿانون ۾ کائڻ، پيئڻ	108
190	اهڙو دسترخوان يا ٿانؤاستعمال ڪرڻ جن تي الله يا رسول يا قراني آيتون يابي ڪا ان قسم جي تحرير لکيل هجن	108
191	عورت جي لباس جون خطائون	
192	سوڙها ۽ سنهڙا ڪپڙا پائڻ تہ جيئن اجنبي مردن کي مائل ڪري	110
193	اڌ ٻانهون وارا ڪپڙا پائي گاڏين يا بازارن ۾گهمڻ	112
194	اهڙا ڪپڙا پائڻ جيڪي مردن جي ڪپڙن جي مشابهہ هجن	112
195	مصنوعي وارا لڳائڻ	113
196	ننهن جي پالش جي استعمال جو حڪم	114
197	مصنوعي ننهن لڳائڻ يا هٿن ۽ پيرن جا ننهن وڌائڻ	114
198	غير مسلمن سان مشابهت	
199	ڏاڙهي ڪوڙڻ ۽ مڇون وڌائڻ ۾ مردن جي غير مسلمن سان مشابهت	115
200	مردن جوانگريزي لباس پائي غيرمسلمن جي مشابهت ڪرڻ	115
201	مختلف ڏيهاڙن ۾ ڪافرن سان مشابهت ڪرڻ	116
202	ڪافرن جي انداز سان وارن کي سنوارڻ	117

203	مجبوريءَ ڪانسواءِ جاندارن جون تصويرون استعمال ڪرڻ	117
204	مجلسن ۾ جاندارن جون تصويرون لڳائڻ	118
205	ڪنهن تصوير يا مجسمي کي يادگيري جي طور تي سنڀالي رکڻ	119
206	تصويرن کي وڻڻ ۽ وڪڻڻ	119
207	گهريلو خطائون	
208	معمولي ڳالهين تي زال مڙس جو جهڳڙو، سهڻي سلوڪ کان بي پرواهي ڪرڻ	120
209	اولاد جي خرچي ۾نا انصافي ڪرڻ	121
210	زالن جي درميان تقسيم ۾ ناانصافي ڪرڻ	122
211	رشتي ڳولڻ ۾شرعي معيار کان بي پراوهي	123
212	اجنبي مردن سان هٿ ملائڻ معمولي ڳالهه سمجهڻ	124
213	ڏير، سئوٽ ۽ ٻين غير محرم مردن کان پردي ڪرڻ ۾ لاپرواهي ڪرڻ	125
214	عورت جو غير محرم سان اڪيلو ٿيڻ	125
215	ملازمن ۽ ڊرائيورن کي ضرورت ڪانسواءِ ملازم عورتن سان ملائڻ	126
216	ملازمن جو عورتن سا ن ۽ ملازم عورتن جو مردن سان ميل جول	127
217	ضرورت جي باوجود ملازم (خادم) عورت جي لاءِ محرم جو انتظام نہ ڪرڻ	127
218	عورت جو محرم ڪانسواءِ زميني، بحري يا فضائي سفر ڪرڻ	128
219	غير مسلمان کي گهرائڻ	128
220	گهرن سان تعلق رکندڙ خطائون	128
221	ڪجهه گهرن کان ڪجهه ٻين گهرن جي بي پردگي	129
222	کائڻ پيئڻ جون خطائون	129
223	کاٻي هٿ سان کائڻ پيئڻ	130
224	کائڻ پيئڻ جي شين کي گندين نالين ۾ اڇلائڻ	130
225	کائڻ پيئڻ جي وقت بسم الله نہ پڙهڻ	131
226	جنازي ۾ غلطيون	
227	تعزيت جي وقت ختم قرآن جو اهتمام ڪرڻ	132
228	تعزيت لاءِ ايندڙن لاءِ طعام جو بندوبست	133
229	تعزيت ڪندڙن لاءِ مجلس جو انعقاد	133
230	ميت تي ماتم ڪرڻ	134
231	پنهنجين ڳِلن تي مارڻ ۽ ڪپڙا ڦاڙڻ ۽ جهالت جون پڪارون پڪارڻ	135
232	عورتن جو جنازي ۾ هلڻ	136
233	ميت تي ٽن ڏينهن کان وڌيڪ سوڳ ڪرڻ	136
234	رسالن ۽ اخبارن ۾ موت جو اعلان ڪرڻ	137
235	سوڳ جي سلسلي ۾ ڪجهه غيرشرعي پابنديون	138
236	سوڳ جي لاءِ ڪارا ڪپڙا لازمي پائڻ	138

المنظار

مقدمو

آئون پنهنجي پنهجي عاجزي ،انڪساري سان پنهجي پالڻهاري جي عظمت ۽ بزرگي جو اعتراف ڪندي سندس وڏائي ۽ واڪاڻ بيان ڪريان ٿوسندس بهترين نالن ۽ سهڻن صفتن جي واڪاڻ ڪريان .

هو منهجو پالڻهار آهي ڪائنس سواءِ ڪنهن جي بہ عبادت ڪونٿو ڪريان ۽ انهيءَ جي طرف رجوع ڪريان ٿو هروقت ان جي نعمتن ۽ انعامن ۾پنهنجي زندگي جاصبح ۽ شام بسر ڪريان ٿو جڏهن تہ (گناهگار ٻانهو) ڪنهن جو حقدار نہ آهي حقيقت تہ هيءَ آهي تہ هي ناچيزٻانهو علم جي دولت ڪان محروم آهي پر الله جي وسيع رحمت ۽ نعمتن جي نوازش آهي

اي منهجا پالڻهار! مون تي ۽ منهنجي ماءُ ،پيءُ ڪيل نعمتن جي شڪر گذاري جي لاءِ مونکي توفيق عطا فرماءِ

آئون گواهي ڏيان ٿو تہ الله ڪان سواءِ ڪوبہ برحق معبود نہ آهي ، آئون گواهي ڏيان ٿو محمد ﷺ جن سندن ٻانها ۽ رسول آهن .

اهو ٻانهو مبارڪ جومستحق آهي جيڪو الله جا حق سجاڻي سندس عظمت جو اقرار ڪري ٿو

اهو ٻانهو مبارڪن جو مستحق آهي جيڪي سمورن اختيارن ۽ فرمانبرداري جي مستحق پالڻهار ۽ هڪ ناچيزءِ فرمانبردار ٻانهي جي وچ ۾فرق تي يقين رکي ٿو .

ڪجهہ ٻانها هدايت جي رستي تي هلڻ ۾وحشت محسوس ڪندا آهن انهيءَ سياڳي راهہ تي هلڻ ۾ ڏکيائي جو سببب انهن جي دلين دماغن ۽ روح ۾ رچي ويل هٺ ۽ وڏائي آهي .

هڪ مسلمان تي واجب آهي تہ هن ڪي هن عقيدي جو آخري درجو حاصل هجي تہ هو فقط ٻانهوآهي رب نہ آهي ۽ پنهجي پالڻهار جي فرمانبرداري ڪندي سندس عظمت جو قرار ڪندڙ ۽ هر ان شيءَ ڪان پري رهندڙ آهي جنهن ڪان ڪيس روڪيو ويوآهي هو الله ڪان حيا ڪندڙ ۽ پنهجي زندگي آخرت تائين پهچڻ جي پُل سمجهندو آهي ۽ پنهنجي زندگي کي لهندڙ سج وانگر سمجهي ٿو انڪري هر ان ڪم جي ڪوشش ڪري ٿو

جنهن ڪيس ٻاجهاري رب جي ويجهڙائي ۽ راضپو حاصل ٿئي ۽ هن جي لاءِ جنت جا
جادروازا کلي وجن .
هن جي انهيءَ سعادت کي حاصل ڪرڻ جا موقعا ڪيتري قدرنہ بنجي ويندا آهن.... !
هن جي دل پنهنجي پالڻهار جي فرضي ۽ نفلي عبادت ڪري ڪيتري نہ راحت ماڻيندا
آهن ....!
حقيقت ۾ اهائي عبات ٻانهي ۽ سندس پالڻهار جي وچ ۾ دوستي جو ذريعو آهي
پوءِ هن سهڻي طريقي سان پنهجي پاڻ کي هر ان ڪم کان روڪيو جنهن کان شريعت
۾ روڪيو ويو آهي جنهن جي نتيجي ۾ ڪيس الله جي چهري جو ديدار جي ملندڙ
نعمت ڪيتري قدر تہ عظيم هوندي ..!
هن ڪتاب لکڻ جومقصد شريعت جي خلاف ورزي ڪندڙن کي نصيحت ڪرڻ ۽ انهن
کي خبردار ڪرڻ آهي تہ
شريعت جي معاملي ۾ جهالت تمام گهڻي ڦهلجي چڪي آهي جيڪي ماڻهو شريعت جي
خلاف ورزي ڪندڙ ٻن طبقن تي مشتمل آهن

پهريون طبقو : شريعت جا مسئلا ڄاڻندڙ

هي اهي ماڻهو آهن جڪي چڱي طرح ڄاڻن ٿا تہ ڪين شريعت ڪهڙن ڪمن کان روڪيو
آهي پر پوءِ بہ اهي بي پرواهي ڪري ٿو پنهنجي پالڻهار جو قدر نہ سڃاتو هن کي
پنهنجي حيثيت جو خيال نٿو اچي
پنهجي رب جي عظمت کي نٿوسڃاڻي ٻاجهاري پالڻهار جي الوهيت ۽ روبيت کي
وساري وينوآهي

شرعي مسئلن کان اڻ ڄاڻ طبقو :
هي اهي ماڻهوآهن جيڪي شريعت کان اڻ ڄاڻ آهن پر اجمالي طور تي پنهجي رب سان
محبت ڪندڙ آهن انهن جي مرضي هوندي آهي تہ الله تعالىٰ کين اهڙي ڪم ۾ نہ ڏسي
جيڪي کيس پسند نہ هجي ان جنت ۽ جنت جي نهرن جي تمنا رکن ٿا جنهن ۾ انتهائي
اعلىٰ درجي جون نعمتون ۽لذتون هونديون
خوف جي لمحن ۾ ماڻهن جو جنتين ۽ دوزخين جي ٽولن ۾تقسيم ٿيڻ وقت   سڪون
۽ امن جي اميد رکن ٿا

هيءَ كتاب الله جي حقن جي سڃاڻپ واري نظر کي وڌائيندو ۽ الله جي نافرمانين کان بچڻ جوشعور بخشيندو سندس دل هدايت جي روشني پيدا ڪندو ۽ کيس الله ﷻ جي حقن ۾ ڪوتاهين ۽ نافرمانين ڇڏڻ تي همٿ ڏيندو

اصل ۾ هيءُ ڪتاب اسان جي ڀائرن جمع ڪيو آهي الله تعالىٰ انهن کي جنت ۾ جڳهه عطا فرمائي اسان جا اهي دوست جيڪي نيڪين جو حڪم ۽ برائين کان روڪڻ جي خدمت سرانجام ڏيئي رهيا آهن (الله کين بلند مقام عطا ڪري ۽ سندس دشمنن کي ناڪام ڪري)هيءُ اهي انسان آهن جن معاشرتي بگاڙ جي ڳڻتي ڳاري ڇڏيوآهي ۽ ٻانهن جي اصلاح جا فڪرمندآهن اهي مردار دلين کي زندگي ۽ بيمار دلين کي شفا ڏيڻ جي جهدو جهد ڪري رهيا آهن (الله کين راحت ڏيندڙ انعامن سان نوازي اهڙن دوستن مون کي توجهه ڏياري تہ انهن مسئلن جي مختصر شرح دليل سان لکان جنهن سان اصلاح ۽ هدايت جو مقصد حاصل ٿئي مون انهن جي ڳالهہ مڃي(هي ۽ ڪتاب لکيو)

پر هيءُ ڳالهہ ياد رهي تہ هيءَ انهن مسئلن جي ڪجهہ جلدي ۾ ۽ فقط عوام جي لاءِ لکي وئي آهي انکري اهل علم يا طالب علم کي گذارش آهي تہ ان ڪتاب ۾ موجود علمي غلطين جي ڪري منهنجي پڪڙ نہ ڪن جيڪڏهن کين ان مان ڪا علمي سنائي نظر اچي تہ اها الله جي طرفان آهي انڪري جي وڏائي واڪاڻ بيان ڪن انهن ۾موجود ڪوتاهين کي درگذرڪن سهڻي نيت حق جي ڳولا انهن وٽ اسان جي سفارش ڪندي الله تعالىٰ اسان کي هر قسم جي غلطي کان بچائي مون ان ۾غلطين کان بچڻ جي ڀرپور ڪوشش ڪئي آهي چوندا آهن تہ جيڪو ڪوشش ڪري ٿو اهي بچي ٿو ....سموري وڏائي ۽ واڪاڻ دنيا ۽ آخرت ۾ فقط الله جي لاءِ آهي

ڪتبه :

صالح بن عبدالعزيز بن محمد آل الشيخ

الرياض 28 /11/ 1408 هـ

عقيدي ۽ توحيد ۾ غلطيون

باب پهريون

شرڪ جون اهڙيون قسمون جي دين مان خارج ڪري ڇڏينديون آهن ۽ شرڪ اڪبر جي قسمن جو بيان :

1:مُردن کا ن مدد طلب ڪرڻ

عبادت جي ڪنهن بہ طريقي سان مردن جي ويجهڙائي حاصل ڪرڻ شرڪ اڪبر آهي جيئن الله تعاليٰ جو فرمان آهي

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ (5)

اي الله اسين تنهجي ئي عبادت ڪريون ٿا اسين توکان ئي مدد طلب ڪيون

هن آيت ۾ مفعول (اياڪ) مقدم آيوآهي جنهن جي معني ۾ تخصيص آهي اها معني جيڪا توحيد جي ڪلمي لااله الا لله ۾ موجود آهي ۽ دعا بہ عبادت جو هڪ قسم آهي جنهن جو دليل نعمان بن بشير جي روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

الدعاء هو العبادة

"دعا عبادت آهي."

۽ ان عبادت کي الله کان ڦيرائڻ شرڪ آهي

الله تعاليٰ جو فرمان آهي

وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَإِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ (117)المومنون

۽ جيڪو الله سان گڏ ڪنهن ٻي معبود کي سڏيندو جنهن جو وٽس ڪوبہ دليل نہ اهي تنهن جو حساب سندس پالڻهار وٽ آهي بيشڪ ڪافر ڪاميابي نہ ماڻيندا

هتي گرامر جي مطابق لفظ "مَن " اسم موصول جيڪو پنهجي صلي جي هر هڪ شيءِ تي شامل ٿيندو آهي

ان ڪري الله ڪانسواءِ جنهن بہ شيءِ کي پڪاريندو ان جو شمار ڪافرن مان ٿيندو

وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللَّهِ أَحَدًا

بيشڪ مسجدون الله جي لاءِ آهن انڪري الله سان گڏ ڪنهن کي بہ نہ پڪاريو

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ وَقَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ (72)

بيشڪ جن چيو تہ عيسىٰ پٽ مريم جو پاڻ الله آهي سي ڪافر ٿيا ،عيسىٰ چوندو هو اي بني اسرائيلو الله جي عبادت ڪريو جيڪو منهنجو پالڻهار ۽ اوهان جو پالڻهار آهي بيشڪ جيڪو بہ الله سان ڪنهن بہ شيءِ کي شريڪ ڪندو آهي تنهن تي بيشڪ جنت حرام آهي ان جو ٺڪاڻوباھ آهي ۽ ظالمن جو ڪوبہ مددگار نہ آهي "

المائده :

دعا گهرڻ جون مختلف صورتون آهن فرياد ڪرڻ ، مدد طلب ڪرڻ ، پنيرائي حاصل ڪرڻ (اهي سڀ الله جي لاءِ خاص آهن)

2 : مئلن ڪان شفاعت جو سوال ڪرڻ

الله تعالىٰ جو فرمان آهي

(42) أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ قُلْ أَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ (43) قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ (44)

الله ڪانسواءِ ٻيا شفاعت ڪرڻ وارا بنائي ورتا اٿن ڇا ؟ ڪين چؤ سڀ شفاعت الله جي وس ۾ آهي آسمانن ۽ زمين جي بادشاهي ان جي آهي اوهان کي ان ڏانهن ئي موٽنڊڻو آهي. "

الله ﷻ جو فرمان آهي

وَأَنْذِرْ بِهِ الَّذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُحْشَرُوا إِلَى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

سورة الانعام (51)

اي پيغمبر !جيڪي پنهجي پالڻهار وٽ گڏ ٿيڻ ڪان ڊڄندا آهن تن کي هن قرآن جي ذريعي سان ڊيڄار الله ڪانسواءِ انهن جو ڪوبہ مددگار نہ آهي نہ وري ڪو سفارش ڪندڙ آهي من اهي پرهيزگار ٿين

هن مسئلي ۾ ٻيون آيتون بہ موجود آهن جڏهن هيءَ ڳالھ معلوم ٿي وئي تہ شفاعت فقط الله جي لاءِ آهي ان ڪري مردا جن جا عمل بہ نتا ڪري سگهن انهن کي الله ڪانسواءَ شفاعت جو ڪو بہ حق نہ آهي قيامت جي ڏينهن الله جي اهي پاڪ وارا نبي ﷺ جن جي شفاعت حاصل ڪري سگهندا آهن جيڪي توحيد وارا شرڪ جي سمورين برائين ڪان پاڪ رهندا آهن توحيد جي ڪلمي لااله الا الله ۾ انتهائي مخلص هوندا آهن

3 قبرن لاءِ ذبح ۽ نذر ۽ نيازڪرڻ:

قبرن يا مزارن، مردن جي لاءِ جانور ذبح ڪرڻ يا نذر يا نياز ڪرڻ شرڪ اڪبر آهي الله ڪان سواءِ ڪنهن ٻي جي لاءِ ذبح ڪرڻ جي شرڪ هجڻ جو دليل الله تعالىٰ جو فرمان آهي

قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (الانعام)

(اي نبي!) چئو تہ منهنجي نماز منهجي قرباني ،منهنجو جيئڻ ۽ مرڻ ان اڪيلي الله جي لاءِ جي آهي جيڪو جهانن جو پالڻهار آهي ."

جيئن نماز اڪيلي الله جي لاءِ خاص آهي ائين قرباني (جانور وغيره بہ الله جي لاءِ خاص آهي هن ۾ الله سان ڪوبہ شريڪ نٿو ٿي سگهي قرآن مجيد جي واضح دليل موجود آهي:

(فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ) سورة الكوثر(2)

"پنهجي رب جي لاءِ ئي نماز ادا ڪر ۽ قرباني ڪر."

قرباني افضل ترين عبادت آهي ڇوتہ ٻانهو دل جي خلوص سان الله جي رضا جي خاطر جانور جو رت وهائي

ٿو ۽ ٻانهو قرباني جي ذريعي پنهنجي عاجزي جو اظهار ڪري ٿو.

رسول الله ﷺ جن فرمايو :

لعن الله من ذبح لغير الله

"الله جي ان تي لعنت آهي جيڪو الله ڪانسواءِ ڪنهن ٻي جي لاءِ ذبح ڪري ٿو"([1])

باقي نذر ۽ نياز جي باري ۾ الله تعالىٰ جو فرمان آهي

الله تعالىٰ جو فرمان آهي :

وما تنفقوا من نفقة او نذر فان الله يعلمه ...

" توهان جيڪي بہ خرچ ڪريو ٿا يا نذرمجو ٿا اهي الله تعالىٰ جي علم ۾آهن "

الله تعالىٰ جو فرمان آهي :

يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيرًا (7)

---

[1] مسلم حديث نمبر 1978 ط عبد الباقي

ترجمو :پنهنجي کيل نذر کي پورو کن ٿا ۽ ان ڏينهن کان ڊڄن ٿا جنهن جي مصيب هر طرف پڌري هوندي
سورة الدهر (7)
هيءَ آيت هن ڳالھ جي دليل آهي تہ نذر ۽ نياز پورو ڪرڻ الله تعالىٰ کي پسند آهي ۽ ان جو پورو ڪندڙ کي الله تعالىٰ ثواب سان نوازي ٿو ان عمل جو عبادت هجڻ ثابت ٿي ويو انکري الله کانسواءِ ڪنهن ٻي جي عبادت ڪرڻ شرڪ آهي جيئن ان جي تفصيل پهرين مسئلي ۾ گذري چڪي آهي.

4 قبرن جو طواف ڪرڻ ،برڪت حاصل ڪرڻ جي لاءِ انهن کي ڇهڻ:

طواف انتهائي افضل ترين عبادت آهي ۽ عظمت واري گهر ڪعبي کان سواءِ ڪنهن بہ ٻي شيءِ کي طواف ڪرڻ جائز نہ آهي اهوئي حڪم صفا ۽ مروه جي سعي جوآهي باقي هيءِ طواف جي عبادت الله کان سواءِ ڪنهن ٻي شيءَ جي عبادت جو مطلب هيءَ تہ الله جو جق ڪنهن ٻي کي ڏنو وجي باقي برڪت جي نيت سان قبرن کي ڇهڻ وارا قبرن جي ائين تعظيم ڪندا آهن جيئن جاهليت جي زماني جا مشرڪ پنهجي بتن جي ڪندا هئا .
جيڪو بہ قبرن کي برڪت جي نيت سان ڇهي ٿو اهو ڄڻ اهڙي شيءَ جي تعظيم کي شرعيت جو حصو سمجهي ٿو جنهن جو شريعت ۾ ڪوبہ ثبوت نہ آهي
ان جي شرڪ هجڻ جو دليل هيءَ حديث آهي
ابو واقد الليثي بيان ڪري ٿو اسين رسول الله ﷺ جن سان حنين طرف نڪتاسين اسان جي ڪفر کان ڇوٽڪاري کي تمام ٿورووقت گذريو هو اتي هڪ ٻير جو وڻ هو جتي مشرڪ اعتڪاف ڪندا هئا ۽ هٿيار ٻڌندا هئا جنهن کي ذات انواط چوندا هئا
اسان عرض ڪيو تہ اي الله جا رسول !اسان جي لاءِ بہ ذات انواط مقرر ڪريو
رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ الله اڪبر اهي سڀ گمرائيءَ جا طريقا آهن توهين بہ ائين چئو ٿا جيئن بني اسرائيل موسىٰ عليہ السلام کي چيو تہ
اجْعَلْ لَنَا إِلَهًا كَمَا لَهُمْ آلِهَةٌ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ
اسان جي لاءِ بہ ائين معبود بنائي جيئن انهن جي لاءِ معبود آهي موسىٰ عليہ السلام چيو توهان جاهل قوم آهيو([2])

[2] مسند احمد . ترمذي سند صحيح آهي

جڏهن صحابہ ڪرام هڪ وڻ مان برڪت حاصل ڪرڻ جوا رداو ڪيو رسول الله ﷺ جن انهي ارادي کي الله کانسواءِ ٻيو معبود جي مجڻ جو نالو ڏنو اهو واضح شرڪ آهي جڏهن نبي ﷺ جن مسئلي کي صحابہ ڪرام جي لاءِ واضح ڪيو تہ انهن پنهجي ڳالهہ تان رجوع ڪري ورتو
وڻ کان برڪت حاصل ڪرڻ جي مقابلي ۾قبر کان برڪت حاصل ڪرڻ ڪئين درجا وڌيڪ برو گناهہ آهي .

5 زندهہ غائب ماڻهن کي پڪارڻ:

الله تعالیٰ جو فرمان آهي .

أَمْ مَنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ أَ اِلَهٌ مَعَ اللَّهِ (النمل : 62)

”ڀلاڪيرآهي جيڪو لاچار ۽ بي قرار جي پڪار کي ٻڌي ان کي اگهائي،ان جي تڪليف کي ختم ڪري ،۽ ڪير آهي جيڪو اوهان کي زمين ۾هڪ ٻئي جو جانشين بنائي ٿو ڇا الله کان سواء ٻيوڪومعبود جيڪو(اهي ڪم ڪري سگهي).“
هن مسئلي جا ٻيا دليل مسئلي نمبر 1 ۾ گذري چڪا آهن

6 نبين ۽ نيڪ ٻانهن لاءِ الله جي صفتن جو اعتراف:

الله تعالیٰ جو فرمان اهي

وَإِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ أَأَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَأُمِّيَ إِلَهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ (المائده:116)

جڏهن الله عيسیٰ پٽ مريم کي چوندو تو ماڻهن کي چيو ها ڇا ؟ تہ الله کانسواءِ مونکي ۽ منهنجي ماءُ کي معبود ڪري ونو عيسیٰ عرض ڪندو اي الله تون پاڪ آهين مون کي اهو نٿو جڳائي جو اهوچوان جنهن جو مونکي ڪو حق حاصل نہ آهي .
الله تعالیٰ جو فرمان اهي

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ

اي اهل ڪتاب ! پهنجي دين ۾ حد کان نہ لنگھو نہ ڪي سچ کانسواءِ الله تي ڪجھ (ٻيو) چئو عيسىٰ پٽ مريم جو الله جو رسول ۽ سندس (خاص)حڪم سان (پيدا ڪيل)آهي جنهن حڪم کي مريم ڏانهن هلايائين سند س طرفان هڪ روح (۽ رحمت) آهي

النساء (171)

نبي ﷺ جن فرمايو تہ :

لَا تُطْرُونِي كَمَا أَطْرَتْ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ فَقُولُوا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ

منهنجي باري ۾ ائين حد کان نہ لنگھو جيئن عيسائي عيسىٰ عليہ السلام جي باري ۾ حد کان لنگھي ويا منهنجي باري ۾چئو آئون الله جو ٻانهو ۽ سندس رسول آهيان ." [3]

7: ڪجھ جنن کان يا ولين کان ڊڄڻ :

اهو عقيدو رکڻ تہ جيڪڏهن فلاڻو ڪم نہ ڪيو ويو تہ اهي ولي يا جن مخفي طور تي نقصان پهچائيندا اهو عقيدو شرڪ اڪبر آهي

الله تعالىٰ جو فرمان آهي تہ :

إِنْ نَقُولُ إِلَّا اعْتَرَاكَ بَعْضُ آَلِهَتِنَا بِسُوءٍ قَالَ إِنِّي أُشْهِدُ اللَّهَ وَاشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ مِنْ دُونِهِ

هود 54 -55

اسين تہ رڳو هيءُ چئون ٿا تہ توکي اسان جي بتن ايذايوآهي چيائين آئون الله کي گواھ بنايان ٿو تہ ۽ اوهين بہ گواھ بنجي وڃو تہ آئون انهن کان بيزار آهيان جنهن کي توهان الله سان شريڪ ڪريو ٿا "

خوف تہ دل جي عظيم عبادت آهي جنهن جو الله جي لاءِ خالص هجڻ واجب آهي جيڪو ڪنهن ٻي کان ائين ڊڄي ڌوجيئن الله کان ڊڄڻ گھرجي تہ اهو مشرڪ اهي باقي خوف طبعي ۾ڪو حرج نہ آهي باقي اهڙو خوف جيڪو انسان کي فرائض ۾ ڪوتاهي تي اياري يا يا حرام ڪم تي اياري تہ اهو خوف جائز نہ آهي يا ماڻهن جي خوف يا تڪليف جي ڊپ جي ڪري نيڪي جي حڪم ۽ برائي کان روڪڻ جي عظيم مشن ڇڏي ڏي

8 : شرڪ يا دم ۽ تعويذ :

پنهنجي حفاظت جي لاءِ يا بري نظر يا نقصان کان بچڻ جي لاءِ شعبده بازي شرڪيہ دم ،تعويذ ٻڌڻ شرڪ آهن

ابن مسعود رضي الله عنه جن روايت ڪري ٿو رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

---

[3] بخاري

سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ الرُّقَى وَالتَّمَائِمَ وَالتِّوَلَةَ شِرْكٌ[4]

"بي شڪ شرڪيه دم ، تعويذ ۽ مٽڪا بڌڻ شرڪ آهن ."

مسند احمد ۾ عقبه بن عامر رضي الله عنه کان روايت آهي ته رسول الله ﷺ جن فرمايو ته

من علق تميمة فقد اشرك

"جنهن تعويذ ٻڌو ان شرڪ ڪيو. "([5])

پر دم ڪرائڻ باري ۾ حديث ۾ اچي ٿو

لا باس بالرقى مالم يكن شرك

"انهيءَ دم ۾ ڪوبه حرج نه اهي جيڪو شرڪيه نه هجي ."([6])

شرڪيه دم اهو جنهن ۾ الله کان علاوۃ ڪنهن کي شريڪ بنايو وڃي يا شرڪيه لفظ هجن .

باقي ڪنهن نقصان جي ڏپ کان يا بري نظر کان بچڻ کان تعويذ لٽڪائڻ شرڪ اصغر آهي پر جيڪڏهن انهن ۾ الله کان علاوۃ ڪنهن ٻي کان مدد طلب ڪئي وڃي يا جنن کان مدد گهري وڃي ته پوءِ هيءَ عمل شرڪ اڪبر آهي هن صورت کي شرڪ اڪبر چوڻ واجب آهي

9: نجومين ۽ جادوگرن وٽ وڃڻ:

نجومين يوپن جادوگرن کان پڇڻ ۽ انهن جي ڳالهه جي تصديق ڪرڻ ڪفر آهي رسول الله ﷺ جن فرمايو ته

مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فقد كفر بما أنزل على محمد .

جيڪو به ڪنهن نجومي ،ٻوپي (ياجادوگر) وٽ آيو ۽ ان جي ڳالهه کي سچو سمجهيائين ته محمد ﷺ تي نازل ٿيل ڪتاب قرآن جو انڪارڪيو([7])

هي مسند احمد ۾مستدرڪ جي روايت آهي امام حاڪم هن کي بخاري ۽ مسلم جي شرطن تي صحيح چيو آهي

ابن مسعود رضي الله عنه جي موقوف روايت جا لفظ آهن

مَنْ أَتَى عَرَّافًا او ساحرا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فقد كفر بما أنزل على محمد

---

[4] فتح الباري لابن حجر - (ج 16 / ص 258)

[5] مسند احمد 4 / 156 سلسلة الصيحيحة حديث نمبر

[6] مسلم

[7] (مسند احمد 2/ 429 ،صحيح الجامع حديث نمبر (5939))

جيڪو بہ ڪنهن نجومي ،ڀوپي ياجادوگر وٽ آيو ۽ ان جي ڳالهہ کي سچو سمجهيائين تہ محمد ﷺ تي نازل ٿيل ڪتاب قرآن جو انڪارڪيو([8])

ڇا هن حديث ۾ڪفر مان مراد اهو ڪفر جنهن جي ڪري انسان دين مان بالڪل خارج ٿي ويندو آهي ؟ يا هن مان مراد ننڍي درجي جوڪفر آهي جنهن سان انسان دين مان خارج ڪونٿو ٿئي "

يا هن مسئلي ۾ خاموشي ڪئي وڃي ؟

پهرين ڳالهہ وڌيڪ قوي آهي

باقي ٻي ڳالهہ امام احمد جو مشهور مذهب آهي

10جانور جي ڪل ۾ فائدي جو عقيدو رکڻ

بگهڙ جي ڪل اگھڻ يا گهرن ۾انهي عقيدي سان ٻڌڻ تہ انهيءَ جي ڪري جن وغيره پري رهندا ائين ڪرڻ شرڪ آهي هن جي وضاحت اٿين مسئلي ۾ گذري چڪي آهي

:11 گهر جي چائنٺ تي جانور ذبح ڪرڻ

هن مسئلي جي وضاحت نمبر 3 ۽ 4 ۾ گذري چڪي آهي

12 :علم غيب يا لوح محفوظ جي علم جي دعوى ڪرڻ

الله تعالیٰ جو فرمان آهي

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ (65)

پيغمبر کين چئو تہ آسمان ۽ زمين ۾جيڪي بہ آهن سي الله کانسواءِ غيب نٿا ڄاڻن ۽ نڪي ڄاڻن ٿا تہ ڪڏهن اٿاريا ويندا (النمل)

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ(59)

ان وٽ ئي غيب جون چاٻيون آهن

اهي آيتون انهن صوفين جي ترديد ڪن ٿيون جيڪي پنهنجي لاءِ غيب جا پردا کڄي وڃڻ جي دعوىٰ ڪن ٿا .

:13 شرڪيہ قصيدا ٻڌڻ :

[8] مسند البزار ، مسند ابي يعلیٰ امام منذري ۽ ابن حجر هن جي روايت کي صحيح چيو آهي حديث پنهنجي تائيد روايتن ڪري صحيح آهي

انهن قسم جي قصيدن تي راضي رهڻ شرڪ آهي جيئن بوصيري جو جو مشهور قصيدواهڙي طرح اهي نعتون جن ۾ نبي ﷺ جن جي باري ۾ تمام گهڻو مبالغو ڪيوويوآهي يا اهي قصيدا جيڪي اهل بيت يا ٻين نيڪ ٻانهن جي باري ۾ چيا ويا آهن يا اهڙي شاعري جنهن ۾ الله جون صفتون مخلوق جي لاءِ ثابت ڪيون وڃن
ڪجھ اهڙا قصيدا جيڪي ميلاد جي محفلن ۾ پڙهايا ويندا آهن پنهنجي دين ڪي بچائڻ جي لاءِ انهن کان بچڻ واجب آهي ."
الله تعالیٰ مسلمانن کي شرڪ ۽ شرڪ جي ذريعن کان بچائي

14 : حلول جو عقيدو

هي دعویٰ ڪرڻ ته الله ڪجھ جڳهين يا ڪجھ ماڻهن ۾ داخل ٿئي ٿو هي عقيدو واضح ڪفر آهي

باب ٻيو

شرڪ اصغر ۽ ان ڪجھ قسم ۽ شرڪ جي ذريعن جو بيان

1:الله کان علاوً ڪنهن ٻي جو قسم کڻڻ :

الله کان سواءِ ڪنهن به شيءِ جو قسم کڻڻ يلي ان شيءِ جي تعظيم ڪرڻ مقصود نه هجي پر ائين ڪرڻ شرڪ اصغر آهي انهي جو دليل نبي ﷺ جن جو فرمان آهي

پاڻ ﷺ جن فرمايو تہ

مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ أَشْرَكَ

”جنهن الله کان علاوه کنهن ٻي جو قسم کنيو تہ ان شرک کيو.“([9])

رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

مَنْ كَانَ حَالِفًا فَلْيَحْلِفْ بِاللَّهِ أَوْ لِيَصْمُتْ

جنهن کي بہ قسم کڻڻو آهي تہ اهو الله جو قسم کڻي يا خاموش رهي.“([10])

پر جيڪڏهن ڪو شخص جنهن جي شيءِ جي قسم کڻي ٿو ان جي عظمت بہ ائين سمجهي ٿو جيئن الله جي عظمت آهي جيئن قبر جا پوڄاري قبر وارن يا ولين جا قسم وڏي عقيدت ۽ احترام سان کڻندا آهن ائين ڪرڻ شرک اکبر آهي .

جيڪڏهن اهڙا لفظ ارادي کان سواءِ زبان مان نڪري وڃن تہ اهي شرک اصغر شمار ٿيندا ان جو ڪفارو هيءُ آهي تہ انسان فورا لااله الا الله چوي ۽ پوءِ اهڙو قسم نہ کڻڻ جو پڪو ارادو ڪري

2 :امانت ،ذمي ،يا شرافت جو قسم کڻڻ

ڪنهن جي امانت ،ذميداري يا بزرگي جو قسم کڻڻ شرک اصغر آهي رسول الله ﷺ جن فرمايو :

مَنْ حَلَفَ بِالْأَمَانَةِ فَلَيْسَ مِنَّا

”جنهن امانت جوقسم کنيو ان جواسان سان ڪوبہ تعلق نہ آهي “([11])

انهن شين جو قسم کڻڻ رسول الله ﷺ جن هن فرمان جي مطابق بہ جائز نہ آهي

مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ أَشْرَكَ

”جنهن الله کان علاوه کنهن ٻي جو قسم کنيو تہ ان شرک کيو.“([12])

عربي زبان ۾ قسم جي لاءِ الباء ، الواو ، التاء (لام) جهڙا حرف استعال ڪيا ويندا آهن باقي ” في “ جهڙن حرفن جو قسم شمار نہ ٿيندو .

3:قبرن کي سجدي گاه بنائڻ :

هيءُ هڪ بدعت ۽ حرام ڪم۽ شرک جو وڏو ذريعو آهي رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ

---

[9] (مسند احمد 2/ 125، صحيح الجامع حديث نمبر62049

[10] بخاري مع الفتح 11 /530

[11] (ابوداؤد حديث نمبر(3253) ،سلسلة الاحاديث الصحيحة حديث نمبر 94)

[12] مسند احمد 2/ 125، صحيح الجامع حديث نمبر62049

لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ

الله تعاليٰ جي يهودين ۽ عيسائين تي لعنت هجي جن پنهجي نبين جي قبرن کي سجدو ڪرڻ جي جڳهه بنائي ورتو خبردار توهان قبرن کي سجدي گاهه نہ بڻائجو آئون توهان کي انهيءَ کان روڪيان ٿو ."(13)

هر اها جڳهه جتي نماز جي نيت ڪئي وڃي تہ اها سجدي گاهه بنجي ويندي آهي .

4 : قبرن وٽ نماز پڙهڻ ، دعا گهرڻ :

قبرن وٽ نماز پڙهڻ ، دعا گهرڻ بدعت ۽ شرڪ جوذريعو آهي پر بدعت ان وقت جيستائين دعا اڪيلي الله کان گهري وڃي پر جڏهن الله سان گڏ ان قبر واري کان دعا گهري وئي تہ اهو واضح شرڪ آهي

نبي ﷺ جن قبرن وٽ نماز پڙهڻ کان منع ڪئي آهي

پاڻ ﷺ جن فرمايو تہ :

لا تصلوا الي القبور

" قبرن جي طرف رخ ڪري نماز نہ پڙهو ."(14)

عمر بن خطاب رضي الله عنه جن هڪ اڻ ڄاڻ شخص کي قبروٽ نماز پڙهندي ڏٺو تہ پاڻ ڪيس فرمايو

القبر القبر وقال ﷺ لا تتخذوا القبور مساجد

قبر قبر (قبر کان پاسو ڪر، قبر کان پاسو ڪر،)

چو تہ رسول الله ﷺ جن قبرن کي سجدي گاهه بنائڻ کان منع ڪئي آهي ."جيڪي دعائون مسجد ۾گهريون وڃن اهي جلد قبول ٿينديون آهن اهوئي سبب آهي جو قبرن وٽ دعاگهرڻ کان روڪيو ويو آهي پر جيڪڏهن اها دعا قبر واري جي بخشش ۽ ثابت قدمي جي لاءِ گهري وڃي تہ انهيءَ جي ضرورت هوندي آهي تہ انهن جي لاءِ دعا گهري وڃي ."

باب ٽيون :

ڪجه بدعتن ۽ توحيد جي معاملن جو بيان

1 مقبرن تي مقبرا اڏڻ ، انهن کي پڪو ڪر ڻ :

13 بخاري ، مسلم

14 مسلم

قبرن تي مقبرا اڏائڻ يا انهن کي پکو ڪرائڻ يا انهن تي عبارتون يا وڻ يا ڪا تاري وغيره لڳائڻ کان روڪيو ويو آهي ان جي دليل مسلم جي روايت آهي تہ جابر ﷺ جن کان روايت آهي تہ

نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُجَصَّصَ الْقَبْرُ وَأَنْ يُقْعَدَ عَلَيْهِ وَأَنْ يُبْنَى عَلَيْهِ

رسول الله ﷺ جن قبر کي پکو ڪرائڻ يا ان تي ويهڻ يا ان تي عمارت تعمير ڪرڻ کان روڪيو آهي ."

ترمذي ۾ هي لفظ وڌيڪ آهن

وَأَنْ يُكْتَبَ عَلَيْهَا

ان تي عبارتون لکائڻ کان روڪيو آهي

اهڙي طرح فضاله بن عبيد کان روايت آهي تہ

سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُ بِتَسْوِيَتِهَا

"مون نبي ﷺ جن کان انهن (قبرن) کي برابر ڪرڻ جو حڪم ٻڌو آهي "

ابو الهياج الاسدي کان روايت آهي تہ مونکي علي بن ابي طالب فرمايو تہ

أَنْ لَا تَدَعَ تِمْثَالًا إِلَّا طَمَسْتَهُ وَلَا قَبْرًا مُشْرِفًا إِلَّا سَوَّيْتَهُ

ڪنهن بت کي مٽائڻ ۽ ڪنهن بہ بلند قبر کي برابر ڪرڻ کانسواءِ نہ ڇڏجئين ."هڪ راويت جا لفظ آهن

وَلَا صُورَةً إِلَّا طَمَسْتَهَا

گو ڪنهن بہ تصوير کي مٽائڻ کانسواءِ نہ ڇڏجئين ([15])

2 الله تعالیٰ جي ويجهڙائي جي لاءِ مجلسون منعقد ڪرڻ

مثال جي طو ر تي عيد الميلاد نبي جي مجلس ، هجرت نبوي جي مجلس ،معراج جي مجلس يا ان قسم جون ٻيون محفلون

انهن مجلسن جو مقصود الله جي ويجهڙائي ۽ راضپو حاصل ڪرڻ هوندو آهي ۽ الله جي ويجهڙائي فقط ان ڪم سان حاصل ٿيندي آهي جيڪوشريعت ۾ ثابت هجي ۽ اهائي عبادت ڪئي ويندي جيڪا شريعت ۾ثابت هجي

هر نئون ڪم دين ۾بدعت آهي ۽ هر هڪ بدعت کان روڪيو وويو آهي ،

الله تعالیٰ جو فرمان آهي :

---

[15] مسلم

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ

انهن (يعني ڪافرن) جا ڪي اهڙا شريڪ آهن ڇا جن انهن جي لاءِ دين مان (اهو) نئون رستو بڻايو آهي، جنهن جو الله حڪم نہ ڏنو آهي.؟

رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ

” جنهن بہ اسان جي دين ۾ڪا اهڙي شيءِ ٺاهي جنهن جو دين ۾ ڪوبہ ثبوت نہ آهي تہ اها رد ناقابل قبول آهي([16])

مسلم ۾ لفظ وڌيڪ آهن

مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ

جنهن ڪو اهڙو عمل ڪيو جيڪي اسان جي عمل جي مطابق نہ آهي تہ رد نا قابل قبول آهي

فَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ

دين ۾ هر نئون ناهڻ بدعت آهي ۽ هر بدعت گمراهي آهي .([17])

عرباض بن ساريه جي حديث ۾ آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو

عَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ عَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ وَإِيَّاكُمْ وَ مُحْدَثَاتِ الامورفَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ([18])

اوهين مون ڪانپوءِ منهجي سنت ۽ هدايت ماڻيدڙ خليفن جي سنت کي تمام گهڻي سگهہ سان پڪڙي رکجو ۽ هر قسم جي بدعت کان پاسوڪجو ڇو تہ هر قسم جي بدعت گمراهي

13 مختلف قسم جا غير شرعي ڏيهاڙا مثلا سالگراه .مدر ڊي .نيوييئر

انهن ڏيهاڙن کان روڪيو ويو آهي ان جا ٿي سبب آهن

سبب انهن ڪمن کي ڪابہ شرعي حيثيت حاصل نہ آهي انکري اهي بدعت آهن انهن ڏيهاڙن کي ماڻهن پنهجي ناجائز خواهشن جي پيروين ڪندي شرعيت جو حصوسمجهي ورتو آهي اهي عيد جا موقعا جن تي انسان کي خوشي ۽ راحت حاصل ٿئي ٿي انهن جو

16 (متفق عليه عن عائشه)

17 (مسلم)

18 ابن ماجه

تعلق عبادتن سان آهي انڪري ڪنهن نہ ڏينهن کي پنهجي طرفان عيد مقرر ڪرڻ يا ان تي راضي رهڻ جائز نہ آهي
سبب (2): سال ۾ مسلمانن جي لاءِ فقط بہ عيدون مقرر ٿيل آهن
هڪ عيد: "عيد الفطر" آهي جيڪا روزي جهڙي عبادت مڪمل ٿيڻ جي خوشي ۾ ملهائي ويندي آهي
ٻي عيد ؛ "عيد الاضحیٰ" آهي جيڪا يوم النحر (قرباني جو ڏنيهن 10 ذوالحجہ) ۽ انهي کا پويان وار ڏينهن (11 ، 12 13 ذوالحجہ) جا ڏينهن آهن
مسند احمد ابوداؤد ترمذي ۾ صحيح سند سان عقبہ بن عامر کان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ
يوم عرفہ ويوم النحر ايام منیٰ عيدنا اهل الاسلام
عرفہ جو ڏينهن (نائين ذولحجہ) يوم النحر (قرباني جو ڏنيهن 10 ذوالحجہ) ۽ مني جا ڏينهن(يعني انهي کا پويان وار ڏينهن (11 ، 12 13 ذوالحجہ) جا ڏينهن آهن) اسان ملسمانن جي لاءِ عيد آهن
بخاري ۽ مسلم ۾ روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ
ان لكل قوم عيدا وهذا عيدنا
هر قوم جي .لاءِ ڪو عيد جو ڏينهن هوندو آهي ۽ اسان مسلمانن جي لاءِ هيءَ ڏينهن عيد جو آهي جو
هتي "عيدنا" ۽ "لڪل قوم"۾ گرامر جي لحاظ کان مرڪب اضافي جو هجڻ دليل آهي تہ هر ڪنهن دين ۾ عيد جا ڏينهن خاص هوندا آهن ."
سبب 3 : ان قسم جون غير شرعي عيدون ۽ ڏيهاڙا مقرر ڪرڻ ۾ يهودين ۽ عيسائين ۽ ٻين ڪافرن سان مشابهت ٿئي ٿي ان ۾ ڪوبہ شڪ نہ اهي تہ اسان کي انهن مشابهت جي هر ذريعي کي ختم ڪرڻ جو حڪم ڪيو ويو آهي .

4 پندرهين شعبان جي رات جاڳڻ جوخصوصي اهتمام ڪرڻ

هن رات ۾ جاڳڻ جو مطلب هيءُ آهي تہ ڪنهن رات کي عبادت جي لاءِ خاص ڪيو وڃي جڏهن تہ شرعيت ۾ ان جو ڪوبہ ثبوت نہ هجي
هن رات ۾عبادت جي ڪرڻ جي فضليت ۾جيڪي بہ حديثون آهن علماء جي نزديڪ انهن جي ڪا بہ سند صحيح ثابت نہ آهي انڪري جن حديثن ۾ بدعت کان روڪيو ويو آهي انهن جو اهو حڪم هن رات جي لاءِ بہ ساڳيو آهي.

5 رجب جي مهيني کي روزن جي لاءِ خاص ڪرڻ

اهو عمل بہ بدعتن مان آهي ڇوتہ رجب جي مهيني ۾ روازا رکڻ جي باري ۾ڪابہ صحيح حديث نٿي ملي باقي جنهن حديث ۾ ذکر آهي اها روايت تمام گهٽي ضعيف هجڻ جي ڪري ان تي اعمتاد ڪرڻ جائز نہ آهي بلڪ سيدنا عمر ﷺ ڪان انهن جي روزن ڪان منع آيل آهي پر هنَ روايت ۾ بہ ٿورو ضعف آهي
ڪجھ ڏينهن ، هفتن يا مهينن کي عبادتن جي لاءِ خاص ڪرڻ غير شرعي ڪم آهي
اها تخصيص بہ بدعت آهي ڇوتہ ڪنهن عبادت کي ڪنهن وقت سان خاص ڪرڻ جو اختيار فقط شرعيت کي حاصل آهي پوءِ جيڪڏهن شرعيت ۾ جيڪڏهن ان قسم جي ڪا تخصيص موجود آهي تہ ان تي عمل ڪيوويندوپرجيڪڏهن شرعيت جيڪڏهن ڪنهن عبادت جوڪو خاص وقت مقرر نہ ڪيو آهي تہ ان جي لاءِ خاص وقت مقرر ڪرڻ جائز نہ آهي انڪر ي ائين ڪرڻ يا عمل پيرا ٿيڻ بدعت آهي .

شرعيت جي ثبوت کانسواءَ ڪنهن عمل کي الله جي ويجهڙائيءَ جو ذريعوثابت ڪرڻ جائز نہ آهي :

ڪوبہ اهڙوڪم جنهن جو ثبوت شرعيت ۾ نہ آهي اهو ڪم عبادت يا ثواب جي نيت سان سرانجام ڏيڻ شرڪ يا بدعت آهي جڏهن تہ بدعت جي شريعت ۾ سخت مذمت بيان ڪئي ويئي آهي نبي ﷺ جن جو فرمان آهي
ڪل بدعة ضلاله
" هر بدعت گمراهي آهي "
هن حديث جي عمومي معنىٰ جي مطابق هر نئون ڪم جيڪو الله جي ويجهڙائي حاصل ڪرڻ جي نيت سان ڪيو وڃي ۽ ان جو شريعت ۾ ڪوبہ ثبوت نہ هجي تہ اهو ڪم گمراهي آهي ۽ دين ۾ ڪنهن بہ بدعت کي حسنہ (سٺي بدعت قرار نٿو ڏيئي سگهجي بدعت جي هر صورت بري آهي انڪري ڪابہ بدعت گهڙڻ يا ان تي عمل ڪرڻ جائزنہ آهي سموريون ڀلايون صحابہ ڪرام جي عبادت واري طريقي ۾ آهن جيڪو طريقو انهن رسول الله ﷺ جن کا ورتو ۽ سکيو ابن مسعود ﷺ جن فرمائين ٿا تہ
ڪل عباده لم يتعبدها اصحاب محمد ﷺ فلا تعبدوها فان الاول لم يترڪ للآخر مقالا

”جيڪو عبادت جو طريقو صحابہ ڪرام رضي الله عنهم اختيار نہ ڪيو تہ توهان بہ نہ ڪريو ڇاڪاڻ اڳين پويان ايندڙن جي لاءِ ڪوبہ ديني ڪم اڌرو نہ ڇڏيو آهي “
انهي ڳالھ کي شاعر پنهجي بهترين پيرائي ۾ بيان ڪيو

وكل خير في اتباع من سلف

وكل شر في ابتداع من خلف

”گذريلن نيڪ ماڻهن جي پيروي ۾سراسر ڀلائي آهي
پوين نااهلن جي بدعتن جي ۾سراسر برائي آهي “

طهارت جون غلطيون

1:زبان سان نيت ڪرڻ :

زبان سان نيت ڪرڻ جائز نہ آهي زبان سان نيت ڪرڻ اسان جي نبي ﷺ جن کان ثابت نہ ۽ پاڻ ﷺ جن اسان جي لاءِ بهترين نمونو آهن
نيت جو شرعي مفهوم: وضوء ڪندڙ جي دل ۾ وضوء وقت خيال اچي تہ سندس وضوء نماز جي لاءِ قران مجيد کي هٿ لڳائڻ جي لاءِ آهي ان کي نيت چيو ويندو آهي
نيت : دل جي ارادي جونالو آهي ۽ نبي ﷺ جن وضوء کان پهريا بسم الله پڙهڻ جي تاڪيد فرمائي آهي انڪري زبان سان نيت ڪرڻ نبي ﷺ جن جي فرمان ۽ طريقي جي خلاف ورزي آهي .

2:وضوء يا شرعي غسل ۾ بي پرواهي ڪرڻ :

هڪ مسلمان تي لازمي آهي تہ هوۓ وضوء ، شرعي غسل يا انهن جي باري ۾ شرعي مسئلا ۽ طريقو ڄاڻڻ جي لاءِ ڪابہ بي پرواهي نہ ڪري پاڪائي ،وضوء ، جنابت کان غسل ڪري پاڪ هجڻ نماز جي صحيح هجڻ جي لاءِشرط آهن
رسول الله ﷺ جن جو فرمان آهي تہ

اسبغو الوضوء

وضوء مڪمل ڪريو

هي روايت ڪتب سنن ۽ ابن خزيمه ۾موجودآهي ۽ ابن خزيمه هن کي صحيح چيو ويو آهي بخار ۽ مسلم ۾ روايت آهي رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ

وَيْلٌ لِلْأَعْقَابِ مِنْ النَّارِ

پير جي پوئين حصي کي خشڪ رکندڙن جي لاءِ بربادي آهي ([19])

ڄاڪاڻ جو هيۓ هڪ اهڙي جڳهہ آهي جيڪا انسان کي وسري ويند ي آهي ان ڪري معلوم ٿيو تہ ان قسم جي عضون جي لاءِ ساڳيو حڪم آهي ان ڪر سيني وضوء وارن عضون کي چڱي طرح ڌوئڻ ۽ پاڻي پهچائڻ واجب آهي باقي مٿي تي خالي مڪ (مسح) ڪرڻي آهي مٿي جي اڪثر حصي جو ڪنن سميت ڄاڪاڻ تہ ڪنن جو شمار بہ مٿي مان ٿئي ٿو نبي ﷺ جن حديث آهي

الاذنان من الراس

” ڪن بہ مٿي جوحصو آهن. “

انڪري مسلمان جي لاءِ لازمي آهي تہ هو وضوء جا مسئلا سکي وضوء جا سموراعضوا ٽي دفعا ڌوئڻا آهن وضوء ڪرڻ ۾ نبيﷺ جن جي پيروي ڪري تہ جيئن ڪيس نماز جا فائدا حاصل ٿئي

نسائي ۽ ابن ماجه ۾ عثمان رضي الله عنه جن کان روايت اهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

مَنْ أَتَمَّ الْوُضُوءَ كَمَا أَمَرَهُ اللَّهُ تَعَالَى فَالصَّلَوَاتُ الْمَكْتُوبَاتُ كَفَّارَاتٌ لِمَا بَيْنَهُنَّ

جنهن مڪمل وضوء ائين ڪيو جئين ڪيس حڪم ڪيو ويو آهي تہ فرضي نمازون انهن نمازن جي وچ واري عرصي ۾ ٿيندڙ ڪيترن ئي گناهن جي ڪفارو ٿي ويندون آهن

لاتسرفوا انه لا يحب المسرفين

3:وضوء دورن وسوسي ۾ مبتلا ٿيڻ :

[19] مسلم

جيئن وضوء دوران وسوسي ۾ مبتلا ٿي وضوء جي عضون کي ٽي ڀيرن کان وڌيڪ ڌوئڻ يا کو ٻيو شڪ ڪرڻ ائين ڪرڻ بہ هڪ شيطاني وسوسو آهي ڇوتہ نبي ﷺ جن ٽن ڀيرن کان وڌيڪ ڌوئڻ ثابت نہ آهي جيئن صحيح بخاريءَ جي راويت مطابق نبي ﷺ جن سمورن عضوون کي ٽي ڀيرا ڌوتو آهي هڪ مسلمان جي لازمي آهي تہ وضوء مڪمل ڪرڻ ڪانپوءِ هر قسم جي شڪ ۽ وسوسي کان پري رهي تہ جيئن شيطان جي هر چال کي ناڪام بنائي

4: پاڻي کي ضايع ڪرڻ :

هن ڪم کان روڪيو ويوآهي تہ جيئن الله تعالىٰ جو فرمان آهي

وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ (141)

الانعام

”۽ اجايو نہ وڃايو ۽ بيشڪ الله اجايو وڃائيندڙن کي پسند نٿوڪري .“

هن باري ۾ سعد ﷛ جن جي روايت موجود آهي سعد ﷛ جن وضوء ڪري رهيا هئا تہ ان وقت رسول الله ﷺ جن گذريا پاڻ ﷺ جن ڪيس فرمايو تہ وضوءَ ۾ پاڻي کي اجايو ضايع نہ ڪر ان عرض ڪيو

أَفِي الماء اسَرَافٌ

اي الله جا نبي ﷺ پاڻي جي ضايع نہ ڪرڻ (لاءِ بہ اهو حڪم) آهي؟ پاڻ ﷺ جن فرمايو

نَعَمْ وَإِنْ كُنْتَ عَلَى نَهْرٍ جَارٍ

ها ڀلي تون ڪنهن وهندڙڪئنال (تي بہ وضوء ڪرين)([20])

5 :بيت الخلاء ۾ الله جو ذڪر ڪرڻ :

بيت الخلاء ۾ الله جو ذڪر ڪرڻ يا ڪا اهڙي شيءِ جنهن ۾ الله جو ذڪر هجي تہ ڪٽي وڃڻ جائز نہ آهي

هڪ مسلمان کي ائين ڪرڻ کان پاسو ڪرڻ گهرجي

---

[20] مسنداحمد

ابن عمر ﷺ جن کان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن پيشاب ڪري رهيا تہ پاڻ وٽان هڪ شخص گذريو ان رسول الله ﷺ جن تي سلام ڪيو پر نبي ﷺ جن ڪيس جواب نہ ڏنو چاڪاڻ جو سلام بہ هڪ ذڪر آهي([21])
هڪ دفعي کان وڌيڪ مٿي جو مک (مسح)ڪرڻ نبي ﷺ جن جي طريقي جي خلاف ورزي آهي جيئن نبي ﷺ جن کان وضوء جي طريقي جي باري ۾ علي ﷺ جن جي راويت آهي تہ
ومسح براسه مرة
رسول الله ﷺ جن مٿي جو هڪ ڀيري ئي مک (مسح) ڪيو([22])

7 :ڪنڌ تي مک (مسح) ڪرڻ :

هيءَ هڪ وڏي غلطي آهي ڪيترن ئي عالمن هن عمل کي بدعت قرار ڏنو آهي هن عمل جو ثبوت نبي ﷺ جن جي ڪنهن بہ صحيح روايت ۾ ثابت نہ آهي البتہ انهيءَ جي باري ۾ڪجهہ موضوع ۽ ضعيف روايتون موجود آهن پر ڪجهہ عالمن کي روايتن جي ضعيف هجڻ جو علم نہ هجڻ جي ڪري ڪنڌ تي مسح ڪرڻ جو ذڪر ڪيو آهي .
انڪري ان جي ڪابہ شرعي حيثت نہ آهي هن کان بچڻ واجب آهي ۽ هن کان خبردار ٿيڻ لازمي آهي ۽ شريعت ۾ ان قسم جو ڪوبہ اضافو نہ ڪيو وڃي

8 :جورابن يا موزن جي هيٺين طرف کان مسح ڪرڻ

ائين ڪرڻ جهالت ۽ غلطي آهي چاڪاڻ جو نبي ﷺ جن کان موزن جي مٿئين حصي جو مسح ڪرڻ ثابت آهي انڪري جيئن ابوداؤد ، مسنداحمد ۽ ترمذي ۾ مغيره بن شعبہ کان روايت موجود آهي
مغيره بن شعبہ ﷺ جن کان روايت آهي تہ
رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْسَحُ عَلَى ظُهُورِ الْخُفَّيْنِ
مون نبي ﷺ جن کي موزن جي مٿئين حصي تي مسح ڪندي ڏٺو.“
ابوداؤد ۾ علي ﷺ جن کان روايت آهي تہ

---

[21] مسلم
[22] ابوداؤد ، ترمذي، نسائي ، ۾ هن جي سند صحيح آهي اما ابوداؤد رحمه الله فرمائي ٿو تہ عثمان ﷺ جن جو صحيح روايتون هن ڳالهہ تي دلالت ڪن ٿيون تہ اهي سڀ روايتون مٿي جي هڪ دفعي مسح ڪرڻ تي دلالت ڪن ٿيون .

لَوْ كَانَ الدِّينُ بِالرَّأْيِ لَكَانَ أَسْفَلُ الْخُفِّ أَوْلَى بِالْمَسْحِ مِنْ أَعْلَاهُ وَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَمْسَحُ عَلَى ظَاهِرِ خُفَّيْهِ

جيڪڏهن دين ۾ ڪنهن عقلي راءِ جي گجائش هجي ها تہ موزن جو مسح مٿئين حصي جي بجاءِ هينيئن حصي جو مسح ڪرڻ وڌيڪ بهتر هجي هان پر مون رسول الله ﷺ جن کي موزن جي مٿئين حصي تي مسح ڪندي ڏٺو

9 :**هوا جي نڪرڻ سان استنجا ڪرڻ** :

هوا خارج ٿيڻ سان استنجا نہ ڪئي ويندي استنجا فقط پيشاب يا قضاءِ حاجت ڪانپوءِ ڪئي ويندي آهي ڪجھ ماڻهو ائين ڪندا آهن پر شريعت جي ڪنهن بہ دليل ۾ ان طرح ڪرڻ جو ڪوبہ ثبوت نہ آهي فقط ايترو ذڪر ملي ٿو تہ هوا نڪرڻ سان وضو ٽٽي ويندو آهي الله جي واکاڻ جنهن اسان جي لاءِ آساني ڪئي امام احمد رحمه الله فرمائي ٿو

ليس في الريح استنجاء في ڪتاب الله ولا في سنت رسوله ، انماعليه الوضوء

هوا خارج ٿيڻ سان وضو ڪرڻ جو ثبوت نہ قرآن ۾ آهي نہ وري سنت ۾ آهي هوا خارج ٿيڻ سان فقط وضو ڪيوويندو

نماز جون غلطيون

نماز کي بالڪل ڇڏي ڏيڻ ڪفر آهي الله اسان سڀني مسلمان کي محفوظ رکي

نمازڇڏڻ ڪفر آهي هن بابت قرآن مجيد ،سنت ۽ اجماع مان ڪيترائي دليل موجود آهن

قرآن مجيد

الله تعالیٰ جو فرمان آهي :

فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ

جيڪڏهن پنهنجي ڪفر کان توبہ ڪري نماز قائم ڪن ۽ زڪوات ادا ڪن تہ اهي اوهان جا ديني ڀائر آهن

التوبه (11)

اهڙي طرح فرمايائن

مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ (42) قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ (43)

المدثر

جنتي دوزخين کان پڇندا اوهان کي ڪهڙي شيءِ دوزخ ۾ وڌو ؟

اهي چوندا اسين نمازين مان نہ هئاسين

سنت

جابر رضي الله عنه جن کان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

إِنَّ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكَ الصَّلَاةِ

"هڪ مسلمان ۾ ۽ هڪ شرڪ ۽ ڪفر ۾ فرق نماز جو آهي ."

ڪتب سنن ۾ بريده بن حصيب کان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ

الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ الصَّلَاةُ فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ

"اسان ۽ هنن ۾ فرق ڪندڙ (اسلام سان) معاهدو نماز آهي جنهن ان کي ڇڏيو ان ڪفر ڪيو."[23]

عبد الله بن شقيق رحمه الله فرمائي ٿو تہ :

كَانَ أَصْحَابُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا يَرَوْنَ شَيْئًا مِنْ الْأَعْمَالِ تَرْكُهُ كُفْرٌ غَيْرَ الصَّلَاةِ

محمد ﷺ جن صحابي سڀ‌ڳورا نماز کانسواءِ ڪنهن عمل ڇڏڻ کي ڪفر نہ سمجهندا هئا[24]

نمازون وقت ٽاري پڙهڻ

نماز کي وقت ٽاري پڙهڻ الله جي فرمان جي خلاف ورزي آهي

الله تعالىٰ جو فرمان آهي

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا (**103**) **النساء**

بيشڪ نماز مومنن تي هڪ مقرر ٿيل وقت تي فرض آهي ."

الموقوت جي معنىٰ آهي مقر ٿيل نماز جا وقت ڪنهن شرعي عذر کانسواءِ مقرر وقت تي نماز ادا نہ ڪرڻ ڪبيروگناهہ آهي

(الله اسان جي مدد فرمائي)

انس رضي الله عنه جن کان روايت آهي

تِلْكَ صَلَاةُ الْمُنَافِقِ يَجْلِسُ يَرْقُبُ الشَّمْسَ حَتَّى إِذَا كَانَتْ بَيْنَ قَرْنَيْ الشَّيْطَانِ قَامَ فَنَقَرَهَا أَرْبَعًا لَا يَذْكُرُ اللَّهَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا

---

[23] مسند احمد هن جي سند صحيح آهي

[24] (ترمذي وغيره هن جي سند صحيح آهي)

اها منافق جي نماز آهي تہ جو هو سج لهڻ جو انتظار ڪندو آهي جڏهن سج شيطان جي سڱن جي درميان ايندوآهي تہ هيءُ اٿي ڪري چار ٺونگان هڻندو آهي
الله ڪي تمام ٿورو ياد ڪندو آهي .
جڏهن ان قسم جي صورتحال ڪي نفاق قرار ڏنو ويو آهي تہ پوءِ ان جي لاءِ ڪيترو سخت حڪم هوندو جيڪا سستي جي ڪري عذر ڪا وقت گذرڻ ڪانپوءِ پڑهي وڃي .
عالمن جي فتوىٰ آهي تہ (سواءِ ڪنهن) عذر جي نماز ڪي ڇڏي ڏيڻ جو ان جو وقت گذري وڃي ۽ ان جي ادائيگي جو بہ ارادو نہ هجي تہ اهو ڪفر آهي.

طاقت رکندڙن مردن جو هميشہ يا ڪجھ وقت جماعت جي لاءِ حاضر نہ ٿيڻ :

نمازجي لاءِ حڪم هيءُ تہ ان ڪي جماعت سان ادا ڪيو وڃي جماعت سان نماز پڑهڻ واجب آهي پر جيڪڏهن ڪو بہ شخص شرعي عذر آهي ڪانسواءِ نماز کان غير حاضر نٿو رهي سگهي رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :
مَنْ سَمِعَ النِّدَاءَ فَلَمْ يَأْتِهِ فَلَا صَلَاةَ لَهُ إِلَّا مِنْ عُذْرٍ
جنهن بانگ ٻڌي پر جماعت جي ادائيگي جي لاءِ نہ آيو تہ ان جي نماز نہ ٿيندي سواءِ هن جي جو ان وٽ ڪو شرعي عذر هجي ."[25]
الله تعالىٰ جو فرمان آهي :
وركعوا مع الراكعين
۽ رڪوع ڪندڙن سان گڏ رڪوع ڪريو
رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ
ثُمَّ أُخَالِفَ إِلَى رِجَالٍ لا يشهدون الصلاة فَأُحَرِّقَ عَلَيْهِمْ بُيُوتَهُمْ
"آئون انهن ماڻهن ڏانهن موٽي وڃان ۽ انهن ماڻهن جي گهرن ڪي باھ سان ساڙي ڇڏيا جيڪي نماز جي لاءِ (مسجد ۾) نٿا اچن ."[26]

نماز ۾ بي سڪوني :

اڄڪلھ اها بيماري عام ٿي وئي آهي پر اهو واضح ڪبيرو گناھ آهي ڇوتہ نماز ۾سڪون جو هجڻ نماز جو رڪن آهي انڪري ان ڪانسواءِ نماز نہ ٿيندي

[25] (ابن ماجه هن قوي سند سان روايت ڪيو آهي) ابن حجر هن راويت کي مسلم جي شرط تي صحيح قرار ڏنو آهي
[26] بخاري . مسلم

سڪون ۽ اطمينان جو مقصد :

نمازي رڪوع ، رڪوع مان مٿي ٿيڻ جي حالت ، سجدو ۽ ٻن سجدن جي حالت ۾ ڪنهن به قسم جي جلدي نہ ڪري

جسم جا سمورا جوڙ پنهجي جڳهه تي اچي وڃن هر هڪ جوڙ جو پنهجي جڳهه تي اچڻ ڪانسواءِ ڪنهن ٻي حالت ۾ وڃڻ جي لاءِ بالڪل جلدي نہ ڪري

نبي ﷺ جن نماز ۾جلدي ڪندڙ شخص کي فرمايو تہ :

ارجع فصل انک لم تصل

وڃ ٻيهر نماز پڙهہ تو نماز نہ پڙهي آهي

رفاعه جي روايت ۾ جلدي ڪندڙ کي هنن لفظن سان سيکاريو ويو

ثم يكبر فيركع ويضع كفيه على ركبتيه حتى تطمئن مفاصله فيستوى ثم يقول سمع الله لمن حمده ويستوى قائما حتى ياخذ كل عضو مأخذه

”تڪبير چوي ۽ رڪوع ڪري پوءِ هٿن کي گوڏن تي اهڙي طرح رکي جو جسم جو هر عضو سڪون ۾ اچي وڃي پوءِ مٿو مٿي کڻي ۽ سمع الله لمن حمده چئي سڌو ٿي بيهي ايستائين جو سمورا جوڙ پنهجي جڳهه تي پهچي وڃن([27])

خشوع جو نہ هجڻ گهڻو حرڪت ڪرڻ

نماز ۾ خشوع ،خضوع دل ۾ هوندو آهي پر ان جي ڪري جسمن جي سمورن عضون ۾ سڪون هوندو آهي الله تعالىٰ پنهنجي ان ٻانهي جي واکاڻ ڪئي آهي

الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ (2) سورة المومنون -2

جيڪي پنهنجي نمازن ۾عاجزي ڪن ٿا “

سورة الانبياء ۾ فرمايائين تہ :

إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ (90)

اهي نيڪين ۾ جلدي ڪندڙ ۽ اميد ۽ خير ۾ اسان کي پڪاريندڙ آهن ۽ اسان جي اڳيان ئي جهڪندا آهن .“

هر مسلمان کي گهرجي تہ دل ۾خشوع ، خضوع ۽ سمورن عضون ۾ ڪنهن بہ قسم جي بيجا حرڪت نہ هجي جيئن نماز جو گهڻي کان گهڻو ثواب حاصل ڪري

رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ

إِنَّ الرَّجُلَ لَيَنْصَرِفُ وَمَا كُتِبَ لَهُ إِلَّا عُشْرُ صَلَاتِهِ تُسْعُهَا ثُمْنُهَا سُبْعُهَا سُدْسُهَا خُمْسُهَا رُبْعُهَا ثُلُثُهَا نِصْفُهَا

---

[27] (سنن الكبرىٰ للبيهقي)

نمازي نماز مان فارغ ٿيندو آهي پر(فقط) ڏهون حصو ثواب حاصل ڪندو آهي يا نائون حصو ثواب حاصل ڪندو آهي يا اٺون حصو ثواب حاصل ڪندو آهي يا ستون حصو ثواب حاصل ڪندو آهي ،يا ڇهون حصو ثواب حاصل ڪندو آهي، يا پنجون حصو ثواب حاصل ڪندو آهي ،يا چوٿون حصو ثواب حاصل ڪندو آهي ،يا ٽيون حصو ثواب حاصل ڪندو آهي،يا اڌ ثواب حاصل ڪندوآهي."([28])
نماز ۾ثواب جي گهٽ هجڻ جو سبب خشوع جو گهٽ هجڻ ۽ آڳرين سان حرڪت ڪرڻ آهي.

نماز ۾ امام ڪان اڳرائي ڪرڻ يا ڇاڙي واٽي ان جي مخالفت ڪرڻ :

هي عمل بہ نماز ڪي باطل ڪندڙ آهي جنهن نماز ۾ امام ڪان اڳ رڪوع ڪيو تہ ان جي باطل ٿي وئي جيڪڏهن اما جي پنيان پيروي ۾ رڪوع ڪيائين تہ سندس نماز ٿي ويندي اهوئي حڪم نماز جي ٻين رڪنن جو آهي انڪري نمازيءَ تي واجب اهي تہ هو امام جي مڪمل پيروي ڪري نہ ان ڪان اڳيان وڌي نہ سستي ڪري هڪ رڪن يا وڌيڪ رڪنن هن ڪان پٺ تي رهي .
ابوداود ۾ صحيح سند سان ابوهريره ڪان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :
إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا وَلَا تُكَبِّرُوا حَتَّى يُكَبِّرَ وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا وَلَا تَرْكَعُوا حَتَّى يَرْكَعَ
امام ان ڪري مقرر ڪيو ويندوآهي تہ ان جي پيروي ڪئي وڃي جڏهن هو تڪبير چوي تہ توهان بہ تڪبير چؤ امام ڪان تڪبير اڳ نہ چئو جڏهن هو رڪوع ڪري تہ توهان بہ رڪوع ڪريو ۽ هن ڪان اڳ رڪوع نہ ڪريو
هن حديث جي اصل بخاري ۽ مسلم ۾موجود آهي بخاري ۾ انس ﷛ ڪان ان طرح جي راويت موجود آهي
پر اڻ ڄاڻ يا ڀلجندڙ قابل معافي آهي

8 نماز جي زبان سان نيت ڪرڻ

ائين ڪرڻ بدعت آهي جڏهن تہ بدعت جي حرام هجڻ جا دليل گذري چڪا آهن نبي ﷺ جن ڪڏهن بلند آواز سان بہ نماز ۾ نيت نہ ڪئي
امام ابن قيم پنهجي ڪتاب زادالمعاد يا الهدي النبوي ۾فرمائي ٿو :

[28] ابوداود ، نسائي وغيره هن جي سند صحيح آهي

”جڏهن پاڻ نماز جي لاءِ بيهندا هئا تہ الله اڪبر چوندا پر ان ڪان اڳ ڪابہ شيءَ چوڻ ثابت نہ آهي نہ وري نيت جا لفظ پاڻ ﷺ جن ڪان ثابت آهن يا هن قسم جا لفظ چوي :
آئون ڪعبي ڏانهن رخ ڪندي امام تي (يا مقتدي تي) نماز ادا ڪندي يا قضا نماز جي ادائيگي ڪندي الله جي لاءِ فلاڻي نمازپڙهان ٿو
ان قسم جي لفظن جو ڪوبہ ثبوت نہ آهي ان قسم جون بدعتون نہ تہ ڪنهن صحيح سند سان ثابت آهن نہ وري ڪنهن ضعيف يا موصول يا مرسل روايت مان بلڪل ثابت نہ آهن نہ وري ڪنهن صحابي يا تابعي يا وري ڪنهن امام ڪان ثابت آهي جو هن هن عمل کي جائز چيوهجي .“

سورة الفاتحہ جي تلاوت نہ ڪرڻ :

نماز ۾ سورت فاتحة جي تلاوت ڪرڻ رڪن آهي جنهن نماز ۾ سورت فاتحة نہ پڙهي تہ ان جي نماز نہ ٿيندي ان جو دليل هي حديث آهي
ابو هريرة رضي الله عنه ڪان راويت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :
مَنْ صَلَّى صَلَاةً لَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بِأُمِّ الْقُرْآنِ فَهِيَ خِدَاجٌ ثَلَاثًا غَيْرُ تَمَامٍ
جنهن ڪابہ نماز پڙهي پر ان ۾ سورة فاتحة جي تلاوت نہ ڪئي تہ ان جي اها نماز اڌوري يعني اڻپوري آهي.([29])
بخاري ۽ مسلم ۾ عباده بن صامت رضي الله عنه جن ڪان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ
لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ([30])
عباده رضي الله عنه جن جي روايت جا لفظ آهن
رسول الله جن فرمايوتہ :
لڳي ٿو تہ توهين امام جي پنيان تلاوت ڪريو ٿا
صحابہ ڪرام فرمايو تہ اسان عرض ڪيو جي ها
پاڻ ﷺ جن فرمايو تہ :
لَا تَفْعَلُوا إِلَّا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ فَإِنَّهُ لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِهَا
سورت فاتحة ڪانسواءِ ڪجهہ بہ تلاوت نہ ڪريو چوتہ نماز ۾ سورة فاتحه جي تلاوت ڪانسواءِ ڪابہ نماز نہ ٿيندي.“

---

[29] مسلم
[30] مسند احمد ،ابوداؤد ، صحيح ابن حبان جي روايت ۾

رکوع ۽ سجدي ۾ قران جي تلاوت کرڻ :

رکوع ۽ سجدي ۾ قران جي تلاوت کرڻ کان روکيو ويو آهي
ابن عباس کان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ
أَلَا وَإِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَقْرَأَ الْقُرْآنَ رَاكِعًا أَوْ سَاجِدًا
خبردار مونکي سجدي ۽ رکوع جي حالت ۾ تلاوت کرڻ کان روکيو ويو آهي[31]
علي رضي الله عنه جن کان روايت آهي
نَهَانِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَقْرَأَ رَاكِعًا أَوْ سَاجِدًا
”نبي ﷺ جن مونکي سجدي ۽ رکوع جي حالت ۾ تلاووت کرڻ کان روکيو .“
مسلم

نماز۾آسمان يا ساڄي ۽ کاٻي طرف ڏي نگاھ کرڻ :

آسمان ڏانهن نگاھ کرڻ کرڻ جي باري ۾سخت ڌمکي ڏني وئي جابر بن سمره رضي الله عنه کان راويت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايوتہ
لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فِي الصَّلَاةِ أَوْ لَا تَرْجِعُ إِلَيْهِمْ
”انهن ماڻهن کي نماز ۾ آسمان ڏانهن نگاھ کرڻ رکجڻ گهرجي نہ تہ پوءِ انهن جي نظر انهن موٽائي نہ ڏني ويندي .“ مسلم
باقي نماز ۾ ساڄي يا کاٻي ضروت کانسواءِ ڏسڻ سان ٻانهي جي نماز کي ۾ نقص پيدا ٿيندو پر جيکڏهن کنهن طرف مکمل ڦري ويو تہ ان جي نماز باطل ٿي ويندي عائسه رضي الله عنها کان روايت آهي تہ مون نبي ﷺ جن کان نماز رخ ڦيرڻ يا کنهن ٻي طرف توجه کرڻ جي باري ۾ پڇيو تہ پاڻ ﷺ جن فرمايو تہ
هُوَ اخْتِلَاسٌ يَخْتَلِسُهُ الشَّيْطَانُ مِنْ صَلَاةِ الْعَبْدِ
”اهو شيطان جو جپو اهي جيکو هو ٻانهي جي نماز ۾هٽندوآهي .“ بخاري
ترمذي ۾ جي راويت آهي جنهن هن صحيح چيوآهي
إِيَّاكَ وَالِالْتِفَاتَ فِي الصَّلَاةِ فَإِنَّ الِالْتِفَاتَ فِي الصَّلَاةِ هَلَكَةٌ
”پنهنجو پاڻ کي نماز ۾ کنهن ٻي طرف توجہ کرڻ کان بچايو اهو عمل تباهي آهي .“

نماز ۾اقعاء کرڻ يا ٻانهون وڇائڻ :

[31] مسلم

نماز ۾ اقعاء ڪرڻ يا ٻانهون وڇائڻ کان روڪيو ويو آهي ابو هريره ﷺ جن کان روايت آهي

وَنَهَانِي عَنْ نَقْرَةٍ كَنَقْرَةِ الدِّيكِ وَإِقْعَاءٍ كَإِقْعَاءِ الْكَلْبِ وَالْتِفَاتٍ كَالْتِفَاتِ الثَّعْلَبِ

تہ منهجي محبوب نبي ﷺ جن مونکي نماز ۾ ٽن ڪمن کان روڪيو آهي

ڪڪڙ وانگر ٺونگون هڻڻ ،

ڪتي وانگر اقعاء ڪرڻ

لومڙي وانگر (ساڄي ۽ کاٻي ڏسڻ

مسند احمد امام منذري ۽ امام هيثمي هن روايت کي حسن قرار ڏنو آهي

مسلم عائشه رضي الله کان روايت آهي

وَيَنْهَى أَنْ يَفْتَرِشَ الرَّجُلُ ذِرَاعَيْهِ افْتِرَاشَ السَّبُعِ

رسول الله ﷺ هن عمل کان روڪيو آهي تہ ڪوشخص نماز ۾ جانورن وانگر ويهڻ کان روڪيو آهي ."

ترمذي ۽ مسند احمد ۾ جابر ﷺ جن روايت آهي

إِذَا سَجَدَ أَحَدُكُمْ فَلْيَعْتَدِلْ وَلَا يَفْتَرِشْ ذِرَاعَيْهِ افْتِرَاشَ الْكَلْبِ

جڏهن ڪو سجدوڪري تہ سجدي جي انتهائي سڪون جي حالت ۾ ڪري (ان جي ادائيگي ۾ ڪابہ جلدي نہ هجي) پنهجيون ٻانهون ڪتي وانگر نہ وڇائي "

سنهڙا ڪپڙا پائڻ جيڪي اوگهڙ کي نہ ڍڪين :

اهڙن ڪپڙن ۾ نماز پڙهڻ جيڪي اوگهڙ کي نہ ڍڪين تہ نماز باطل ٿي ويندي ۽ نماز ۾ اوگهڙکي ڍڪڻ واجب آهي اوگهڙ جي شرعي دن کان گوڏن تائين آهي اهڙي طرح نماز ۾ڪنڌن کي ڍڪڻ بہ واجب آهي

الله تعالیٰ جو فرمان آهي تہ

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ

ترجمو :اي آدم جا اولاد ! نمازمسجد ۾ حاضر ٿيڻ وقت سنواروارين شيون استعال ڪريو الاعراف :31

جيڪڏهن هڪڙو ڪپڙوڪافي آهي جيڪڏهن اهو اوگهڙ (يا ڪنڌن) کي ڍڪي

عمرو بن سلمه رضي الله عنه کان روايت آهي تہ نبي ﷺ جن کي هڪ ڪپڙي ۾ نماز پڙهندي ڏٺو پاڻ ﷺ ان جا ڪناري ڪندن تي اوري ڇڏيا هئا .

بخاري ،مسلم

امام ابن قدامه فرمائي ٿو تہ
" اهڙا ڪپڙا پائي جيڪي انسان جي رنگ کي لڪائين جيڪڏهن ڪپڙا ايتري قدر سنهڙا آهن جو انهن مان جسم جو رنگ جسم جو اڇو يا ياڳاڙهو رنگ نظر اچي اهو ڪپڙو نماز لاءِ ڪافي نہ آهي ڇاڪاڻ جو ان جسم ڍڪڻ جو مقصد پورو نٿو ٿئي ."

نماز ۾ عورت جو مٿي کي نہ ڍڪڻ يا پيرن کي ظاهر ڪرڻ :

عورت کي نماز ۾ چهري ڪانسواءِ سموري جسم کي ڍڪڻو آهي پر جيڪڏهن اتان ڪان مردن جو گذر ٿئي ٿو تہ نماز ۾ پنهن بہ ڍڪي سگهي ٿي اهڙي طرح ان جي واجب آهي نماز مٿي تي پوتارورکي يعني اهڙوڪپڙوجيڪو سندس سيني يا مٿي کي ڍڪي
رسول الله ﷺ جن فرمايو
لَا يَقْبَلُ اللَّهُ صَلَاةَ حَائِضٍ إِلَّا بِخِمَارٍ
عورت جي نماز مٿي ۽ سيني تي ڪپڙي رکڻ ڪانسواءِ قبول نہ ٿيندي ."
مسنداحمد ، ابن ماجه ، ترمذي ، ابوداؤد ابن خريمه هن کي صحيح چيو آهي
اهڙي طرح پيرن کي ڇپائڻ بہ واجب آهي گّ
حديث ۾ آهي
المراة عوررة
"عورت جو پورو جسم ڍڪبو ."
هي روايت ترمذي ۾ صحيح سند سان موجود آهي انهي ئي مفهوم جي روايت مؤطا امام امالڪ ۽ سنن ابي داود ۾ راوايت موجود آهي تہ
محمد بن قنفذ پنهجي والده کان بيان ڪري ٿو هن ام سلمه کان پڇيو عورت ڪهڙن ڪپڙن ۾ نماز پڙهي تہ ام سلمه رضي الله عنها جواب ڏنو تہ
عورت پوتاري ۽ وڏي چادر ۾نمازپڙهي جيڪڏهن اهي ڪپڙا سندس قدمن کي ڍڪين انهيءَ معنىٰ ۾ ام سلمه جي راويت آهي تہ
يرخينه ذراعا
"عورتون هڪ هٿ برابر ڪپڙو هيٺ لٽڪائين ."

امام يامقتدي جي اڳيان گذرڻ يا جمعي ڏينهن اورانگي اڳتيو ويهڻ

نمازي ۽ ان جي ستري جي اڳيان گذرندڙ سخص گناهگار آهي بخاري ۽ مسلم ابوجهيم بن حارث کان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ
لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَيْ الْمُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ

”جيڪڏهن نمازي جي اڳيان گذرندڙ ڄاڻي وني ته ان تي ڪيترو گناهه ٿينيدو ته (چاليهه سال تائين)هڪ جڳهه تي بيهن جي حق ۾ نمازي جي اڳيان گذرن کان بهتر هجن.“
جيڪو ماڻهو جمعي جي ڏينهن دير سان اچي ٿتوپر ماڻهن کي اورانگي اڳيان ويهه ٿو ته ان اهڙي انسان کي نبيﷺ جن فرمايو
اجلس فقد آذيت وآنيت
”ويهي رهو ته تون ماڻهن کي تڪليف ڏني آهي ۽ دير به ڪئي آهي .“
انڪري ماڻهن کي اورانگڻ منع آهي انڪري مسجد ۾ داخل ٿيندڙ کي گهرجي جتي جڳهه ملي اتي ويهي رهي پر جيڪڏهن ڪٿي ڪا ڪشادي جڳهه نظر اچييس ٿي ان ڏانهن وجي سگهي ٿو .“
امام ڪوع جي حالت ۾ پائيندڙ جو تڪبيره تحريمه نه چوڻ :
هيءَ به هڪ غلط عمل آهي چوته تڪبيره تحريمه نماز جو رڪن آهي انڪري نمازي تي لازمي آهي ته بيهه ڪري تڪبير تحريمه چوي اها هن جي رڪوع جي تڪبير جي لاءِ به ڪافر رهندي پر بهتر آهي پهريائين تڪبير تحريمه چوي پوءِ پوءِ رڪوع جي تڪبير چوي ابو هريره ﷛ کان روايت آهي ته
كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْكَعُ
رسول الله ﷺ نماز جي لا بيهندا ته تڪبير چوندا هئا پوءِ جنهن ووقت رڪوع ڪندا هئا ته رڪبير چوندا .“
بخاري
امام جي تشهد يا سجدي جي حالت ۾ پيروي نه ڪرڻ
بهتر طريقوهيءَ آهي ته جيڪو به مسجد ۾ داخل ٿئي اهو امام کي جنهن به حالت ۾ پائي ان حالت ان سان شامل ٿي وجي جيئن ابوداود ۾ صحيح سند سان مذڪور آهي ته
إِذَا جِئْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ وَنَحْنُ سُجُودٌ فَاسْجُدُوا
”جڏهن اچو ۽ اسين سجدي جي حالت ۾ هجون ته سجدو ڪريو.“
نمازي جوسجدي کي ڇڏڻ جو مطلب هيءَ آهي ته هو هڪ اهڙي عبادت کان محروم ڪري رهيو جيڪا الله کي محبوب آهي
علي بن ابي طالب ۽ معاذبن جبل کان روايت آهي ته رسول الله ﷺ جن فرمايو ته :
إِذَا أَتَى أَحَدُكُمْ الصَّلَاةَ وَالْإِمَامُ عَلَى حَالٍ فَلْيَصْنَعْ كَمَا يَصْنَعُ الْإِمَامُ

”جڏهن اوهان کو مسجد ۾ اچي پوءِ امام کي جنهن بہ حال ۾ پائي ان ۾ تہ ائين ڪري جيئن امام ڪري رهيو آهي .“
ترمذي جي راويت آهي پر هن جي سند ضعيف آهي پر هيءَ اڳين روايت جي معنىٰ ۾ آهي هن کي ابواود جي روايت تقويت پهچائي ٿي
معاذ رضي الله عنه جن فرمائي ٿو :
لَا أَرَاهُ عَلَى حَالٍ إِلَّا كُنْتُ عَلَيْهَا
آئون امام کي جنهن بہ حالت ۾ امام کي ڏسندو آهيان تہ اها حالت اختيار ڪندو آهيان.
رسول الله ﷺ جن فرمايو
إِنَّ مُعَاذًا قَدْ سَنَّ لَكُمْ سُنَّةً كَذَلِكَ فَافْعَلُوا
معاذ اوهان جي لاءِ هڪ طريقو مقرر ڪيو آهي ان جي مطابق عمل ڪريو .

اهڙو عمل جيڪو نماڪي چڏي ڪنهن بي ڪم۾مصروف ٿيڻ

ائين ڪرڻ جو مطلب ائين ڪندڙ ماڻهو آخرت تي دنيا کي ترجيح ڏي ٿو ۽ ۽ پهنجي خواهشن جو غلام بنجي چڪو آهي الله ﷻ جي ياد کان غافل آهي انهي جو نقصان ۽ وبال بہ مٿس پوندو
الله تعالىٰ جو فرمان آهي :
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَأُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ (9)
اي ايمان وارؤ اوهان جا مال ۽ اوهان جي اولا اوهان کي الله جي ياد کان غافل نہ ڪري جيڪي ائين ڪندا اهي ئي خساري وارا آهن المنافقون
مومنن جي واکاڻ ۾ الله تعالىٰ جو فرمان آهي :
رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَاةِ وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ
”اهي (بهادر) انسان آهن جن کي نہ انهن جو واپار نہ وري سودو الله جي ياد ۽ نمازن کان غافل نہ ڪندوآهي انهي ڏينهن کان ڊڄندا آهن جنهن ڏينهن دليون ۽ اکيون ابتيون ٿي ويندييون.“ النور 37
هر اهو ڪم جيڪو نمازکان روڪي يا سستي پيدا ڪري جيئن رات جو دير تائين جاڳڻ اهڙو عمل جائز نہ آهي بلڪ حرام جو هڪ ذريعو آهي
الله تعالىٰ هدايت جو رستو ڏيکاري

ڪپڙن ياگهڙي ۾ بيجا مصروف رهڻ :

هيءَ عمل بہ خشوع جي خلاف آهي هن جا دليل مسئلي نمبر 5 ۾ گذري چڪا آهن نبي ﷺ نماز ۾ڪنڪرين هٿائڻ کان روڪيوآهي

رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَلَا يَمْسَحْ الْحَصَى فَإِنَّ الرَّحْمَةَ تُوَاجِهُهُ

جڏهن اوهان کوبہ نماز جي لاءِ بيهي تہ ڪنڪرين کي نہ ڇهي ڇوتہ الله جي هن جي سامهون هوندي آهي هن

(مسند احمد ، ڪتب سنن هن جي سند صحيح آهي)

پر جيڪڏهن اهو بي جا ڪم ايترو وڌي وڃي جو نماز جي حالت تبديل ٿي وڃي تہ پوءِ نماز باطل ٿي ويندي

نماز ۾ ضرورت کان سواءِ اکين کي پوري رکڻ :

هيءَ عمل بہ مڪروھ آهي امام ابن قيم رحمه الله فرمائي ٿو :

”نماز ۾اکين کي پوري رکڻ نبي ﷺ جن جو طريقونہ آهي البتہ هن عمل جي مڪروھ هجڻ جي باري ۾ فقيهن جو اختلاف آهي امام احمد هن کي مڪروھ چيو آهي ۽ ٻين جي نزديڪ هيءِ يهودين طريقو آهي ڪجھ فقيھ ان عمل کي جائز چون ٿا هن مڪروھ نٿا سمجهن چون ٿا ڪڏهن ڪڏهن ائين ڪرڻ خشوع ڪرڻ جو ذريعو بنجي ويندو آهي ۽ خشوع نماز جو روح ۽ مقصد آهي

بهتر ڳالھ هيءَ آهي تہ جيڪڏهن اکين کولڻ سان خشوع ۽ خضوع ۾ فرق ڪونٿو پوي تہ اهو افضل عمل آهي پر جيڪڏهن سندس قبلي جي طرف رکيل سينگار ۽ آرائش جون شيون سندس خشوع ۾فرق وجهن ٿيون تہ ان وقت اکيون بند ڪرڻ جائز آهي هن وقت هن شريعت جي بنيادي مقصد تي نظر رکندي ڪراهت چوڻ جي بجاءِ مستحب چوڻ وڌيڪ بهترآهي . “

کائڻ ،پيئڻ ،کلڻ سان نماز باطل ٿي ويندي

فرضي نماز ۾کائڻ ، پيئڻ سان نماز باطل ٿي ويندي ان تي اجماع آهي

ابن منذر فرمائي :

” اهل علم جو اجماع آهي نمازي نماز ۾ کائي پيئي نٿو سگهي سيني مستند عالمن جو اجماع اهي تہ جيڪو بہ فرضي نماز ۾ جاڻي ٻجهي کائي يا پيئي ٿو تہ ان تي واجب آهي تہ نماز ٻيهر پڙهي

اهڙي طرح امام بن منذر ڪلڻ سان نماز جي باطل هجڻ تي به اجماع نقل ڪيو آهي

22نماز ۾ بلند آواز سان قرات ڪري آسپاس وارن ڪي پريشان ڪرڻ

بهتر هيءَ آهي ته نمازي (آهستي قرات ڪري)يا ايتري آواز ۾ قرات ڪري جو پاڻ ٻڌي سگهي ڪنهن نمازي يا قرآن جي تلاوت ڪندڙ جي لاءِ جائز نه ته هو تلاوت جي ذريعي ڪنهن کي پريشان ڪري

بخاري ۽ مسلم ۾روايت آهي ته عمران بن حصين کان روايت آهي ته نبي ﷺ جن ظهر جي نماز پڙهائي پنيان هڪ شخص سبح اسم ربڪ الاعلیٰ جي تلاوت ڪئي نبي ﷺ جن نما پڙهائڻ کان پوءِ پڇيو ته

أَيُّكُمْ قَرَأَ أَوْ أَيُّكُمْ الْقَارِئُ

اوهان مان تلاوت ڪنهن ڪئي ؟ هڪ شخص عرض ڪيو مون تلاوت ڪئي پاڻ ﷺ جن فرمايو

قَدْ ظَنَنْتُ أَنَّ بَعْضَكُمْ خَالَجَنِيهَا

”مون سمجهيو ته ڪو نماز ۾رخنو وجهي رهيو آهي.“ مسلم

علماء فرمائين ٿا ته هن جو مطلب هي ءَ ته نبي ﷺ جن هن عمل تي اعتراض ڪيو

امام ابن تيميه رحمه الله فرمائي ٿو ته جنهن وقت ماڻهو نفلي نماز پڙهي رهيا هجن ته قرآن جي تلاوت ڪرڻ واري شخص جي لاءِ جائز نه ته هو بلند آواز سان قرات ڪري جنهن سان اهي نمازي پريشان ٿين سحري جي وقت نبي ﷺجن ڪجهه صحابه ڪرام وٽ آيا ته اهي نماز پڙهي رهيا هئا پاڻ ﷺ جن فرمايو ته

ايها الناس ڪلڪلم يناجي ربه فلا يجهر بعضڪم علي بعض في القراة

اي انسانو ! توهان مان هر هڪ پنهجي رب سان راز واري ڳالهه ٻولهه ڪري رهيو آهي انڪري توهان ڏاڍيان آواز سان قرات نه ڪريو “

رش جي ڪري نمازين جو هڪٻئي تي تنگي ڪرڻ :

انهي سان به تڪليف پهچي ٿي انڪري انڪان روڪيو ويو آهي ان ڪري نمازي کي جتي جڳهه ملي اتي ويهه رهي پر جيڪڏهن ڪنهن ٻي جڳهه تي ڪيس ڪشادگي نظر اچي ٿي ۽ اتي پهچڻ هن جي لاءِ آسان آهي ته پوءِ اتي ويهڻ ۾ڪوبه حرج نه آهي جمعي جي ڏينهن هن عمل کان خصوصي منع ڪئي وئي آهي نبي ﷺ ان شخص کي فرمايو جيڪو وينلن جي صفن کي اورانگي رهيو

اجلس فقد آذيت

ويهي رهو تو دير بہ ڪئي آهي تڪليف بہ پهچائي آهي ."

صفون سڌيون نہ ڪرڻ :

الله تعالیٰ جو فرمان آهي تہ :

واقيموالصلاة

۽ نماز کي قائم ڪريو

رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ

سَوُّوا صُفُوفَكُمْ فَإِنَّ تَسْوِيَةَ الصُّفُوفِ مِنْ إِقَامَةِ الصَّلَاةِ

صفون سڌيون رکو بيشڪ صفن کي سڌورکڻ نماز کي قائم رکڻ آهي

نعمان بن بشير رضي الله عنه جن کان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايوتہ

لَتُسَوُّنَّ صُفُوفَكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللَّهُ بَيْنَ وُجُوهِكُمْ

صفن کي سڌورکو نہ تہ الله اوهان جي دلين ۾ اختلاف پيدا ڪري ڇڏيندو

بخاري

ڪيترين ئي حديثن ۾ صفن کي سڌوو ڪرڻ ڪرڻ جو حڪم ۽ تاڪيد ڪئي وئي آهي .

سجدن ۾ پيرن کي مٿي ڪڻڻ

هي عمل بہ غير شرعي آهي چوتہ ابن عباس رضي الله عنه جن کان روايت آهي تہ

أُمِرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْضَاءٍ وَلَا يَكُفَّ شَعَرًا وَلَا ثَوْبًا الْجَبْهَةِ وَالْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ وَالرِّجْلَيْنِ

نبي ﷺ جن مون کي حڪم ڪيو تہ آئون ستن عضوون تي سجدو ڪريان اهي عضوا هيءَ آهن پيشاني .بہ هٿ، ٻہ گوڏا ، ٻہ پير ۽ ڪپڙن ۽ وارن کي نہ ويڙهيان

بخاري مسلم

هن جي صورت هيءَ ٿيندي تہ پيرن جو آڱريون ڪعبي جي طرف مڙيل هجن گهٽ ۾گهٽ هر هڪ پير جي هڪ آڱر جو زمين تي هجڻ لازمي آهي جيڪڏهن پوري سجدي ۾ هڪ پير کي مٿي رکيائين تہ ان جي نماز نہ ٿيندي .

ساڄي هٿ کي کاٻي هٿ تي رکي ان کي سيني هڏي جي چيڙي تي رکڻ

هيءَ عمل بہ سنت جي خلاف آهي ڇاڪاڻ جو رسول الله ﷺ جن ساڄي هٿ کي کاٻي تي رکي ان کيي سيني تي رکندا هئا هي روايت حسن هن جون کيتريون ئي کمزور سندون آهن جيکي هکٻئي کي طاقت پهچائين ٿيون انهن سيني مان ثابت ٿئي ٿو سنت طريقو سيني يا سيني جي ويجهو هٿ رکڻ آهي

بهترين هي تہ هٿن سيني تي دل واري جڳهہ تي رکيو وڃي قران مجيد ۾ سينو دل واري جڳهہ کي قرار ڏنو ويو آهي الله تعاليٰ جو فرمان تہ :

وَلَكِنْ تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ (46) **الحج**

اهي دليون انڌيون ٿي ويون آهن جيکي سينن ۾ آهن باقي هٿن کي سيني کان مٿي رکڻ خطا ۽ خلاف سنت آهي باقي

فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ (2)

جي تفسير ۾ جيکا روايت منقول آهي اها ضعيف اهي ان مان دليل وٺڻ جائز نہ آهي

حاشيو :

هيءَ روايت ضعيف نہ بلک حسن آهي تفصيل لاءِ ڏسندا

فتح الغفور في وضع الايدي علي الصدور لمحمد حيات السندي بتحقيق محمد ضياء الاعظمي)

باقي هن روايت ۾ نحر مان مراد پرو عضو نہ کنهن شيءِ جو لفظ کل استعمال کري جز مراد وٺڻ عربي بلاغت جومشهور اسلوب آهي

مترجم

سجدي کرڻ ۽ ان مان مٿي اٿڻ وقت رفع اليدين کرڻ

هي عمل بہ ان طريقي جي خلاف آهي جيکو کيترن ئي صحابہ کرام کان منقول آهي جنهن رفع اليدين جي جڳهين جي وضاحت ٿيل آهي

رفع اليدين کرڻ جون چار جڳهيون آهن

1 تکبير تحريمه جي وقت رفع اليدين کرڻ
2 رکوع ۾ وڃڻ وقت رفع اليدين کرڻ
3 رکوع مان اٿڻ وقت رفع اليدين کرڻ
4 ٽي رکعت جي لاءِ اٿڻ وقت رفع اليدين کرڻ

ابن عمر رضي الله عنه جن کان روايت آهي تہ

رسول الله ﷺ جن جڏهن نماز شروع ڪندا هئا تہ ڪلهن جي برابر رفع اليدين ڪندا هئا جڏهن اهڙي طرح جڏهن رڪوع جي تڪبير چوندا هئا تہ رفع اليدين ڪندا هئا ،جڏهن رڪوع مان اٿندا هئا تہ رفع اليدين ڪندا هئا بخاري جي هڪ روايت جي مطابق

وَلَا يَفْعَلُ ذَلِكَ حِينَ يَسْجُدُ وَلَا حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنْ السُّجُودِ

سجدن پر جڏهن سجدو ڪندا هئا يا سجدي مان اٿندا هئا تہ رفع اليدين نہ ڪندا هئا

مسلم جا لفظ آهن

وَلَا يَفْعَلُهُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنْ السُّجُو دِ

جڏهن سجدن مان مٿو مٿي کڻندا هئا تہ ائين ڪندا هئا

وَإِذَا قَامَ مِنْ الرَّكْعَتَيْنِ رَفَعَ يَدَيْهِ وَرَفَعَ ذَلِكَ ابْنُ عُمَرَ إِلَى نَبِيِّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

نافع بيان ڪري ٿو ابن عمر ؓ جڏهن ٻن نمازن مان اٿندا هئا تہ رفع اليدين ڪندا هئا ابن عمر ان عمل کي نبي ﷺ جي حوالي سان بيان ڪيو

بخاري وغيره انهن چار جڳهين تي رفع اليدين ڪرڻ ڪيترين حديثن مان ثابت آهي .

ڪجھ امامن جو غلطيون :

ڪجھ امام نماز ۾ پڙهائڻ ۾ جلدي ڪندا آهن جنهن سان مقتدي جي سڪون ۽ اطمينان ۾ بہ خلل ايندو آهي خاص طور تي مقتدي کي اخري رڪعتن سوره فاتحه پڙهن جو موقعو نہ ڏيڻ

امام سهڻي طريقي سان نماز پڙهائڻ جو ذميدار آهن چاڪاڻ جو سندس اقتدا ۾ نما پڙهي تي وجي ان ڪري ڪيس سنت جي مطابق نما پڙهائڻ پرپور ڪوشش ڪرڻ گهرجي اهڙي طرح سوره فاتحه جي تلاوت واجب آهي ان ڪري لازمي انکري مقتدي کي بہ سوره فاتحه پڙهڻ جو موقعو ڏيڻ واجب آهي

نماز ۾سڪون ۽ سورة فاتحه پڙهن جي تفصيلي دليل گذري چڪي آهي

ستن عضون (پيشاني .بہ هٿ جي ترين ، ٻن گوڏا ، ٻن پيرن جي اڱرين)تي سجدي ڪرڻ ۾بي پرواهي ڪرڻ:

عباس بن عبد المطلب ؓ جن کان راويت آهي تہ

نبي ﷺ جن فرمايو تہ

إِذَا سَجَدَ الْعَبْدُ سَجَدَ مَعَهُ سَبْعَةُ أَطْرَافٍ وَجْهُهُ وَكَفَّاهُ وَرُكْبَتَاهُ وَقَدَمَاهُ جڏهن ٻانهو سجدو ڪندو آهي تہ ان سان ست عضوا سجدا ڪنداآهن ان جو چهرو ،ان جي هٿ جون تريون ،ان جا گوڏا ۽ ان ها ٻئي پير .

مسلم

ابن عباس ﷺ جن کان روايت آهي تہ

أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ الْجَبْهَةِ وَأَشَارَ بِيَدِهِ عَلَى أَنْفِهِ وَالْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ و الْقَدَمَيْنِ

نبي ﷺ جن مون کي حڪم ڪيو تہ آئون ستن عضوون تي سجدو ڪريان اهي عضوا هيءَ آهن پيشاني .بہ هٿ، ٻن گوڏا ، ٻن پير

ڪجھ ماڻهو پنهجي پيشاني (نراڙ)۽ نڪ ڪي زمين تي نہ رکندا آهن ائين ڪرڻ شرعين جي خلاف ورزي آهي .

نماز جي مسئلن جي باري ۾ بي پرواهي ڪرڻ :

ڪنهن بہ مسلمان کي نتوجڳائي تہ هو نمازجي جي مسئلن ڄاڻڻ ۾ بي پرواهي ڪري ڇوتہ نمازاسلام جي عملي عبادت ۾ عظيم ۽ بنيادي عمل آهي

الله تعالیٰ ان کي قائم ڪرڻ جو حڪم ڏنو اهي فرمايائين

واقم الصلاۃ

هيءُ حڪم تقريبا ستر يا ان کان مٿي آيتن ۾موجود آهي ۽ نبي ﷺ جن جي طريقي نماز جا مسئلا ڄاڻڻ کان سواءِ ان کي قائم رکڻ ممڪن نہ آهي انڪري نماز جي مسئلن جي ڄاڻ ، شرطون نماز جا رڪن ،واجب جماعت نماز جي مسئلن ،سهو جا مسئلن بي خبر جائز نہ آهي انهن ،مسئلن جي ڄاڻ واجب آهي انهن مسئلن سان جي ڄاڻڻ ۾ بي پراواهي هڪ مسلمان کي اهڙين شين کان بي خبر ڪر ي ڇڏيندي آهي جيڪي سندس نما کي باطل۽ ضايع ڪري ڇڏيندا آهن

الله تعالیٰ توفيق ۽ هدايت ڏيندڙ آهي .

سوره فاتحہ ۾ غلطيون ڪرڻ :

مثال طور تي العالمين جي لام تي زير پڙهڻ اهدنا جي همزي زير پڙهڻ انعمت جي تا تي پيش پڙهڻ وغيره

ان قسم جون غلطيون نماز ۾خلل وجهنديون آهن انڪري انهن کان بچڻ لازمي آهي اهڙيون غلطيون ڪندڙ کي امام نہ بنائڻ نہ گهرجي خصوصا جڏهن معنیٰ کي ڦيرائڻ واريون غلطيون ڪري جيئن انعمت جي تا تي پيش پڙهڻ هن غلطي سان نماز باطل ٿي ويندي آهي

نماز ۾ اڱرين مان نڪا ڪيڻ يا ملائڻ

اهو عمل بہ نماز ۾ هڪ مڪروه عمل آهي آڱرين ۾ نڪا ڪيڻ جي باري حسن سند سان روايت آهي

ابن ابي شيبہ شعبہ کان روايت ڪري ٿو تہ ابن عباس فرمايو تہ

صليت إلى جنب ابن عباس ففقعت أصابعي فلما قضيت الصلاة قال لا أم لك تقطع أصابعك وأنت في الصلاة.

مون ابن عباس جي پاسيءَ نمازپڙهي ۽ پنهجي اگرين مان نڪا ڪڍيا جڏهن مون نماز پوري ڪئي تہ ابن عباس تنهجي ،ماءُ نہ رهي تون نماز جي حالت ۾ اگرين مان نڪا ڪڍي رهيو هئين !

البتہ ابن ماجه ۾ علي رضي الله عنه جن هڪ مرفوع ۾ بہ ائين ڪرڻ کان روڪيو ويو آهي پر اهي روايت ضعيف آهن

ڪعب بن عجره کانب روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ

إِذَا تَوَضَّأَ أَحَدُكُمْ فَأَحْسَنَ وُضُوءَهُ ثُمَّ خَرَجَ عَامِدًا إِلَى الصَّلَاةِ فَلَا يُشَبِّكَنَّ بَيْنَ يَدَيْهِ فَإِنَّهُ فِي صَلَاةٍ

جڏهن ڪو نماز جي نيت سان ووضو ڪري تہ ان ڪي گهرجي پنهجي ٻنهي هٿن جي آگرين ڪي هڪٻئي ۾ نہ ملائي

مسند احمد ،ترمذي ، ابوداؤد هن جي سند ۾ اختلاف آهي

ابو هريره رضي الله عنه جن کان راويت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

« إذا توضأ أحدكم في بيته ثم أتى المسجد كان في صلاة حتى يرجع فلا يفعل هكذا ، وشبك بين أصابعه »

”جڏهن اوهان ڪو پنهنج گهر ۾ وضوء ڪري پوءِ مسجد ۾ اچي تہ پوءِ هن طرح نہ ڪري پاڻ ﷺ جن (صحابہ ڪي) ٻنهي هٿن جي آگرين ڪي ملائي ڏيکاريو.“

هن حديث جي سند بظاهر صحيح لڳي ٿي هن مسئلي ۾ ٻيون حديثوب بہ موجود آهن جيڪي هڪٻئي جو تائيد ڪن ٿيون .

سجدن ۾ اٺ وانگر ويهڻ :

ابن قيم رحمه فرمائي ٿو

”نبي ﷺ جن گوڏا هٿن کان اڳ رکندا هئا ۽ ان کان پوءِ هٿ رکندا هئا ۽ ان کان پوءِ پيشاني رکندا هئا ۽ اهوئي طريقو صحيح آهي جنهن ڪي عاصم پنهجي پيءُ ڪليب کان ۽ هو وائل بن حجر کان نقل ڪري ٿو

مون نبي ﷺ جن ڪي ڏٺو تہ پاڻ ﷺ جن جڏهن سجدو ڪيو ٿي هٿن کي گوڏن کان اڳ رکيو پر جڏهن اٿيا تہ هٿن ڪي گوڏن کان اڳ ڪنيائون هن مسئلي ۾ هن جي برعڪس ثابت نہ آهي ابن قيم ابن منذر کان بيان ڪري ٿو تہ گوڏن ڪي هٿن کان اڳ رکڻ جا قائل هي آهن :

عمر بن خطاب ، ابراهيم نخعي ،مسلم بن يسار ، امام شافعي ،امام احمد امام اسحاق ، امام ابوحنيفہ ۽ ان جا شاگر ۽ ڪوفي جا فقيهہ

امام بن قيم جو هيءُ موقف صحيح نہ بلڪ صحيح دليلن جي خلاف آهي صحيح عمل هيءُ تہ هٿن کي گوڏن اڳ رکيو وڃي
علامه البانيؒ ، مولانا عبدالرحمن مبارڪپوريؒ ، احمد شاڪر مصريؒ شيخ شعيب الاناوط ابن قيم جي موقف جي ترديد ڪئي آهي
(فصيل لاءِ ڏسندا : تمام المنه لاالباني ، تحفة الاحوذي ترمذي بتحقيق احمد شاڪر، تحقيق زاد المعاد مترجم)

ڪنهن اهل ماڻهو جي موجودگي ۾ڪنهن نااهل کي امام بنائڻ

ائين ڪرڻ نہ نماز جي مقصد جي خلاف آهي
امام جي لازمي آهي تہ دين جو ڄاڻندڙ ۽ قاري هجي نبي ﷺ جن فرمايو
يوم القوم اقراهم لڪتاب الله
امامت اهو ڪرائيندو جيڪو قران جو قاري (وڏيڪ ڄاڻو) هجي
(مسلم عن ابي مسعود الانصاري)
اهل علم جو چوڻ آهي جيڪو
قرآن جي قرات صحيح نٿو ڪري
ظاهر ظهور گناهگار آهي
ان جو ڪردار خراب آهي
بدعتي آهي يا فاسق آهي
تہ ان کي امامت لاءِ اڳتي نہ ڪيو وڃي پر جيڪڏهن اڳتي ڪيائون تہ مقتدين جي نماز ٿي ويندي

قران جي قرات ۾ غلطيون ڪرڻ :

اها ظاهري خرابي آهي قران مجيد جو حق هيءَ تہ ان کي غلطي کان پاڪ پڙهيو وڃي هڪ مسلمان کي قران جي تلاووت ، تجويد ۽ سٺي انداز ۾ پڙهڻ جي پرپور ڪوشش ڪرڻ کپي
الله تعالىٰ جو فرمان آهي
وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا (4) المزمل
” ۽ قران ٺاهي ٺاهي تلاوت ڪر .“
فرميائين
فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ لقيامہ 19
”جڏهن اسين ان کي پڙهي وٺون تہ ان جي پڙهڻي پيروي ڪر “

تلاوت جو حق هيءَ تہ ان ۾ سمورن اعرابن (زير ، زبر وپيش ،جزم وغيره) جو خيال رکيو وڃي ۽ واضح پڙهيو وڃي تہ جيئن غلطين بچي سگهجي جيڪو ماڻهو قران جي تلاوت جي حق ادائيگي جو خالص ارادو ڪري تہ اهو ان جي وڏي فضليت جو ذريعو آهي

عائشه رصي الله عنها کان راويت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ

الْمَاهِرُ بِالْقُرْآنِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ وَالَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَتَتَعْتَعُ فِيهِ وَهُوَ عَلَيْهِ شَاقٌّ لَهُ أَجْرَانِ

”قران ۾ مهارت رکندڙ نيڪوڪار لکندڙ ملائڪن سان گڏ هوندو پر جيڪڏهن (ڪو سخص ڪوشش جي) باوجود تلاوت ۾ ڏکيائي محسوس ڪري ٿو (اٽڪي ٿو) تہ ان جي لاءِ ٻيڻو ثواب آهي .“

حرم شريف ۾ مردن جو عورتن جي پنيان نما ز پڙهڻ :

اهو عمل حرم۾ جائز نہ ۽ حرم ڪانسواءِ جنهن بي جڳهہ تي بہ جائز نہ آهي

چاڪاڻ جو سنت جي مطابق عورتن جون صفون مردن جي قفن جي پنيان هونديون آهن

مرد جو عورت جي پنيان بماز پڙهڻ سان سندس خشوع ۾ رخنو پوندو ان کر بهتر هيءَ تہ مطلق طور تي مردن جي صفن عورتن جي پنيان نہ بنائجي پر جيڪڏهن جمعي يا عيد جي موقعي تي نماز فوت ٿيڻ جو خطرو آهي تہ پوءِ مجبور ۾ جائز آهي

عورتن جو مسجدن ۾ هار سينگار ۽ خوشبو لڳائي اچڻ :

هيءَ پڻ هڪ ناجائز عمل آهي پر(افسوس) ان ناجائز عمل جا منظر رمضان ۽ ٻين مهنين ۾ ڏسڻ ايندا آهن

هڪ عورت مسجد ۾ نماز پڙهڻ اچي ٿي نہ وري پنهجي ڪپڙن يا هار سينگار جي نمائش ڪرڻ

ڪڏهن ڪڏهن تہ هن ڪي مرد بہ ڏسندا آهن هن ناجائز عمل جي ڪري هن جي عباڏت جو ثواب ضايع ٿي وييدو آهي

نبي ﷺ جن فرمايوتہ

أَيُّمَا امْرَأَةٍ أَصَابَتْ بَخُورًا فَلَا تَشْهَدْ مَعَنَا الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ

جنهن بہ عورت خوشبو لڳائي تہ هوءَ اسان عشاء نماز ۾ شريڪ نہ ٿئي مسلم

ابو هريره رضی اللہ عنہ جن کان روايت آهي رسول الله جن فرمان آهي تہ :

لَا تَمْنَعُوا إِمَاءَ اللَّهِ مَسَاجِدَ اللَّهِ وَلْيَخْرُجْنَ تَفِلَاتٍ

الله جي ٻانهين ڪي مسجدن ۾ اچڻ کان نہ روڪيو انهن ڪي گهرجي هار سينگاريا خوشبو لڳائي نہ اچن

مسند احمد   ابوداود سند صحيح آهي .
زينب الثقيفہ رضي الله عنها کان ورايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :
إِذَا شَهِدَتْ إِحْدَاكُنَّ الْمَسْجِدَ فَلَا تَمَسَّ طِيبًا
جڏهن ڪابہ عورت مسجد ڏانهن وڃڻ جو ارادو ڪري تہ خوشبو کي ويجهو بہ نہ وڃي .
عورت تي واجب آهي تہ بازار يا رستي وٽان گذرندي پنهجي پوري جسم کي ڍڪي ۽ اهڙي اجنبي مردن جي موجودگي ۾ بہ پوري جسم ۾ڍڪي تہ پوءِ مسجد ڏانهن وڃن يا اچڻ وقت ان کان پرواهي ڪيئن ٿي ڪري سگهي
اي الله مسلمانن عورتن کي عزت جي حفاظت عطا فرماءِ ۽ سندن اصلاح فرمائي ۽ ڪانئن هر قسم جي سازش کان کان پري رک

زبان جون غلطيون

1 گلا ،چغلخوري ، ۽ مسلمانن جي معاملي کي تي ٺٺي مذاق کي معمولي سمجهڻ :

اهي سڀ حرام ڪم آهن انڪري هڪ مسلمان جي لاءِ جائز نہ آهي تہ انهن کي معمولي سمجهي
الله تعالیٰ جو فرمان آهي :
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَى أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (11)
اي ايمان وارؤ ! ڪابہ ٽولي ڪنهن ٽولي تي ٺٺولي نہ ڪري جو متان اهي انهن کان ڀلا هجن ۽ عورتون عورتن تي ٺٺولي نہ ڪن جو متان اهي انهن کان ڀليون هجن نڪي هڪ ٻئي تي عيب لڳايو نڪي هڪٻئي کي برن لقبن سان سڏيو ايمان آڻڻ کانپوءِ برن نالن سان پڪارن گناهہ آهي ۽ جن توبہ نہ ڪئي سي ئي ظالم آهن .
الحجرات
اڳئين آيت ۾ فرمايو ويو تہ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ (12)

اي ايمان واؤ گهڻو ڪري گمان کان بچو بي شڪ ڪجهه گمان گناه آهن ۽ نڪي جاسوسي ڪريو ۽ نڪو اوهين هڪٻئي جي گلا ڪريو ڀلا اوهان مان پنهجي مئل ڀاءَ جو گوشت کائڻ پسند ڪري ٿو پوءِ توهان ائين ڪرڻ کي ناپسند ڪندؤ

هن آيت ۾ گلا جهڙي ڪڌي ڪم کان نفرت ڏياري وئي آهي

الحجرات

باقي چغلخوري جي باري ۾ نبي ﷺ جن فرمان آهي تہ

لايدخل الجنة نمام

چغلخور جنت ۾ داخل نہ ٿيندو

رسول الله ﷺ مديني جي ٻن قبر ن وٽان گذريا پاڻ ﷺ تي انهن جي قبرن ۾ عذاب ٿي رهيو هو پاڻ ﷺ جن فرمايو

" يعذبان، وما يعذبان في كبير – ثم قال – بلى [وفي رواية: وإنه لكبير] كان أحدهما لا يستتر من بوله وكان الآخر يمشي بالنميمة... "

انهن تي عذاب ٿي رهيو آهي پر ڪنهن مشڪل ڪم جي ڪري نہ ٿي رهيو آهي (يعني ان کان بچڻ تمام آسان هو) هڪ راويت جا لفظ آهن تہ هڪ ڪبيري گناه جر ڪري عذاب ٿي رهيو آهي انهن مان هڪ وپيشاب (جي ڇنڊن) کان بچندو هو ۽ ٻيو چغلخوري ڪندو هو ."

البخاري انظر فتح الباري 317/1.مسلم

چغلخوري حرام ۽ ڪبيره گناه آهي چغلخور انسان هڪ ڳالهه ٻڌي ان انسان کا پهچائيندو آهي جنهن کي اها ڳالهه بري لڳندي آهي هن جو نهي ۽ ڳالهه پهچائڻ جومقصد مائٽن ،دوستن ۾ اختلاف پيدا ڪرڻ هوندوآهي .الله تعالیٰ کان عافيت گهرون ٿا

باقي مسلمانن جي ڪردار تي ٺٺي مذاق ڪرڻ ڪبيرو گناه ڪڏهن ڪڏهن ڪفر جي درجي تي پهچي ويندو آهي العياذ بالله

الله تعالیٰ جو فرمان آهي :

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ (65) لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ

جيڪڏهن ڪائن پڇين تہ ضرور چوندا تہ بيشڪ ڪل راندروند ٿي ڪئين سين لين چؤ تہ تہ الله جي آيتن ۽ سندس پيغمبر سان ٺٺي مذاق ٿا ڪريو بهانو ڪريو بيشڪ ڪفر ڪانپوءِ ڪفر ڪيواٿؤ
التوبہ
مسلمانن جي ڪردار ،انهن جي دين ۽ انهن جي نبي جي طريقي جي سان محبت ڪرڻ واجب آهي جيڪا ايمان جي جي دليل آهي باقي دين تي ٺٺي مذاق ڪرڻ ڪفر اسين الله جي پناھ گهرون ٿا.

2 گاريون ۽ لعنت ڪرڻ :

گاريي ۽ لعنت ڪرڻ ڪان روڪيو ويو آهي انهن برائين ڪان مومن جو ڪرادار پاڪ هوندو آهي عبد الله بن مسعودﷺ جن ڪان روايت آهي
رسول الله ﷺ جن فرمايو :
لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعَّانِ وَلَا اللَّعَّانِ وَلَا الْفَاحِشِ وَلَا الْبَذِيءِ
مومن نہ لعنت ڪندڙ .نہ طعنو ڏيندڙ نہ بي حيا ، بدزبان هوندو آهي
مسلم ۾ابوداداء ڪان روايت آهي رسول الله ﷺ جن فرمايو :
لَا يَكُونُ اللَّعَّانُونَ شُفَعَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
لعنت ڪندڙ قيامت جي نہ سفارشي ٿيندا نہ وري گواھ ٿيندا،
ڪنهن بہ قسمن جي گار ڏين جائز نہ آهي نبي ﷺ جن جو فرمان آهي
كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَمَالُهُ وَعِرْضُهُ
هرمسلمان تي ٻي مسلمان جو رت وهائڻ ،مال ڦرڻ ، بي عزتي ڪرڻ حرام آهي
بخاري مسلم
اهڙي طرح پاڻﷺ جن فرمان آهي :
سباب المسلم فسوق
مسلما ڪي گاريون ڏيڻ گناھ آهي
بخاري ،مسلم
رسول الله ﷺ جن جابر قَالَ لَا تَسُبَّنَّ أَحَدًا
بن سليم ﷺ ڪي فرمايو تہ تہ ڪنهن ڪي بہ هرگز گار نہ ڏجئين
هن قسم جو عموم۾سموري مخلوق شامل آهي اهوئي سبب آهي جو صحابي رسول جابر بن سليمﷺ هن عموم بالڪل صحيح سمجهيو فرمائي ٿو

فَمَا سَبَبْتُ بَعْدَهُ حُرًّا وَلَا عَبْدًا وَلَا بَعِيرًا وَلَا شَاةً

نبي ﷺ جن هن حڪم کانپوءِ مون نه ڪنهن آزاد نه وري ڪنهن غلام نه اٺ کي نه وري ڪنهن رڍ کي گار ڏني ابوداؤد

3 جان ،مال، ۽ اولاد کي پٽ پاراتو

هن عمل کان روڪيوويو آهي بلڪ ناجائز آهي . انهن بري خصلتن جي ارتڪاب ڪندڙ مسلمان تي لازمي آهي ته پهنجي زبان کي انهن بري خصلتن کان رڪجڻ جو جوعادي بنائي جابر ﷛ کان روايت آهي ته رسول الله ﷺ جن فرمايو:

وَلَا تَدْعُوا عَلَى أَوْلَادِكُمْ وَلَا تَدْعُوا عَلَى أَمْوَالِكُمْ لَا تُوَافِقُوا مِنْ اللَّهِ سَاعَةً يُسْأَلُ فِيهَا عَطَاءٌ فَيَسْتَجِيبُ لَكُمْ

مسلم

”پنهنجو پاڻ کي نه پٽيو ،۽ نه وري پنهنجي اولاد کي نه وري خادمن کي پٽيو نه وري پنهنجي مال لاءِ بددعا ڏيوءِ ته جيئن اوهين اهڙي گهڙي کي نه پايو جنهن ۾ جيڪا به شيءِ گهري ويندي آهي اها قبول ڪئي ويندي “

ارشاد باري تعالىٰ آهي :

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ (11)

۽ جيڪڏهن الله ماڻهن لاءِ مدائي جلد موڪلائي جئيئن هو پنهنجي چڱائي جلد گهرنداآهن ته انهن جي مقرر ڪيل مدت کي انهن لاءِ پوري ڪئي وجي ها

يونس

ڏينهن مهينن يا سالن کي برو چوڻ :

بخاري ۽مسلم۾ابوهريره ﷛ کان روايت آهي رسول الله ﷺ جن فرمايو:الله عزوجل جو فرمان آهي ته :

يُؤْذِينِي ابْنُ آدَمَ يَسُبُّ الدَّهْرَ وَأَنَا الدَّهْرُ بِيَدِي الْأَمْرُ أُقَلِّبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ بخاري

آدم جو اولاد مون کي تڪليف ڏي ٿو جو هو زماني کي برو چوي ٿو آئون زماني (کي ڦيرندڙ گهيرندڙ) آهيان آئون ئي ڏينهن ۽ رات کي تبديل ڪريان ٿو

ابوهريره ﷛ جن کان روايت آهي ته :

لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ يَا خَيْبَةَ الدَّهْرِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الدَّهْرُ

اهڙي طرح رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ اوهان مان ڪوبہ هرگز ائين نہ چوي " هئي زماني جي نامرادي " ڇوتہ الله ئي زماني کي هلائڻ وارو آهي الله تعالىٰ جو هيءَ فرمان

وَأَنَا الدَّهْرُ أُقَلِّبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ

جو مطلب هيءَ آهي تہ زماني ۾ جيڪا بہ ڀلائي يا برائي آهي اها الله جي علم ۽حڪمت واري ارادي ۽تدبيرسان واقع ٿئي انهي معاملي الله سان ڪوبہ‌ہوشريڪ نہ آهي الله جيڪو چاهيندوآهي اهوٿيندو۽ جيڪي نہ چاهايائين اهو نہ ٿيو.

هرحال الله جي وڏائي۽واکاڻ ڪرڻ واجب آهي اهڙي طرح الله بابت سهڻوگمان ،سندس واکاڻ ڪرڻ ،سندس طرف گناهن جي معافي جي لاءِ ان جي موٽڻ ۽ ٻاڏائڻ، هر حال۾ واجب آهي. فتح المجيد

پر سالن ڏانهن سختي ۽ ڏينهن ڏانهن نحوست منسوب ڪرڻ گار ووغيره مان شمار نہ ٿيندو جيئين فرمان باري تعالىٰ

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ (48)

ان ڪانپوءِ ست سال سختي جا ايندا يوسف

فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ (19)

طوفان کي تمام سخت نياڳي ڏينهن مٿن موڪليو ويو القمر

اصل۾ آيت ۾ سختي ۽ نحوست جي نسبت انهن ماڻهن لاءِ يعني اهي سالون انهن تي سخت ۽ اهو ڏينهن انهن لاءِ نحوست باقي ڏينهن سال يا ان قسم جي ڪابہ شيءِ حقيقي طور منسوب نہ آهي هر قسم جومعاملو الله جي هٿ ۾ئي آهي .

الله تعالىٰ جي اهڙي مخلوق کي گار ڏيڻ جنهن مخلوق جي مذمت شريعت ۾ وارد نہ آهي :

هن ڪان بہ منع ڪيو ويو آهي رسول الله ﷺ جن جابر قَالَ لَا تَسُبَّنَّ أَحَدًا بن سليم رضي الله عنه کي فرمايو تہ تہ ڪنهن کي بہ هرگز گار نہ ڏجئين

هن قسم جو عموم۾سموري مخلوق شامل آهي اهوئي سبب آهي جو صحابي رسول جابر بن سليم رضي الله عنه هن عموم بالڪل صحيح سمجهيو فرمائي ٿو

فَمَا سَبَبْتُ بَعْدَهُ حُرًّا وَلَا عَبْدًا وَلَا بَعِيرًا وَلَا شَاةً

نبي ﷺ جن هن حڪم کانپوءِ مون نہ ڪنهن آزاد نہ وري ڪنهن غلام نہ اٺ کي نہ وري ڪنهن رڍ کي گار ڏني ابوداؤد

مسند احمد ۾ روايت آهي

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ يَسِيرُ فَلَعَنَ رَجُلٌ نَاقَةً فَقَالَ أَيْنَ صَاحِبُ النَّاقَةِ فَقَالَ الرَّجُلُ أَنَا قَالَ أَخِّرْهَا فَقَدْ أُجِبْتَ فِيهَا

تہ رسول الله ﷺ جن هڪ سفر ۾ هئاتہ هڪ شخص پنهنجي ڏاچي کي گار ڏني رسول اڪرم ﷺ جن فرمايوتہ هن ڏاچي جو مالڪ ڪٿي انهي شخص عرض ڪيو تہ اي الله جا رسول ! آئون آهيان پاڻ ﷺ هن کي آزاد ڪري ڇڏ انهن جي متعلق تنهنجي لعنت قبول ٿي وئي آهي امام ابويعلىٰ بين انس ﷺ کان انهي وانگر بيان ڪيوآهي

صحابہ ڪرام يا تابعين ڪرام کي برو چوڻ :

صحابہ ڪرام مان ڪنهن کي بہ گار ڏيڻ ڪفر آهي ڇاڪاڻ جو الله تعالىٰ انهن جي واکاڻ بيان ڪئي آهي الله تعالىٰ جو فرمان آهي تہ :

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ الفتح :29

محمد (ﷺ)الله جو رسول آهي ۽ سندس ساٿي ڪافرن ڏاڍا سخت ۽ پاڻ ۾مهربان آهن۽ ڪين رڪوع ۽ سجدو ڪندي ڏسندو آهين انهن جي چهرن سجدن جا نشان (انهن جي سجاڻپ جي نشاني آهن

۽ فرمايائين :

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ

بيشڪ الله تعالىٰ مومنن کان راضي ٿيو جنهن وقت وڻ جي هينيان توسان بيعت ٿي ڪيائون .

الفتح :18

نبي ﷺ جن فرمايو تہ :

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي فَلَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ بخاري

منهنجي ساٿين کي گهٽ وڌ نہ ڳالهايو ان ذات جو قسم جنهن جي هٿ ۾ منهنجي جان آهي جيڪڏهن اوهان مان ڪو جبل احد جي برابر سون الله جي راه ۾ خرچ ڪري تڏهن بہ اهو صحابہ ڪرام جي هڪ مد (يعني 524 گرام ڏهائي 880 ملي گرام) جي مقدار يا ان جي اڌ کي بہ نٿو پهچي سگهي "

جنهن صحابہ ڪرام کي گار ڏني ان جڻ صحابہ ڪرام جي الله تعالیٰ طرفان ڪيل واکاڻ جي ترديد ڪئي .ان قران مجيد ڪوڙو قرار ڏنو اهو واضح ڪفر آهي الله تعالیٰ هر مسلمان کي پنهنجي پناھ ۾ رکي

اهڙي طرح تابعين ڪرام کي گار ڏيڻ بہ حرامءِڪبيرو گناھ آهي پر ڪڏهن ڪڏهن ڪفر جي حد کي پهچي ويندوآهي چوتہ صحابہ ڪرام جي سڳوري صدي کي بهترين صديون انهن ئي هستين جون آهن جنهن جي لاءِ مخلوق ۾ سڀ کان وڌيڪ معززءِسچارنبي ﷺ جي گواهي ڪافي آهي جيئين پاڻ سڳورن ﷺ جن فرمان آهي :

خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ

بهتريهن ماڻهو منهنجي زماني جا ماڻهو آهن پوءِ اهي جيڪي انهن سان ملندا پوءِ اهي جيڪي انهن سان ملندا بخاري

علماء ڪرام کي گاريون ڏيڻ انهن تي ٺٺي مذاق ڪرڻ :

انهي ۾ ڪوبہ شڪ نہ آهي تہ علماء ڪرام کي گهٽ وڌ ڳالهائڻ حرام ۽ ڪبيرا گناھ آهي ۽ ڪڏهن ڪڏهن ڪفر ۽ دين مان نڪرڻ جو سبب بنجي ويندي آهي جڏهن انهن خاص طور تي ان وقت جڏهن انهن کي گهٽ وڌ ڳالهائڻ انهن جي دينداري الله تعالیٰ جتهم جي هولناڪين کان بچائي

الله تعالیٰ جو فرمان آهي تہ :

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ (28 الفاطر

الله کان سندس ٻانهن فقط ڄاڻندڙ ڊڄندا آهن ،

اهڙي طرح الله عزوجل جو فرمان آهي

شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (18)

الله هي گواهي ڏني آهي تہ الله کان سواءِ ڪوبہ برحق معبود نہ آهي ۽ ملائڪ ۽ علم وارا جيڪي انصاف تي قائم رهندڙ آهن ان (الله) ڪانسواءِ ڪوبہ برحق معبود نہ هو غالب ۽ ،حڪمت وارو آهي ." آل عمران : 18

توحيد جي گواهي ۾ جن جو ذڪر الله تعالیٰ پاڻ ۽ سندس ملائڪن سان ڪيو تہ آهي تہ پوءِ اهڙين هستين جو احترام بہ الله جي دين خاطر واجب آهي باقي انهن جي دينداري سببان انهن تي ٺٺي مذاق ڪرڻ ڪفر آهي الله تعالیٰ جو فرمان آهي :

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ (65) لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ

جيڪڏهن ڪائن پچين تہ ضرور چوندا تہ بيشڪ ڪل راندروند تي ڪئين سين لين چؤ تہ تہ الله جي آيتن ۽ سندس پيغمبر سان ٺٺي مذاق ٺا ڪريو بهانو ڪريو بيشڪ ڪفر ڪانپوءِ ڪفر ڪيواٿؤ التوبہ

محفلن ۽ تقريبن جو غلطيون :

1 :تقريبات ۾ فضول خرچي ڪرڻ ۽ طعام کي گند وارين جڳهين تي اڇلائڻ ۽ انهن تقريبن ذريعي فخر جو اظهار ڪرڻ :

2 مخلتف ذريعن سان ڳائڻ ۽ موسيقي جو اهتمام ڪرڻ

3 ناجائز ۽ حرام محفلن جو انعقاد مثلا:سالگراهہ (Birth day)،مد ر ڊي)(Mother day)، فادر ڊي(Father day) ،چلڊرن ڊي (Children day)اهڙي طرح ماتم جون محفلون وغيره انهن محفلن ۾ مردن عورتن جي ميل جول ۽ عورتن جو مردن جي لاءِ زيب وزرينت اختيار

انهن سيني قابل اعتراض ڪارگردين جي تفصيل هن ڪتاب ۾ گذري چڪي آهي هن انهن بابت دليل ڪتاب ۾ مختلف مقامن تي بحث گذري چڪي آهي اهي غلطيون معاشري ۾ عام ۽ گهٽيون تي ويون آهن ،الله تعالىٰ تمام مسمانن کي هر قسم جي گناهہ ۽ ناجائز ڪم کان محفوظ رکي ۽ کين دين جي سمجهہ ۽ سچي رتوبہ جي توفيق بخشي

5 سون ۽ چاندي جي ٿانؤن ۾ ڪائڻ ،پيئڻ

سون ۽ چاندي جي ٿانؤن ۾ ڪائڻ ،پيئڻ جائز نہ آهي رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

وَلَا تَشْرَبُوا فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَلَا تَأْكُلُوا فِي صِحَافِهَا

”نہ سون ۽ چاندي ٿانؤن ۾ نہ ڪائو پيئو نہ وري انهن ۾ انهن مان ٺهيل ٿانون ۾ ڪائو.“ (بخاري ، مسلم)

صحيح مسلم ۾ عائشه رضي الله عنها روايت آهي تہ ام سلمه رضي الله عنها کان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

مَنْ شَرِبَ فِي إِنَاءٍ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ فَإِنَّمَا يُجَرْجِرُ فِي بَطْنِهِ نَارًا مِنْ جَهَنَّمَ

”جيڪو بہ سون يا چاندي جي ٿانؤن ۾ ڪائي ٿواهو پنهنجي پيٽ ۾دوزخ جي باهہ پري ٿو.“

هي حديثون دلالت ڪن تہ سون ۽ چاندي جي ٿانوَن کائڻ پيئڻ جي حرام آهي انهي حڪم ۾ اهي ٿانوَ بہ شامل آهن جن تي سون ۽ چاندي جو پاڻي چڙهايو ويندو آهي ٿانوَن ۾ : پليٽون ، پيالا ،چمچا ۽ هر اها شيءِ شامل آهي جنهن کي کائڻ پيئڻ لاءِ استعمالڪييو وڃي

اهڙو دسترخوان يا ٿانوَاستعمال ڪرڻ جن تي الله يا رسول يا قراني آيتون يابي ڪا ان قسم جي تحرير لکيل هجن

اهو عمل بہ ناجائز آهي پر هن ۾ ماڻهو ڪافي غفلت جو شڪار آهن پرهڪ مؤمن الله تعالىٰ جي نشانين ،معزز قرار ڏنل شين جي عزت ڪندڙهوندو آهي جيئن فرمان باري تعالىٰ آهي :

) ذَلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ (32)

”جيڪو بہ الله جي نشانين جو ادب ڪندو اهو دلين جي پرهيزگاري (جي علامت) آهي“الحج.

ٻي مقام تي الله تعالىٰ جو فرمان آهي

وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ الحج 30

”۽ جيڪو الله جي عبادت جي رڪنن جو ادب ڪندو تنهن لاءِ اهوسندس پالڻهار وٽ ڀلو آهي .“

بهرحال اهي ٿانوَ جن تي آيتون ياالله تعالىٰ مبارڪ نالا لکيل هجڻ جي ڪري احترام۽ عزت ڪرڻ لازمي آهي هر قسم جي حقارت کان انهن کي ڪم کان استعمال نٿوڪري سگهجي انڪري اناهڙن ٿانوَن کي استعال ڪرڻ جائز نہ آهي

دعا جون غلطيون

1 فرضي نمازن ڪانپوءِ هٿ ڪٽڻ :

جيڪو ڪڏهن جوشخص فرضي نماز ڪانپوءِ (واجب سمجهي) هميشہ ڪري هٿ ڪٽي دعا گهري تہ اهو ماڻهو سندس اهو عمل بدعت آهي

سنت طريقو هيءِ تہ استغفار ،تهليل ، تسبيح حمد ،تڪبير پڙهڻ آهي اهڙي طرح هٿ ڪٽڻ کان سواءِ دعائون گهرڻ انڪري سنت جي مخالف جي ڪري هٿ ڪٽي دعا نہ گهربي ان کي لازم سمجهڻ بدعت آهي

حاشيو : پر جيڪڏهن ڪو فرضي نمازن کان مسنون ذڪر ۽ دعائون پڙهڻ کان پوءِ واجب يا لازمي هجڻ جي عقيدي کانسواءِ هٿي کڻي دعا گهرڻ جي عمومي دليلن تي عمل ڪندي انفرداي طور تي دعا گهرڻ ۾ ڪوبه حرج نه آهي
والله اعلم مترجم

2 فرض نماز پڙهڻ دوران هٿ کڻڻ

نماز ۾ رڪوع کانپوءِ اٿڻ وقت قنوت نازلہ يا ڪنهن بي ڪنهن مقصد خاطر هٿ کڻي دعا گهرڻ هن عمل بابت نبي ﷺ ، چار خليفن ۽ صحابہ ڪرام کان ڪو بہ ثبوت ڪونهي ملي اهو عمل ڪندڙ نبي ﷺ ڪن هن فرمان جومصداق ٿيندو .
رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :
مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ
" جنهن بہ اسان جي دين کا اهڙي شيءِ ناهي جنهن دين ۾ ڪوبہ ثبوت نہ آهي تہ اها رد ناقابل قبول آهي
(متفق عليه عن عائشه)
مسلم ۾ لفظ وڏيڪ آهن
مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ
جنهن ڪو اهڙو عمل ڪيو جيڪي اسان جي عمل جي مطابق نہ آهي تہ رد نا قابل قبول آهي

دعا وقت دل ۾ خلوص ۽ خشوع جو نہ هجڻ :

الله تعالیٰ جو فرمان آهي
ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً (55) الاعراف
پنهجي رب کان انڪساري ڪندي ۽ ڳجها تي سڏيو
الله ﷻ جو فرمان آهي :
إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ (90)
اهي نيڪين ۾ جلدي ڪندڙ ۽ اميد ۽ خير ۾ اسان کي پڪاريندڙ آهن ۽ اسان جي اڳيان ئي جهڪندا آهن ."
دعا گهرندڙ جي لاءِ لازمي آهي تہ خشوع ، خضوع ، انڪساري دل جي خلوص آهستي دعا جي آداب جو خيال رکندي دعا گهري

دعا گهرندڙ جو مقصد هيءَ هوندوآهي تہ سندس سوال ،حاجت کي پوري کيو وڃي ان کتري هن جي لازمي آهي ت دعا کي (خلوص ، خشوع)سان سينگاري تہ جيئن سندس دعا قبوليت جوشرف ماڻي

مسند احمد جي روايت آهي امام منذري ان کي حسن قرار ڏنو آهي عبدالله بن عمر ﷛ جن کان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ فرمايو تہ

فَإِذَا سَأَلْتُمْ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَيُّهَا النَّاسُ فَاسْأَلُوهُ وَأَنْتُمْ مُوقِنُونَ بِالْإِجَابَةِ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَجِيبُ لِعَبْدٍ دَعَاهُ عَنْ ظَهْرِ قَلْبٍ غَافِلٍ

اي انسانؤ ! جڏهن توهان الله کان کا شيءَ حالت ۾ گهرو جو اوهان کي ان قبوليت جو يقين هجي بيشڪ الله الله تعالىٰ ان ٻانهي جي دعا قبول نہ فرمائيندو آهي جيڪو غافل دل سان دعا گهري ٿو

مسند احمد

دعاجي قبوليت کان مايوس ٿيڻ :

دعا جي قبوليت کان مايوس ٿيڻ بہ دعا قبول نہ ٿيڻ جو هڪ سبب آهي بخاري ۽ مسلم جي روايت آهي

رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

يُسْتَجَابُ لِأَحَدِكُمْ مَا لَمْ يَعْجَلْ يَقُولُ دَعَوْتُ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِي

توهان جي دعا ايستائين قبول ٿيندي جيستائين توهان جلدي ڪري هيءَ نہ چئو مون دعا گهري پر قبول نہ ٿي ."

پهريائين ٻڌائي چڪا آهيون تہ هڪ دعا گهرندڙ جي لاءِ لازمي آهي تہ هن کي دعا جي قبوليت تي يقين هجي ڇوجو تہ سخين جي جي پالڻهار کان کان گهري رهيو آهي جنهن جو فرمان آهي

وقال ربكم ادعوني استجب لكم

جيڪڏهن ڪنهن شخص جي دعا قبول نہ ٿيڻ جا ٻہ سبب آهن :

1 دعا قبول نہ ٿيڻ جو ڪو سبب موجود هجي مثلا دعا گهرندڙ مٽي مائٽي ۽ تعلق ٽوڙيندڙ هجي ،يا ظلم زيادتي ڪندڙ يا حرام کائيندڙ هجي گهڻو ڪري اهڙا سبب دعا جي قبوليت ۾ رڪاوٽ بنجي ويندي آهي .

2 يا (ڪنهن حڪمت جي ڪري) دعا دير سان قبول ٿيندي آهي يا ان دعا جي بدلي ۾ ان تان ڪا مصيبت ٽاري ويندي آهي .

ابو سعيد خدري ﷛ جن کان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمان آهي :

مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَدْعُو بِدَعْوَةٍ لَيْسَ فِيهَا إِثْمٌ وَلَا قَطِيعَةُ رَحِمٍ إِلَّا أَعْطَاهُ اللَّهُ بِهَا إِحْدَى ثَلَاثٍ إِمَّا أَنْ تُعَجَّلَ لَهُ دَعْوَتُهُ وَإِمَّا أَنْ يَدَّخِرَهَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ وَإِمَّا أَنْ يَصْرِفَ عَنْهُ مِنْ السُّوءِ مِثْلَهَا قَالُوا إِذًا نُكْثِرُ قَالَ اللَّهُ أَكْثَرُ

جنهن بہ مسلمان ڪا اهڙي دعا گهري جنهن ۾ڪو گناه يا يا تعلقات ٽوڙڻ جي ڪا ڳالھ نہ آهي تہ الله تعالىٰ کيس ان دعا جي بدلي ۾ ٽن انعامن مان ڪو هڪ ضرور عطا فرمائيندو آهي

1 سندس دعا جلدي قبول ڪئي ويندي

2 يا ان دعا جي بدلي ۾ ثواب کي آخرت ۾ هن جي لاءِ ذخيرو ڪيو وڃي ٿو .

3 يا دعا جي بدلي ۾ ان تان ڪا مصيبت هٽائي ويندي آهي .

صحابہ ڪرام عرض ڪيو تہ پوءِ اسين گهڻيون دعائون گهرون پاڻ ﷺ جن فرمايو تہ الله تعالىٰ بہ سڀ کان گهڻو ڏيندڙ آهي ."

(هن کي مسند احمد ،ابويعلىٰ جيد سند سان بيان ڪيوآهي هن روايت جي تائيدي روايتون ترمذي ،مستدرڪ للحاڪم ۾ عباده بن صامت ﷛ ۽ مسند احمد ۾ ابو هريره کان مروي آهن)

نبي جي وسيلي سان دعا گهرڻ :

هن جو شمار بہ بدعت مان آهي ٿئي ٿو ڇاڪاڻ جو نبي ﷺ جن ڪنهن بہ صحابي کي ان جي تعليم نہ ڏني نہ وري صحابہ ڪرام کان ائين ڪرڻ ثابت آهي انڪري معلوم ٿيو انڪري ڪنهن جي مقام يا مرتبي يا ڪنهن جي ذات جو وسيلو وٺڻ بدعت آهي دعا جهڙي عبادت ۾ دليل کان سواءِ هڪ نئي ڪم جو اضافو آهي اهڙي طرح غلوپڻ آهي جنهن کان روڪيو ويو آهي

باقي هيءَ روايت :

اسئلو بجاهي فان جاهي عند الله عظيم

منهنجي مرتبي جي وسيلي سان دعا گهرو منهنجو الله تعالىٰ تمام وڏومقام ۽ مرتبو آهي

هيءَ روايت گهڙيل آهي انڪري ان ورايت جي نسبت نبي ﷺ جن ڏانهن ڪرڻ جائز نہ آهي

دعا ۾ مبالغو ڪرڻ

مبالغو ڪرڻ دعا جي نہ قبوليت نہ ٿيڻ جو هڪ سبب آهي رسول الله ﷺ جن جو فرمان آهي

إِنَّهُ سَيَكُونُ قَوْمٌ يَعْتَدُونَ فِي الدُّعَاءِ

عنقريب هڪ اهڙي قوم ايندي جيڪا دعا ۾ مبالغو ڪندا (حد کان لنگهي ويندا)

هن کي امام احمد امام ابوداود هن کي روايت ڪيو آهي هن جي سند صحيح آهي

الله تعالىٰ جو فرمان آهي :

ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ (55)الاعراف

پنهجي رب کان انکساري ڪندي ۽ ڳجها تي سڏيو بيشڪ الله تعالىٰ حد کان لگهندڙن کي پسند نٿو ڪري .

دعا ۾ مبالغي مان مراد : ڪنهن گناه ، مصيبت يا تعلقات ٽوڙڻ جي دعا هجي .

نبي ﷺ جن فرمايو تہ :

مَا عَلَى الْأَرْضِ مُسْلِمٌ يَدْعُو اللَّهَ بِدَعْوَةٍ إِلَّا آتَاهُ اللَّهُ إِيَّاهَا أَوْ صَرَفَ عَنْهُ مِنْ السُّوءِ مِثْلَهَا مَا لَمْ يَدْعُ بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةِ رَحِمٍ جامع الترمذي

زمين تي رهندڙ جيڪو بہ مسلمان دعا گهري ٿو تہ الله کيس ان جي بدلي ۾ يا ان تا ڪنهن مصيبت کي هٽائيندو جيستائين ان ۾ گناه يا تعلق ٽوڙن جي ڪا ڳالھ نہ هجي

جمعي جون غلطيون

جمعي جي ڏينهن کي روزي ۽ رات کي عبادت جي لاءِ خاص ڪرڻ

جمعي جي رات عبادت جي لاءِ ڏينهن کي روزي جي لاءِ خاص ڪرڻ کان روڪيو ويوآهي بخاري ۽ مسلم محمد بن جابر بن عباد کان روايت تہ مون جن جابرؓ جن کان پڇيو تہ چا رسول الله ﷺ جن جمعي جي ڏينهن روزو رکڻ کان روڪيو آهي؟ فرمايائون جي ها

صحيح مسلم ۾راويت آهي رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

لَا تَخْتَصُّوا لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ بِقِيَامٍ مِنْ بَيْنِ اللَّيَالِي وَلَا تَخُصُّوا يَوْمَ الْجُمُعَةِ بِصِيَامٍ مِنْ بَيْنِ الْأَيَّامِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ فِي صَوْمٍ يَصُومُهُ أَحَدُكُمْ

راتين مان جمعي جي رات کي عبادت جي لاءِ ۽ ڏينهن ،مان جمعي جي ڏينهن کي روزي جي لاءِ خاص نہ ڪريو پر جيڪڏهن ڪنهن ماڻهو جي روزن جي ترتيب ۾ اتفاقا جمعي جو ڏينهن اچي وڃي تہ پوءِ جائز آهي .

جمعي جي خطبي ٻڌڻ کان بي پرواهي ڪرڻ يا خطبي دوارن ڳالهائڻ

جمعي جي خطبي ٻڌڻ ۽ انهي دورن خاموشي ڪرڻ جي تمام گهڻي تاڪيد ڪئي وئي آهي جمعي جي خطبي نہ ٻڌڻ يا انهي دوران ڳالهائڻ کان روڪيو ويو آهي هن باري ۾ ڪيتريون حديثون موجود آهن

نبي ﷺ جن جو فرمان آهي

إِذَا قُلْتَ لِصَاحِبِكَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ أَنْصِتْ وَالْإِمَامُ يَخْطُبُ فَقَدْ لَغَوْتَ بخاري

جڏهن جمعي توهان جمعي جي ڏينهن خطبي جي دوران پنهنجي پاسي کي چيو تہ "خاموش ٿي ":

تہ تو بيجا ڳالھ ڪئي "

لفظ "خاموش ٿي " چوڻ سان خطبي تان ٿوري ديرتان ٿوري دير جي لاءِ توجہ هٽي ويندي آهي انڪري هن کي ايتري لفظ کي بيجا ڳالھ ،بڪواس قرار ڏنو ويو تہ جڏهن سمجهائڻ واري جي ڳالھ تي بڪواس قرار ڏنو ويو تہ پوءِ جنهن کي سمجهائي رهيو آهي ان جي لاءِ ڪتيري قدر نہ سخت حڪم هوندو !

امام ابن حجر فتح الباري ۾ لکي ٿو جڏهن

خاموش رهڻ جي حڪم جيڪو سمجهائڻ جي نيت سان ڏنو وڃي ٿو تہ جڏهن ان کي بيجا چيو ويو ٻيءِ قسم جي ڳالھ بيجا هجڻ ۾ تہ ڪيترا ئي درجا وڌيڪ مستحق آهي

ٻي اذان کان وڪروڪرڻ يا ونڻ :

ٻي اذان کان وڪروڪرڻ يا ونڻ جائز نہ آهي اهڙو واپار باطل آهي ان جي باطل هجڻ جو دليل الله تعالىٰ جو هي فرمان آهي :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (9)

اي ايمان وارؤ جڏهن جمعي جي ڏينهن نماز جي لاءِ سڏيو وڃي تہ الله جي ذڪر جي جي لاءِ ڊوڙو ۽ واپار ڇڏي ڏيو توهان جي ائين ڪرڻ بهتر آهي جيڪڏهن توهان ڄاڻو ٿا سورة الجمعة

هتي ٻي بانگ کانپوءِ ونڻ ۽ وڪڻڻ کان روڪيوويوآهي ان ووقت واپار ڪرڻ باطل آهي هتي منع جو حڪم ان جي فاسد هجڻ جو دليل آهي

خطيب جي اچڻ وقت نماز پڙهڻ :

خطيب جي اچڻ وقت ڪيترائي اڻ ڄاڻ ماڻهو جمعي جي سنت جي نالي سان نماز پڙهندااآهن هيءَ نماز نہ تہ سنت نہ آهي ڇاڪاڻ جوجو نبي ﷺ جن کان ڪوبہ ثبوت نہ آهي

امام ابن قيم رحمه الله نبي ﷺ جن طريقي کي وضاحت ڪندي فرمائي جڏهن بلال رضي الله عنه جن بانگ کان فارغ ٿيندا هئا تہ رسول الله ﷺ جن خطبو شروع ڪندا هئاتہ صحابہ ڪرام مان ڪنهن بہ اٿي ڪري بہ رڪعتون نماز نہ پڙهي بانگ بہ هڪ هئي معلوم ٿئو تہ جمعي جي نماز عيد وانگر آهي جنهن کان اڳ ڪابہ سنت نہ آهي عالمن جي بہڻ موقفن مان صحيح موقف اهوئي (جيڪو اسان بيان ڪيو) سنت بہ انهيءَ تي دلالت ڪري ٿي

فرمايائون تہ جيڪو سمجهي ٿو تہ جڏهن بلال ﷺ اذان مان فارغ ٿيندو هو تہ صحابہ ڪرام بہ رڪعتون پڙهندا هئا اهو ماڻهو سڀ کان ڏيک سنت کان بي خبر آهي ڇاڪاڻ جو اسين واضح ڪري چڪا آهيون تہ ان کان اڳ ڪابہ سنت نہ آهي اهوئي امام مالڪ ۽ امام احمد جو مشهور مذهب اصحاب شافعي جو بہ هڪ موقف اهو آهي ."

جمعي جي ڏينهن ماڻهن کي اورنگڻ :

هي بہ عام ٿي ويلن غلطين مان هڪ آهي ائين ڪرڻ اڳ ۾ آيل نمازين کي تڪليف پهچي ٿي حديث ۾ان کان روڪيو ويو آهي

بسر بن عبد الله کان روايت آهي تہ

جَاءَ رَجُلٌ يَتَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ وَالنَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَخْطُبُ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اجْلِسْ فَقَدْ آذَيْتَ

وَآنَيْتَ

هڪ شخص جمعي جي ڏينهن نبي ﷺ جن جي خطبي دوارن ماڻهن جي ڪنڌن کي اورانگي رهيو هو رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ ويهي رهو تو تڪليف ڏني آهي ۽ دير بہ ڪئي آهي ."

مسند احمد ابوداود ،نسائي، ابن خزيمہ ، ابن حبان ملندڙ جلندڙ لفظن ۾ هن روايت کي بيان ڪيو آهي هيءَ لفظ مسند احمد جا آهن .

خطبي جو ڊگهو هجڻ ۽ نماز جو ننڍوهجڻ :

هيءَ پڻ خلاف سنت آهي سنت هيءِ ته خطبو ڊگھو نه هجي وچترو هجي جنهن ضرورت کان وڌيڪ ڪابه ڳالهه نه هجي اهڙي طرح نمازڊگھي هجي عبد الله بن ابي اوفيٰ کان روايت آهي ته

ڪان رسول الله ﷺ يطيل الصلاة ويقصر الخطبة

رسول الله ﷺ جن خطبو ننڍو ۽ نماز ڊگھي پڙهيندا هئا

عمار بن ياسر کان روايت آهي ته رسول الله جن فرمايو ته :

إِنَّ طُولَ صَلَاةِ الرَّجُلِ وَقِصَرَ خُطْبَتِهِ مَئِنَّةٌ مِنْ فِقْهِهِ فَأَطِيلُوا الصَّلَاةَ وَاقْصُرُوا الْخُطْبَةَ وَإِنَّ مِنْ الْبَيَانِ لَسِحْرًا

ماڻهو جي نماز ڊگھي هجڻ ۽ خطبو ننڍو هجڻ ان جي سمجهداري جي علامت آهيان انڪري توهان نماز کي ڊگھي پڙهو ۽ خطبو ننڍو ڏيو بيشڪ خطاب ۾ جادو جو اثر هوندوآهي

حديث۾ خطبي کي مختصر ۽ نماز کي ڊگھي ڪرڻ جو حڪم آهي

نبي ﷺ جن جو حڪم به اهو آهي ۽ پاڻ ﷺ جن عمل مبارڪ به انهيءَ مطابق آهي

ڪنڪرين يا تسبيح جي داڻن سان ڪيڏڻ :

هن کان به روڪيو ويو آهي اهڙي طرح ڪپڙي هي ڪناري سان ،ڪپڙن ، مسجد جي فرش يا ڪنڪرين ،گھڙي يا پين سان ڪيڏڻ به جائز نه آهي

رسول الله ﷺ جن فرمايو ته :

مَنْ تَوَضَّأَ فَأَحْسَنَ الْوُضُوءَ ثُمَّ أَتَى الْجُمُعَةَ فَاسْتَمَعَ وَأَنْصَتَ غُفِرَ لَهُ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجُمُعَةِ وَزِيَادَةُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ وَمَنْ مَسَّ الْحَصَى فَقَدْ لَغَا

جنهن وضو ڪيو ۽ بهترطريقي سان وضو ڪيو پوءِ جمعي جي نماز جي لاءِ حاضر ٿيوته خطبو ٻڌائين ۽ خاموش رهيو ته اڳئين جمعي کان وٺي هن جمعي تائين هن جي وچ ۾ ٿيل گناهن کي معاف ڪيو ويندو بلڪ وڌيڪ ٽن ڏينهن جا گناهه به معاف ڪيا ويندا جنهن ڪنڪرين کي ڇهيو ته ان بيجا حرڪت ڪئي

صحيح مسلم

فقط جمعي جي ڏينهن جو روزورکڻ :

فقط جمعي جو اڪيلو روزي جي منع ڪيترين حديثن ۾ موجود آهي

رسول الله ﷺ جن فرمايو ته :

لَا يَصُومَنَّ أَحَدُكُمْ يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَّا يَوْمًا قَبْلَهُ أَوْ بَعْدَهُ

اوهان مان فقط جمعي جي ڏينهن جو روزو نہ رکي پر جيڪڏهن ان سان گڏ اڳئين ڏينهن (خميس) يا وپوئين ڏينهن(ڇنڇر)جو روزو رکيو وڃي تہ پوءِ جمعي جو روزورکڻ جائز آهي

صحيح مسلم ۾ آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو

لَا تَخْتَصُّوا لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ بِقِيَامٍ مِنْ بَيْنِ اللَّيَالِي وَلَا تَخُصُّوا يَوْمَ الْجُمُعَةِ بِصِيَامٍ مِنْ بَيْنِ الْأَيَّامِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ فِي صَوْمٍ يَصُومُهُ أَحَدُكُمْ

راتين مان جمعي جي رات کي عبادت جي لاءِ ۽ ڏينهن ،مان جمعي جي ڏينهن کي روزي جي لاءِ خاص نہ ڪريو پر جيڪڏهن ڪنهن ماڻهو جي روزن جي ترتيب ۾ اتفاقا جمعي جو ڏينهن اچي وڃي تہ پوءِ جائز آهي

صحيح بخاري ۾ جويره بنت حارث کان راويت آهي تہ جمعي جي ڏينهن رسول الله ﷺ جن وٽن آيا تہ هوءَ روزيدا هئي پاڻ ﷺ جن پڇيو ڇا ڪلھ تو روزو رکيو هو ؟ عرض ڪيائين تہ نہ پاڻ ﷺ جن فرمايو تہ سڀاڻي جوروزو رکڻ جو ارادو آهي عرض ڪيائين نہ پاڻ ﷺ جن فرمايو تہ پوءِ روزو کولي ڇڏ

هن باري ۾ ڪيتريون حديثون موجود آهن منع جي حڪمت الله بهتر ڄاڻي ٿو

امام ابن قيم رحمه الله فرمائي ٿو تہ

هن کان منع جي حڪمت هيءَ تہ هر ان ذريعي جو خاتمو ڪيو ويو جنهن جي ذريعي سان شريعت ۾ ڪا اهڙي شيءِ داخل ڪيو وڃي جيڪا شريعت جو حصو نہ هجي اهڙي ان عمل سان اهل ڪتاب سان مشابهت بہ ٿئي ڇاڪان جو اهي ڪجھ ڏينهن کي دنيا جي ڪمن کان الڳ ٿي عبادت جي لاءَ خاص ڪر ي وٺندا هئا جيئن تہ جمعي جي ڏينهن جي فضيلت باقي ڏينهن کان وڌيڪ آهي انڪري قوي امڪان موجود هو ماڻهو ان جي جو مسلسل روزو رکن ان روزي جي لاءِ باقي روزي جي مقابلي ۾ خاص اهتمام ڪن جنهن ماڻهو شريعت ۾اهڙيون شييون داخل ڪن جيڪي شريعت جو حصو نہ آهن ان مقصد جي خاطر جمعي جي ڏينهن روزي جي لاءِ ۽ رات کي عبادت جي لاءَ خاص ڪرڻ کان روڪيو ويو آهي ."

زڪوات جون خطائون

<u>زڪوات جي ادائيگي ۾ بي پرواهي ڪرڻ:</u>

زڪوات جي ادائيگي ۾ بي پرواهي ڪرڻ يا وقت تي ادائيگي ۾ سستي ڪرڻ به معاشري ۾ٿيندڙ برائين ۽ گناهن مان هڪ آهي

زڪوات اسلام جو ٽيون بنيادي رڪن آهي زڪوات مال تي مقرر ٿيل هڪ حق آهي جنهن هڪ مسلمان تي فرض آهي ته هو زڪوات جي حقدارن کي وقت تي دل جي خوشي سان الله ﷻ جي رضا ۽ قربت جي جي حصول جي لاءِ ادا ڪري الله تعالىٰ زڪوات نه ڏکين کي سخت ڌمڪي ڏني آهي الله تعالىٰ اسان کي محفوظ رکي

الله تعالىٰ جو فرمان آهي :

وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ (180) آل عمران 180

۽ جيڪي کين الله پنهنجي فضل سان ڏنو آهي تنهن ۾ بخل ڪن تا سي هرگز به نه سمجهن ته اهو بخل انهن جي لاءِ ڀلوآهي بلڪ اهو انهن جي لاءِ بڇڙوآهي ۽ جنهن شيءِ جو بخل ڪيائون ٿي قيامت جي ڏينهن تنهن شيءِ جو کين ڳٽ پهرايو ويندو ۽ آسمانن ۽ زمين جي ميراث الله جي آهي ۽ جيڪي ڪجهه ڪندا آهيو الله تنهن جي خبر رکندڙ آهي

بخاري ۽ مسلم ۾ ابو هريرة جن کان روايت آهي ته رسول الله ﷺ جن فرمايو

مَا مِنْ صَاحِبِ ذَهَبٍ وَلَا فِضَّةٍ لَا يُؤَدِّي مِنْهَا حَقَّهَا إِلَّا إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ صُفِّحَتْ لَهُ صَفَائِحُ مِنْ نَارٍ فَأُحْمِيَ عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ

جيڪڏهن ڪو سون ۽ چاندي جو مالڪ ان جي زڪوات ادا نٿو ڪري ته انهي سون چاندي جا پٽ بنايا ويندا پوءِ اهي دوزخ ۾ گرم ڪيا ويندا پوءِ ان پٽن سان ان جا پاسا ۽ ان جي پيشاني ۽ ان جي پٺيءَ کي تي ڏنپ ڏنا ويندا ....الخ

الله تعالىٰ جو فرمان آهي :

وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (34) يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنَزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ

التوبہ -(35)

جيڪي سون ۽ چاندي کي خزانو ڪري رکندا آهن ۽ ان کي الله جي واٽ ۾ نه خرچيندا آهن تن کي ڏکوئيندڙ عذاب جي خبر ڏي جنهن ڏينهن سندن مال کي باهه ۾ تپائبو پوءِ ان سان سندن پيشانين ۽ پاسن ۽ پٺين کي ڏنبيو ويندو

(کين چيو ويندو) هيءُ اهو خزانو آهي جيکو پاڻ اوهان پهنجي لاءِ گڏ ڪيو هيو ان جو مزو چکو ."

نقد ۽ رقم يا ان جي حکم ۾مال جي ادائيگي جي مقرر ووقت هڪ سال جو گذرڻ آهي هر سال هڪ مسلمان جڏهن ان جو زکوات جي نصاب کي پهچي تہ جي زکوات ادا کندو ۽ کوشش کري پنهنجي زکوات اٺ قسم کي حقدارن تائين پهچائي انکري کنهن شرعي مقصد يا عذر کانسواءِان جي لاءِ جائز نہ آهي تہ مقرر ٽيل وقت۾ادائيگي ۾ سستي کري

2 زکوات جي نصابن ۾ تي پهتل مال کان اڻ ڄاڻائي :

زکوات جي مسئلن جي ڄاڻ حاصل ڪرڻ ۾ بي پرواهي ڪرڻ ، وقت تي ادائيگي ۾ سستي ڪرڻ يا انهن مالن کان اڻ ڄاڻائي انتهائي خطرناک آهي

جيکو بہ انسان مالدارآهي تہ ان تي واجب آهي تہ هو زکوات جا مسئلا سکي يا علماء کان معلوم کري ڇوتہ هن تي زکوات واجب آهيۓ زکوات جا مسئلا ڄاڻڻ کانسواءِ هو شيرعي صورت مطابق ادا نٿو کري سگهي زکوات جي مسئلن جي معلومات حاصل ڪرڻ کانسواءِ ٽي سگهي ٿو اڻ ڄاڻائي جي کري کو اهڙو کم کري جنهن کان شريعت ۾ روکيو ويو هجي يا زکوات جي ادائيگي ۾ دير کري گناهگار ٿئي يا زکوات حقدارن کي تائين پهچائڻ جهڙي کا غلطي کري

زکوات جي ادائيگي ۾ انکري انهي فرض جي شرعيت جي مطابق صحيح ادائيگي جي لازمي تہ علم حاصل کري يا علماء ان جا مسئلا معلوم کري .

3 زکوات حقدار ماڻهن تائين پهچائڻ ۾ سستي ڪرڻ :

الله تعالیٰ جو فرمان آهي

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللَّهِ وَابْنِ السَّبِيلِ فَرِيضَةً مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ (60)

التوبہ

صدقا رڳو فقيرن ۽ مسکينن ۽ صدقا وصول کندر عامل ،ۓ جن جو دليون اسلام جي لاءِ مائل کيون وجن ٿيون ۽ قرضين ۽ الله جي وات ۾ مسافرن جي لاءِ الله پارن مقرر ٿيل آهي ۽ الله ڄاڻندڙ حکمت وارو آهي ."

زڪوات جون اهي اث جڳهيون آهن جيڪڏهن ڪو انهن کان لاپرواهي ڪري انهن مان ڪنهن به هڪ جڳهه تي زڪوات نه ڏنائين ته ان جو شمار زڪوات ڏيندڙ مان نه ٿيندو ۽ ان تان زڪوات جو ادائيگي جي ذميداري ختم نه ٿيندي
ڪجھ ماڻهو جنهن کي چاهيندا آهن ان کي ڏيئي
ڪجھ جڏهن ته جنهن کي ڏيئي رهيو هوندو آهي ان وٽ ضروت سارو مال موجود هوندو آهي مسڪين ۽ غريب ماڻهو نه ڳوليندو آهي جيڪي زڪوات جا حقدار هوندا آهن سستي جي ڪري رڪوات جي جي حقدارين جي ڳولا نه ڪرڻ ناجائز آهي ۽ حقدارن کان علاو ٻين کي ڏيڻ سان زڪوات ادا نه ٿيندي .

روزي جي غلطيون

زبان سان روزي جي نيت ڪرڻ :

هيءَ ڳالھ گذري چڪي آهي ته زبان سان نيت نه نبي ﷺ ، نه وري صحابہ ڪرام ، يا چار امامن يا سلف صالحين مان ڪنهن کان ثابت آهي انڪري هيءَ عمل گهڙيل بدعت آهي نيت دل جي اصل جڳهه دل آهي ،نيت عبادت جي ارادي کي چئبو آهي ڪيترين ئي صحيح حديثن مان هيءَ ڳالھ ثابت آهي ته ررسول الله ﷺ جن نيت کي فجر کان اڳ رات ۾ روزي جي لاءِ شرط قرار ڏني آهي جنهن جومقصد هيءَ آهي ته دل ۾ ايندر ڏينهن جي روزي جي نيت هجي
ام المومنين حفصہ رضي الله عنها کان روايت آهي ته نبي ﷺ جن فرمايو :
مَنْ لَمْ يُبَيِّتْ الصِّيَامَ قَبْلَ الْفَجْرِ فَلَا صِيَامَ لَهُ
جنهن فجر کان اڳ روزي نيت نه ڪئي ته ان جو روزو نه آهي ."
(مسند احمد ، ڪتب سنن) حديث ۾ تبييت الصيام جو مطلب دل جو اردو آهي جيڪا تبييت جي واضح معنیٰ آهي .

سحري جي وقت بي پرواهي يا سستي ڪرڻ :-

انهيءَ سستي جي نتيجي ۾ اڄڪلھ ماڻهو فجر جي ٻانگ تائين ڪائيندا پيئندا آهن ڪڏهن ڪڏهن ته ايتري قدر بي پراهي ڪندا آهن جو انهن جو ڪائڻ ،پيئڻ ٻانگن جو ٻانگ فارغ ٿيڻ تائين جاري رهندو آهي اهو اهاواضح غلطي آهي ڪڏهن انهي سان روزو باطل ٿي ويندو آهي الله تعالیٰ جو فرمان آهي
وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمْ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنْ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ
ڪائو ،پيئو جيستائين ڪاري داڳي کان باک جو اڇوداڳو اوهان جي لاءِ پڌرو ٿئي

هتي پڏري ٿيڻ جو مطلب فجر جو پهريون وقت آهي جيڪو فجر جي بانگ تائين آهي
هتي گرامر جي اعتبار حرف "حتىٰ " غايت جي لاءِ استعمال ٿيو آهي انڪري جڏهن موذن
اذان شروع ڪري ڪائڻ ، پيئڻ کان روزجي ابتدا واجب ٿي ويندي آهي ان جي وضاحت
حديث ۾ اچي ٿي
عائشہ ۽ ابن عمر رضي الله عنهم کان روايت آهي تہ
نبي ﷺ جن فرمايو تہ :
إِنَّ بِلَالًا يُؤَذِّنُ بِلَيْلٍ فَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يُؤَذِّنَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ
بلال (ﷺ) رات ۾ (روزيدارن کي جڳائڻ)جي لاءِ اذان ڏي ٿو (انڪري سندس اذان کان
پوءِ کائو ۽ پوءِ کائو ۽ پئيو جيستائين ابن مڪتوم اذان ڏي
بخاري جي لفظ آهي
فَإِنَّهُ لَا يُؤَذِّنُ حَتَّى يَطْلُعَ الْفَجْرُ
هو فقط فجر طلوع ٿيڻ وقت اذان ڏيندوآهي
نبي ﷺ جن هي فرمان :
کائو ۽ پوءِ کائو ۽ پئيو جيستائين ابن مڪتوم اذان ڏي.............
هن ڳالھ جو دليل آهي تہ ٻي اذان ٻڌڻ شرط ٿي کائڻ کان رڪجڻ روزي جي ابتدا
واجب ٿي ويندي آهي
پر حديث ۾ ايتري رخصت موجود آهي تہ جنهن جي هٿ ۾ کائڻ يا پيئڻ جي ڪا شيءِ
آهي تہ بانگ ٻڌڻ کان پوءِ ان کي پنهجي حاجت جي پوري ڪرڻ لاءِ کائي پيئي سگهي
ٿو .

رمضان جي مهيني ۾ جماعت سان نماز پڙهڻ ۾سستي ڪرڻ :

رمضان مهيني ۾ نمازن کان سستي ڪرڻ يا جماعت جي وقت تي سستي ڪرڻ ڪبيرا
ناجائز ڪمن مان آهي چاڪاڻ جو توحيد ۽ رسالت جي اقرار کانپوءِ نماز اسلام جو هڪ
بنيادي رڪن آهي انڪري ان ۾ لاپرواهي آهي ڪرڻ هميشہ جي لاءِ حرام آهي جماعت
نماز جماعت سان پڙهڻ واجب آهي هن باري ۾ تفصيلي دليل گذري چڪا آهن ننڍ يا
ڪنهن ٻي ڪم کي ترجيح ڏيندي نمازن ۾ سستي ڪرڻ حرام آهي اهڙي طرح ڪنهن
شرعي عذر کانسواءِ ٻن نمازن کي گڏي پڙهڻ هڪ ٻيو ناجائز ڪم آهي ان ڪري ائين
ڪرڻ جائز نہ آهي هڪ مسلما جي لاءِ لازمي آهي تہ اهڙي طرح پنهجي وقت کي جو
شيڊول بنائي جو انهن ۾ نماز سرفهرست هجي مسلمانن کي نيڪي جي ڪم هڪٻئي

سان سهڪار ڪرڻ گهرجي ۽ اهڙي طرح رمضان ۾ ٿيندڙ ناجائز ڪمن جي باري ۾ سمجهائڻ گهرجي

الله تعاليٰ جو فرمان آهي :

وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ المائده 2

” ۽ هڪٻئي سان نيڪي ۽ پرهيزگاري ۾ هڪٻئي سان سهڪار ڪريو ۽ گناه ۽ ظلم ۾ هڪٻئي جي سهڪار نہ ڪريو .“

روزي دوارن ڪوڙ يا جهالت جا ڪم ڪرڻ :

ڪوڙ ڳالهائڻ يا ان تي عمل ڪرڻ جائز نہ آهي

صحيح بخاري ۾ابو هريره ﷛ جن ڪان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ

جنهن (روزي ۾) ڪوڙ ڳالهائڻ يا ان تي عمل ڪرڻ نہ ڇڏيو تہ الله تعاليٰ ان ڳالھ جي ڪابہ پرواھ نہ آهي تہ اهو شخص پنهنجي پاڻ کي اجو يا بکيو رکي ،

بد زباني ۽ گاريون ڏيڻ جهالت ۽ بداخلاقي پر جيڪڏهن روزيدارجي حق ۾ وڌيڪ برو عمل آهي بخار ۽ مسلم ۾ راويت آهي رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ الله تعاليٰ جو فرمان آهي

كُلُّ عَمَلِ ابْنِ آدَمَ لَهُ إِلَّا الصِّيَامَ فَإِنَّهُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ وَالصِّيَامُ جُنَّةٌ وَإِذَا كَانَ يَوْمُ صَوْمِ أَحَدِكُمْ فَلَا يَرْفُثْ وَلَا يَصْخَبْ فَإِنْ سَابَّهُ أَحَدٌ أَوْ قَاتَلَهُ فَلْيَقُلْ إِنِّي امْرُؤٌ صَائِمٌ

انسان جي سمورا عمل ان جي لاءِ اهن سواءِ روزي جي روزو منهجي جي لاءِ انڪري ان جو بدلو آئون خود عطا ڪندس روزو ڍال آهي پوءِ جڏهن ڪنهن جو روزي جو ڏينهن هجي ان کي گهرجي تہ بدزباني نہ ڪري ، شور نہ ڪري جيڪڏهن ڪيس ڪو گار ڏي تہ ڪيس چوي تہ آئون روزيدار آهيان آئون روزيدار آهيان

ابن خزيمه ۾ راويت آهي تہ نبي ﷺ فرمايو

ليس الصيام من الأكل والشرب ، إنما الصيام من اللغو والرفث ، فإن سابك أحد أو جهل عليك فلتقل : إني صائم ، إني صائم »

روزو فقط کائڻ پيئڻ کان رکجڻ جو نالو نہ آهي پر روزو تہ خراب ڳالھ ۽ جماع کان بچڻ جو نالو روزو آهي جيڪڏهجن ڪو شخص اوهان کي ڪوشخص گاريون ڏي يا جهالت جو مظاهرو ڪري تہ تہ چؤ آئون روزيدار آهيان ابو هريره پهرين گذريل روايت کي امام بخاري پنهنجي ڪتاب الادب المفرد ۾ هنن لفظن ۾ بيان ڪيو آهي

مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ واجهل
جنهن (روزي ۾) ڪوڙ ڳالهائڻ يا ان تي عمل ڪرڻ يا جهالت وارا ڪم نہ ڇڏيا تہ الله تعاليٰ ان ڳالھ جي ڪابہ پرواھ نہ آهي تہ اهو شخص پنهنجي پاڻ کي اجو يا بکيو رکي ، جهالت۾ فحش ڪلامي گلا ،چغلخوري ، ڪوڙ ،ڪوڙي گواهي ، زبان ۽ عضون جو غلط استعمال شامل آهي انڪري روزيدار جي لاءِ لازمي آهي تہ پنهجو پاڻ کي ڪوڙ ،چغلخوري ،جهالت کان پنهنجو پاڻ کي محفوظ رکي انهن کان بچڻ روزيدار کان سواءِ هر شخص تي لازمي آهي پر روزيدار جي لاءِ انهن ڪمن جو حرام هجڻ روزن ۽ رمضان جي ڪري وڌيڪ آهي

اکين ۽ ڪنن کي حرام ڪمن ۾ استعمال ڪرڻ :

الله تعاليٰ جو فرمان آهي :
إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا (36) سوره بني اسرائيل
بيشڪ ڪن ، اک ۽ دل بابت ان کان پڇاڻيندي
عضوا انسان وٽ امانت آهن انڪري انسانن کان انهن جي باري ۾ پڇيو ويندو تہ انهن عضوون کي ڪٿي استعال ڪيائون ڪيترائي ماڻهو ناجائز ڪمن ۾ کي بڌڻ يا ڏسڻ جاعادي ٿي ويندا آهن جيئن بي پرادا پرفتن شيون ڏسڻ يا غافل ڪرڻ واريون شيون انهن سڀني برائين کان روزي جي مهيني ۾ بچڻ واجب آهي ڇاڪان جو هن مهيني جي حرمت ۽ عزت جي ڪري ۽ نيڪين جي مهيني هجڻ جي ڪري برائين کي پري رهن جو مقصد واضح آهي
پر هڪ مسلمان جي لاءِ ڪيترو نہ بهترموقعو آهي جو نظر ۽ بڌڻ سان تعلق رکندڙ تمام شين ۽ برائين کي هميشہ جي لاءِ ڇڏي ڏي حديث قدسي ۾ آهي تہ
يدع طعامه وشرابه من اجلي
هيءَ بانهو منهجي خاطر کائڻ ۽ پيئڻ ۽ پنهنجي خواهشن کي ڇڏي ڏيندو آهي ."

رمضان ۾ موسيقي بڌڻ :

قران ۽ سنت جي دليلن مان ثابت آهي تہ موسيقي ۽ ان جا آلات حرام آهن
الله تعاليٰ جو فرمان آهي :
الله تعاليٰ جو فرمان آهي تہ :
وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ
لقمان :6

ماڻهن مان ڪي اهڙا جيڪي بيهوديون شيون خريد ڪندا آهن ته جيئن ماڻهن ڪي اڻ ڄاڻائي ۾ الله جي راهه کان ڀلائين "
ابن مسعود ﷺ قسم کڻي فرمائيندو هو ته الله تعالىٰ جو هيءُ فرمان ڳائڻ وڄائڻ جي باري ۾ نازل ٿيو
صحيح بخاري ۾ معروف جي صيغي سان معلق راويت آهي ڪجهه علماء وٽ اها موصول راويت آهي
رسول الله ﷺ جن فرمايو
بخاري مع الفتح 6 / 333
لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْحِرَ وَالْحَرِيرَ وَالْخَمْرَ وَالْمَعَازِفَ
بخاري
منهجي امت ۾ ڪجهه اهڙا ماڻهو پيدا ٿيندا جيڪي ڳائڻ زنا ، ريشم ڳائڻ وڄائڻ ڪي جائز قرار ڏيندا.
هيءَ حديث حرام هجڻ جي واضح دليل آهي ڇاڪاڻ حلال ان شيءَ ڪي قرار ڏبو آهي جيڪاپهريائين کان حرام هجي رسول اڪرم ﷺ جن هيءِ پيشنگوئي سچي ثابت ٿي اڄ امت محمديه جي ڪيترائي ماڻهو ڳائن وڄائڻ ڪي ائين استعمال ڪن ٿا جن ته انهن وٽ ڳائڻ وڄائڻ حلال آهي ۽ وٽن حرام جو ڪو تصور ئي نه آهي .
هڪ مسلمان تي واجب آهي ته قران ۽ سنت جي تعليمات تي عمل ڪندي هر مهيني هر قسم حرا م ڪم کان رڪجي وڃي ۽ خصوصي طور تي رمضان جي عظمت ۽ عزت جي ڪري حرام ڪمن کان رڪجڻ لازمي آهي .
روزن جي مسئلن جي ڄاڻ حاصل ڪرڻ کان لاپرواهي ڪرڻ :
هڪ مسلمان تي واجب اهي ته هو روزبن جا بنيادي مسئلا سڪي افطاري ۽ سحري جا مسئلا روزو ٽوريندڙ شين جي ڄاڻ اهڙي طرح انهن شين جي ڄاڻ جن کان روزي ۾ بچڻ واجب آهي ان شين جي ڄاڻ لازمي آهي ته جيئن هن عبادت جو حق ادا ٿي سسگهي فضليت علم جي ڪري پورو ثواب حاصل ڪري سگهي

حج ۾ غلطيون

عقيدو رکڻ تہ احرام جون بہ رکعتون واجب آهن :

انهن ٻن رکعتن جي واجب هجڻ جي جي باري ڪابہ دليل نہ آهي نبي ﷺ جن فرضي نماز ڪانپوءِ احرام ٻڌو انکري فرض نماز ڪانپوءِ احرام ٻڌڻ سنت طريقو آهي
البتہ علما جي هڪ ڏي انگ حج جو احرام ٻڌڻ کان اڳ بہ رکعتون پڙهڻ کي مستحب قرار ڏنو آهي انهيءَ جا ڪيترائي دليل آهن ان مان هڪ صحيح بخاري جي روايت آهي جبريل عليہ السلام نبي ﷺ جن کي فرمايوتہ :

فَقَالَ صَلِّ فِي هَذَا الْوَادِي الْمُبَارَكِ وَقُلْ عُمْرَةً فِي حَجَّةٍ

”هن مبارڪ واديءَ ۾ نماز ادا ڪريو ۽ فايو تہ حج کي عمري ۾ داخل ڪيو ويوآهي .“
معلو ٿيو تہ احرام ڪان فرضي نماز ڪانسواءِ نفلي نماز بہ پڙهڻ بہ مستحب آهي

2 احرام ۾ روڪيل شين ڪان نہ رکجڻ :

احرام ۾ روڪيل شين ڪان نہ رکجڻ نہ رکجڻ جو مطلب هيءَ تہ حج جي فريضي ۾ سستيءَ ۽ لاپرواهي آهي .انکري واجب تہ انهن شين جي ڄاڻ هجن گهرجي جن ڪان روڪيو ويو آهي اهي معاملا آهن جن ڪان هڪ احرام واري شخص جو بچڻ لازمي آهي
الله تعالیٰ جو فرمان آهي :

وَلَا تَحْلِقُوا رُءُوسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ

۽ مٿو نہ ڪوڙايو جيستائين قرباني پنهنجي جڳهہ تي پهچي
البقره

اهڙي طرح رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

لَا يَلْبَسْ الْقَمِيصَ وَلَا الْعَمَائِمَ وَلَا السَّرَاوِيلَاتِ وَلَا الْبُرْنُسَ وَلَا ثَوْبًا مَسَّهُ زَعْفَرَانٌ وَلَا وَرْسٌ وَإِنْ لَمْ يَجِدْ نَعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسْ الْخُفَّيْنِ وَلْيَقْطَعْهُمَا حَتَّى يَكُونَا أَسْفَلَ مِنْ الْكَعْبَيْنِ

احرام وارو شخص قميص ،شلوار ،ٽوپي،زعفران ،ورس (خوشبو لڳيل) ڪپڙو نہ پائيندو جيڪڏهن جتي نہ ملي تہ موزا پائي پر انهن کي مٿان ڪان ڪٽي ڇڏي ايتسائين جو پيڏي ڪان هيٺ اچن

بخاري ، مسلم

احرام واري شخص کي انهن روڪيل شين ۽ روڪيل شين جي ڄاڻ لازمي آهي ته جيئن هي انهن کان بچي سگهي ته جيئن سندس حج سلامت رهي ۽ کيس پورو پورو ثواب ملي .

عورتن جو غير محرم مردن کان پردو نه ڪرڻ :

حج يا ٻي ڪنهن به موقعي تي عورت تي واجب آهي ته پنهنجي چهري ۽ سموري جسم تي پردو ڪندي غير محرم مردن کان لڪائي پر جيڪڏهن ڪو اجبني مرد موجود نه هجي ته پنهنجي چهري کي ظاهري ڪري سگهي ٿي

جيئن عائشه رضي الله عنها کان روايت آهي

كَانَ الرُّكْبَانُ يَمُرُّونَ بِنَا وَنَحْنُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُحْرِمَاتٌ فَإِذَا حَاذَوْا بِنَا أَسْدَلَتْ إِحْدَانَا جِلْبَابَهَا مِنْ رَأْسِهَا عَلَى وَجْهِهَا فَإِذَا جَاوَزَنَا كَشَفْنَاهُ

اسين حج جي سفر احرام جي حالت ۾ رسول الله ﷺ جن سان گڏ هيوسين جڏهن جڏهن مردن جا ڪافلا اسان وٽان گذرندا هئا ته اسين پنهنجي مٿي کان هيٺ لٽڪائي چهري کي ڍڪي ڇڏيو جڏهن اهي ڪافلا گذري ويندا هئا ته چهري کولي ڇڏيوسين

مسند احمد ،ابوداؤد ، ابن ماجه حسن روايت آهي.

اسماء بنت ابي بڪر رضي الله عنها روايت ڪري ٿي ته اسين مردن کان پردو ڪندي پنهنجي چهري کي لڪائي ڇڏيو ۽ ان کان اڳ احرام ۾ ڪنگي به ڪئي

مستدرڪ للحاڪم سند صحيح آهي

4 عورتن جو مردن جي ڪپڙڻ جهڙا ڪپڙا پائڻ

ان کان به روڪيو ويو آهي ڇاڪان ته عورت کي مردن سان شڪل ۽ صورت ۽ لباس ۾ مردن سان مشابهت ڪرڻ کان روڪيو ويو آهي

ڪجهه عورتون مردن جي ڪپڙڻ جهڙا ڪپڙا پائينديون آهن يا مردن جي چادرن سان ملندڙ جلندڙ چادرون استعمال ڪنديون آهن

عورت جي لاءِ احرام ۾ڪنهن به قسم جو ڪپڙو خاص نه آهي پر کيس مردن جي مشابهت کان مطلق طور تي روڪيو ويوآهي بخاري ۽ ٻين ڪتابن ۾ ابن عباس کان روايت آهي ته

....

رسول الله ﷺ جن انهن مردن تي لعنت ڪئي آهي ۽ انهن عورتن تي لعنت ڪئي آهي جيڪي مردن سان مشابهت ڪن ٿيون

ابن حجر رحمه فتح الباري ۾ ڪجهه عالمن جي حوالي سان بيان ڪيوويو آهي

” هتي مشابهت مان مراد لباس ،ڪجهه صفتن يا حرڪتن جي مشابهت آهي باقي نيڪ ڪمن ۾ مشابهت مراد نہ آهي .“

5 حج ۾ اهم جڳهين جون تصويرون ڪڍڻ يا ياداشت خاطر تصويرون ڪڍڻ :

ڪيرائي دليل هن ڳالهہ تي دلالت ڪن ٿيون تہ تصوير هر قسم جي ناجائز آهي حرام هجڻ جي حڪم ڪان ڪنهن بہ قسم جي تصوير کي خاص ڪري الڳ نٿو ڪري سگهجي

صحيح بخاري ۾ ابن مسعود ﷺ جن کان روايت آهي رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

" إن أشد الناس عذابا عند الله يوم القيامة المصورون "

”الله تعالىٰ وٽ سڀ کان وڏيڪ عذاب انهن ماڻهن تي ٿيندوجيڪي تصويرون ٺاهيندڙ آهن .“

البخاري مع الفتح **382/10**.

هن باري ۾ ابوهره رضي الله عنه ۽ ابن عمر رضي الله عنه جن کان روايت بہ منقول آهي ۽ حرام هجڻ جي باري ۾ ٻيون بہ ڪيتريون حديثون موجود آهن

دليل وٺڻ جي تفصيل

حديث ۾ لفظ ” المصورون “استعمال ڪيو ويو آهي هيءِ اسم فاعل آهي ان تي (ال) موصول اسمي داخل آهي جيڪو پنهجي صلہ جي عمومي معنىٰ تي دلالت ڪندو آهي لهذا هن هرقسم جي تصوير شامل آهي ڪنهن بہ تصوير کي خاص ڪري جائز قرار نٿو ڏيئي سگهجي البتہ ڪنهن اهڙي شيءَ جي تصوير جائز جيڪا روح واري نہ هجي (مثلا وڻ ، گل ،جبل وغيره)انهن شين جي تصوير ڪڍڻ جي جواز جي لاءِ دليل موجود آهي اهڙي طرح فوٽو گرفي واري تصوير بہ عرفي ۽ لغوي طور تي تصوير جي حڪم ۾ شامل انڪري منع جي حڪم اها تصوير بہ شامل جيئن تہ تصوير حرام آهي انڪري ان جا سمورا ذريعا بہ حرام آهن جنهن شيءِ کي حرام جي ذريعن کي روڪڻ جي لاءِ حرام قرار ڏنو ويو اها ڪنهن مصلحت تحت جائز تي سگهي ٿي جڏهن ان جو ڪو نعم البدل نہ هجي تہ ا ناپسنديگي جي اظهار ۽ سواءِ ڪنهن دلچسپي ن کي استعال ڪري سگهجي ٿو جئين اهڙي تصوير جيڪا حفاظت يا رخصت جي لاءِ بنائي وڃي

دروازن ۽ پٿرن کي چهڻ يا چمڻ انهن تي ڪا شيءِ لٽڪائڻ :

دروازن ۽ پٿرن کي چهڻ يلي يا چمڻ اهي ڪعبي جا هجن يا ڪنهن مسجد جا ياانهن تي ڪا شيءِ لٽڪائڻ اهي سڀ گهڙيل بدعتون آهن ڪعبي کان علاوۃ ڪنهن بہ شيءَ جي دروازي يا پٿرن کي چهڻ شرڪ آهي ڇاڪاڻ جو برڪت يا تبرڪ يا خير يا ڀلائي پٿرن

کان وڻ ياڪاٺ ڪاڻ نہ گهري ويندي آهي عقيدي جي باب ۾ ذات انواع جي باري ۾
حديث گذري چڪي آهي جيڪا هن مسئلي ۾ واضح دليل آهي باقي جي ديوارن کي
ڇهڻ جي ڪابہ شرعي حيثيت نہ آهي حجر اسود کي ڇهڻ يا مسح ڪرڻ اهڙي طرح
رڪن يماني کي ڇهڻ ثابت آهي اهڙي ملتزم کي سينو ،ڳل ،يا بدن لڳائڻ بہ سنت مان
ثابت آهي
ڪعبي جي باقي ديوارن رڪنن يا چادر کي ڇهڻ يا چمڻ بدعت آهي ان عمل جو سنت
مان ڪوبہ ثبوت نٿو ملي
باقي معاويہ ﵁ حطيم جي طرف وارن رڪنن يعني رڪن شامي ۽ عراقي کي ڇهند
اهئا پر پاڻ بہ پنهنجي موقف تان رجوع ڪري ابن عباس﵁ جن موقف کي مڃي
ورتائون معاويه ﵁ جن ابن عباس ﵁ جن کي فرمايو تہ
لَيْسَ شَيْءٌ مِنْ الْبَيْتِ مَهْجُورًا
ڪعبي جي ڪنهن بہ حصي کي ڇڏي نٿو سگجهي ابن عباس ﵁ ڪيس وراڻيو تہ :
لقد ڪان لڪم في رسول الله اسوة حسنة
بشڪ رسول الله جن اوهان جي لاءِ بهترين نمونو آهن
معاويه ﵁ جن جواب ڏنو
صدقت
تو سچ فرمايو آهي .
(مسند احمد)
هر مسلمان تي لازمي آهي تہ سنت تي عمل پيرا ٿئي بدعتن کان پاسو ڪري
جبل عرفہ جي طرف منهن ڪري دعا گهرڻ يا عبادت جي نيت سان ان تي چڙهڻ :
جبل عرفہ جي ڪابہ خاص فضيلت ثابت نہ آهي رسول الله جن ان جي پٺئين طرف
وقوف ڪيو آهي انڪري رسول الله جن قبلي ڏانهن رخ ڪرڻ جي ڪري هي جبل
سامهون تي آيو پاڻ ﷺ جن فرمايو تہ
مون هن جڳهہ تي وقوف ڪيو آهي پر سمورو عرفہ وقوف جي جڳهہ آهي عرفہ واري
ڏينهن يا ڪنهن بي ڏينهن تي عرفہ جبل ڏانهن منهن ڪري دعا گهرڻ جي ڪابہ فضيلت
يا استحبابيت ثابت نہ آهي پر جيڪڏهن ڪو شخص انهيءَ کي لازمي ڪري وٺي يا هي
عقيدو رکي تہ ائين ڪرڻ افضل آهي تہ ان جو اهو عمل بدعت آهي اهڙي طرح جبل
عرفہ تي عبادت ۽ ثواب جي نيت سان چڙهڻ بدعت آهي نبي ﷺ جن کان ان تي چڙهڻ
ثابت نہ آهي پاڻ ﷺ جن ان نہ چڙهيا آهن البتہ ان جي پويان وقوف ڪيو اٿن چڙهڻ

کي عبادت سمجهڻ جي ڪري ان تي هجوم ۽ رش جامنظر نظر ايندا آهن پر ائين ڪرڻ
بدعت آهي هر بدعت گهمراهي آهي الله تعاليٰ مسلمانن کي بصيرت جو نور عطا
فرمائي

ڪجهه جڳهين جي زيارت ثواب يا عبادت جي نيت سان ڪرڻ :

ڪجهه جڳهين جي زيارت ثواب جي نيت سان ڪئي وڃي تي ان کي شرعيت جي
پيرويي خيال ڪيو وڃي ٿو جيئين غار حراء وغيره جڏهن ته شرعيت ۾ ان جو ڪوبہ
ثبوت نہ آهي بلڪ ان جو شمار بہ بدعتن مان ٿئي ٿو رسول الله ﷺ جن يا ڪنهن
صحابي يا تابعي جي ڪان انهن مقامن جي زيارت ڪرڻ ثابت نہ آهي جڏهن تہ اهي
نيڪي ، فضليت ۽ (شرعيت) پيروي ۾ اسان ڪان وڌيڪ (حريص) ۽ حقدار هئا انهن
مقامن جي زيارت کي ثواب سمجهڻ شرڪ جي ذريعن مان هڪ ذريعوآهي
انڪري عمر بن خطاب ؓ جن انهن ماڻهن کي فرمائيندا هئا جيڪي ان جڳهه تي
نماز پڙهڻ جو خصوصي اهتمام ڪندا جنهن جڳهه تي نبي ﷺ جن نماز پڙهي
انما هلڪ من ڪان قبلڪم بمثل هذا يتبعون آثار انبياهم.......الاثر _(هن کي سعيد بن
منصور ، ابن ابي شيبه ، ابن وضاح معررو بن سويد ڪان صحيح سند سان بيان ڪيو
آهي

عقيدو رک تہ عورت جي لاءِ احرام ۾ سفيد ڪپڙو پائڻ افضل آهي

هي بہ ماڻهن جو هڪ غلط خيال آهي عورت جي لاءِ احرام جي حالت دستانن ۽ چهري
جي نقاب ڪانسواءِ ڪنهن بہ ڪپڙي ڪان نہ روڪيو ويو آهي انڪري انهن ڪانسواءِ هر
قسم جي ڪپڙي جي اجازت آهي انڪري ڪنهن بہ ڪپڙي جي ڪنهن ڪپڙي تي ڪابہ
فضيلت نہ آهي .
عورت جي لباس جي لاءِ لازمي آهي تہ ان جولباس ان جي سينگار يا جسم جي نمائش
جو مظهر نہ هجي يا ان جي جسم جي عضون کي ظاهر ڪري يا يا ان جي ٻانهن يا پيڏي
وغيره نظر اچي
ابوداود ۾ جيد سند سان روايت ابن عمرؓ ڪان روايت آهي تہ
نَهَى النِّسَاءَ فِي إِحْرَامِهِنَّ عَنْ الْقُفَّازَيْنِ وَالنِّقَابِ وَمَا مَسَّ الْوَرْسُ وَالزَّعْفَرَانُ مِنْ الثِّيَابِ
رسول الله ﷺ عورتن کي انهن جي احرام عورتن کي دستانن ، چهري جي نقاب ،يا
اهڙي ڪپڙ ڪان منع فرمائي جنهن ۾ رعفران يا ورس جي خوشبو لڳيل هجي اهڙين
طرح مختلف دلڪش رنگن جا سوڙها ڪپڙا يا اجائي هار سينگار کي ظاهر ڪندڙ ڪپڙا
نہ پهري

علي ﷺ جن فاطمه جن وٽ آيا جيڪا احرام کي کولي چڪي هئي پاڻ کي رنگين ڪپڙا پاتل هئا ۽ سرمو به لڳايل هو علي ﷺ جن کي ان ناپسند ڪندي اعتراض ڪيو معلوم ٿيو ته انهن وٽ هيءَ ڳالهه معروف هئي ته عورتي احرام ۾ تيز رنگين سينگار ، زينت وارا ڪپڙا نه پائيندي ان کا علاو ڪنهن به هلڪي رنگ جا ، ريشمي ، سنهري ، قميص ،شلوار موزا وغيره پائي سگهي ٿي جڏهن ان لباس ۾ اجنبي مردن کان مڪمل پردو حاصل ٿئي

الله تعالیٰ توفيق عطا فرمائي .

نبي ﷺ جي قبر جي زيارت کانسواءِ حج کي اڌورو سمجهڻ :

هيءَ عقيدو به ڪيترن ئي ملڪن ۾ عام ٿي چڪو آهي پر پر ائين سمجهڻ جي فقط هڪ غلطي آهي چاڪان جو حج جي رڪنن ، ياسنتن ۾ نبي ﷺ جن قبر جي زيارت شامل نه آهي صحابه ڪرام ،تابعين ۽ بهترين زماني جي امامن جو ۽ چار امامن جو اجماع آهي (قبر جي زيارت جي ڪابه شرعي حيثيت نه آهي)حج کان پوءِ نبي ﷺ جن قبر جي زيارت جي باري ۾ ڪابه حديث صحيح ثابت نه آهي جيئن انهن جي وضاحت ايندڙ مسئلي ۾ ايندي .

جيڪڏهن حاجي چاهي ته مسجد نبي ﷺ ۾ نماز پڙهي هيءَ عمل مستحب آهي جيئن رسول الله جن کان ثابت آهي ته ان ۾ نماز پڙهڻ سان هڪڙي نماز جو ثواب هزار نمازن جي برابر آهي جيڪڏهن مسجد نبوي جي ۾ نماز پڙهن جي نيت رکي ٿو ته ان جو عمل انهي فضيلت جي ڪري مستحب آهي جڏهن مسجد نبوي ۾داخل ٿي نماز پڙهيائين ته ان لاءِ لازمي آهي ته نبيﷺ جن تي سلام چوي سلام چوڻ ۽ ان جي جواب ويجهي کان سلام چوندڙ يا پري کان سلام چوندڙ ٻئي برابر آهن سلام ۾ڪابه بيجا ڳالهه نه ڪري نه وري گهڻي دير تائين بيهي بلڪ سلام چئي روانو ٿئي اهوئي عمل رسول الله جن کي پسند آهي

گهڙيل حديثن کي صحيح سمجهڻ جو عقيدو رکڻ

(انهن مان هڪ چند گهڙيل راويتن هيءَ آهن)

1 من حج البيت و لم يزرني فقد جفاني " .

جنهن ڪعبي جو حج ڪيو پر منهجي قبر جي زيارت نه ڪئي ته ان مونتي ظلم ڪيو

2 من زار قبري وقبري ابي ابراهيم في عام فقد ووجبت له الشفاعة

”جنهن هڪ سال منهنجي قبر يا منهنجي پيءُ ابرهيم عليه السلام جي قبر جي زيارت ڪئي ته ان جي لاءِ شفاعت واجب ٿي وئي .“

3 اذا ضاقت بكم الصدور (الامور) فعلكيم باصحاب القبور
جڏهن اوهان تي حالت تنگ ٿي وڃن تہ انهن قبرن وارن لازمي ڪري وڃو
4 لَو اعتقد احدكم جي حجر لنفعه
جيڪڏهن اوهان مان ڪو پٿر ۾ عقيدو رکي تہ اهو پٿر بہ ان کي فائدو ڏيندو
اهي سڀ روايتون ڪوڙيون آهن علمء وضاحت ڪئي آهي تہ اهي سڀ روايتن گهڙيل آهن انهن جي ڪابہ اصل نہ آهي .

12 طواف ڪانپوءِ پيرن پر موٽڻ :

ان عمل جو شمار بہ گهڙيل بدعتن مان ٿئي ٿو ڇاڪاڻ جو رسول الله ﷺ جن ۽ صحابہ ڪرام کان ثابت نہ آهي تہ انهن طواف وداع ڪانپوءِ ائين ڪيو هجي انڪري اها نئي ايجاد ۽ ان ۾ ثواب سجهڻ بدعت آهي .
نبي ﷺ جن جي قبر جو طواف ڪرڻ :
نبي ﷺ جن جي قبر جو طواف ڪرڻ شرڪ آهي ڇوتہ طواف ڪرڻ عبادت اهي جڏهن تہ نبي جي قبر جون طواف ڪرڻ ان کي بت بنائڻ جي برابر آهي رسول الله ﷺ جن دعا ڪئي هئي تہ
اللَّهُمَّ لَا تَجْعَلْ قَبْرِي وَثَنًايعبد
اي الله ! منهنجي قبر کي بت نہ بنائجي جنهن جي عبادت ڪئي وڃي
الله تعالىٰ نبي جي قبر کي ان ڳالھ کان محفوظ رکيو ۽ پاڻ ﷺ جن دعا کي قبول فرمايو جوپاڻ ﷺ جن جي قبر تائين پهچي نٿو سگهجي ،
ماڻهن پاڻ ﷺ جن حجري ۽ گهر کي بيت الله وانگر سمجهي ورتو جنهن جو طواف ڪيو وڃي
بيت الله جي ڪانسواءِ ڪنهن بہ گهر جو طوف نہ ڪيوويندو فقط بيت الله جواف طواف ڪرڻ مشروع آهي .

14 مزدلفي ۾ ۽ مني ۾ راتيون گذرارڻ ۾ بي پرواهي ڪرڻ :

مزدلفي ۾ 10 ذولحجہ جي رات ۽ مني ۾ راتيون رهڻ حج جي واجب ڪمن مان آهي الله تعالىٰ جو فرمان آهي
" جڏهن توهان عرفات تان موٽو تہ مشعرالحرام وٽ الله جو ذڪر ڪريو
هي آيت بہ وجوب جي دليل آهي
ڇاڪاڻ جو رسول الله ﷺ الله جي هن حڪم تي عمل ڪري ان عمل جي حيثيت کي واضح ڪيو رسول الله ﷺ جن مزدلفي ۾ فجر يا روشني ٿيڻ تائين رهيا آهن

پر ڪمزورن کي (ٻارن ،عورتن ،پوڙهن) يا ان ڪنهن اهڙي عذروارن کي اڌ رات مزدلفي ۾ گذارڻ ڪانپوءِ اجازت ڏنائون تہ اهي تہ اهي مني ڏانهن وڃن
جيئن عائشه رضي الله عنها کان روايت آهي تہ
وَكَانَتْ امْرَأَةً ثَبِطَةً اسْتَأْذَنَتْ سَوْدَةُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تُفِيضَ مِنْ جَمْعٍ بِلَيْلٍ فَأَذِنَ لَهَا
ام المومنين ثودة رضي الله عنها کان ڳري جسم جي مالڪ هئي ان ڪري سوده رضي الله عنها رسول الله ﷺ جن کان رات جو منيٰ وڃڻ جي اجازت طلب ڪئي رسول الله ﷺ جن ڪيس اجازت ڏني بخاري ، مسلم
ابن عباس ﵁ جن کان رواريت آهي تہ :
أَنَا مِمَّنْ قَدَّمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْلَةَ الْمُزْدَلِفَةِ فِي ضَعَفَةِ أَهْلِهِ پاڻ ﷺ جي مزدلفي واري رات پنهنجي اهل وعيال وارن مان ڪمزورن کي جنهن منىٰ ڏانهن روانو ڪيو انهن ۾ آئون شامل هئس .
بخاري ۽ مسلم ۾ اسماء رضي الله عنها کان روايت آهي تہ
إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَذِنَ لِلظُّعُنِ
رسول الله ﷺ جن عورتن کي وڃڻ جي اجازت ڏني ."
هن روايت جي عموم عذر واريون عورتون بہ شامل آهن ۽اهي عورتون بہ شامل جن وٽ عذر نہ آهي .
اڪثر علماء جي نزديڪ مزدلفي ۾رات جو گهڻو حصو يااڌ کان ٿوروڏيڪ وقت گذارڻ سان مزدلفي ۾رات گذراڻ جي حڪم تي عمل ٿي ويندو آهي اهي منيٰ جي راتيون منىٰ ۾ گذارڻ واجب آهي پر جن وٽ ڪو شرعي عذر آهي تہ مڪي ۾ بہ رهي سگهي تو جيئن جيئن حاجين کي پاني پيارڻ جي خاطر مڪي ۾ رهڻ يا ڪا حاجين کي فائدي ڏيندڙ ضروت تحت مڪي ۾ رهڻ وغيره
ان رخصت جو دليل ابن عباس جي روايت آهي
اسْتَأْذَنَ الْعَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يَبِيتَ بِمَكَّةَ لَيَالِيَ مِنًى مِنْ أَجْلِ سِقَايَتِهِ فَأَذِنَ لَهُ
عباس ﵁ جن منيٰ جي راتين پاڻي پيارڻ جي خدمت جي ڪري رسول الله ﷺ جن کان مڪي رات رهڻ جي اجازت ورتي تہ رسول الله ﷺ جن ڪيس اجازت ڏني .
بخاري ،مسلم ابن عمر کان بہ بخاري ۽ مسلم ان قسم جي ورايت مروي آهي
انهن حديثن ۾ اجازت وٺڻ واجب هجڻ جو دليل
آهي ڇوتہ غير واجب ۾ اجازت ڪانسواءَ وڃڻ جائز آهي

الله تعالیٰ جي فرمان ۾ انهي جو ڪر ڪيو ويو آهي
واذڪرو الله في ايام معدوادت
البقرة 203
”چند ڳڻيل ڏينهن ۾ الله کي ياد ڪيو .“
اهڙي طرح واجب هجڻ جي هڪ دليل مسند احمد ۽ ڪتب سنن جي اها حديث آهي
جنهن ۾ اوٺارين کي منیٰ کان ٻاهر رات رهڻ جي اجازت ڏني وئي آهي .
مزدلفي ۽ منيٰ ۾ دير تائين جاڳڻ :
مزدلفي ۽ منيٰ ۾ دير تائين جاڳڻ سنت جي خلاف ورزي آهي
جابر ﷺ جن کان روايت آهي تہ
أَتَى الْمُزْدَلِفَةَ فَصَلَّى بِهَا الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ بِأَذَانٍ وَاحِدٍ وَإِقَامَتَيْنِ وَلَمْ يُسَبِّحْ بَيْنَهُمَا شَيْئًا ثُمَّ اضْطَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى طَلَعَ الْفَجْرُ
رسول الله ﷺ جن جڏهن مزدلفي ۾ آيا تہ پاڻ ﷺ مغرب ۽ عشاء جون نمازون هڪ اذان ۽ ٻن اقامتن سان گڏي پڙهيون انهن جي درميان ڪابہ نفلي نماز نہ پڙهيائون پوءِ پاڻ فجر نماز تائين آرام ڪيائون مسلم
رسول الله ﷺ جن اهوئي طريقو آهي تہ ڪنهن شرعي ضرورت مثلا علم يا ڪنهن ٻي مصلحت کان سواءِ عشاء کانپوءِ نہ جاڳڻ نہ گهرجي
گهڙي ،جتي يا ڪو سبيل ڪپڙو پائڻ شرعي طور ناجائز هجڻ جو عقيدو رکڻ پڻ غلط آهي باقي احرام واري سبيل ڪپڙي منع ڪئي وئي ان جو مطلب اهڙو سبيل ڪپڙو جيڪو احرام واري جي جسم جي ماپ مطابق سبيو وجي جيئن قميص ۽ شلوار لفظ سبيل ڪجهہ سلف صالحين رسول الله جي هن فرمان جي عام معنیٰ بيان ڪندي وضاحت ۾ذڪر ڪيو آهي
پاڻ ﷺ جن فرمايو
لَا يَلْبَسْ المحرم الْقَمِيصَ وَلَا الْعَمامة وَلَا الْبُرْنُسَ وَلَا السَّرَاوِيلَ ....الحديث
احرام وارو شخص قميص ،شلوار ،ٽوپي، نہ پائي
احرام واري ڪنهن قسم جي جتي پائي سگهي ٿو باقي گهڙي پائڻ کان پاسو ڪري
رسول الله ﷺ جن ابن عمر ﷺ جن کي فرمايو تہ
لاتعقد عليك شي ڪابہ شيءِ نہ ٻڌ
والله اعلم

موسيقي جا آلات استعمال ڪرڻ :

ڳائڻ وڄائڻ جي اوزرن جو استعال جائز نہ ممانعت جا دليل روزن جي بحث جي آخر گذري چڪا آهن .

جمرات جي رمي وقت کان اڳ :

وقت کان اڳ جمرات کي ڪنڪريون هڻڻ ڪافي نہ آهن ان تي ٻيهر پٿريون هڻڻ واجب آهن رمي جو وقت يوم النحر 10 ذوالحجہ جو پورو ڏينهن آهي پر جيڪي عذر جي ڪري اڌ رات جي وقت مزدلفي مان موٽيا آهن اهي ان وقت رمي ڪري سگهن تا بقايا منىٰ جي ڏينهن ۾ زوال کانپوءِ جمرات کي ڪنڪريون هنيون ونديون .

ابن عمر رضي الله عنه جن فرمائين تا تہ :

كُنَّا نَتَحَيَّنُ فَإِذَا زَالَتْ الشَّمْسُ رَمَيْنَا

اسين وقت جو خيال رکندا هئاسين جڏهن سج جو لڙندو هو(سج جو زوال ٿيندو هو تہ اسين رجمرات کي ڪنڪريون هڻندا هئاسون .

جابر رضي الله عنه جن کا روايت آهي تہ

رسول الله ﷺ جن قرباني واري ڏينهن (10 ذوالحجہ تي) چاشت جي وقت ۾ مني واري ڏينهن ۾ سج جي زوال کان پوءِ ڪنڪريون هنيون آهن

رمي کان اڳ ڪنڪرين کي ڌوئڻ :

هيءَ پڻ غلطي آهي ڪنڪريون پليت نہ آهن نہ وري انهن جي پاڪائي شرط آهي نہ رسول الله ﷺ جن کان ڪنڪڪرين کي ڌوئڻ ثابت آهي انڪري رسول الله ﷺ جن پيروي ۾ بهترين نمونو آهي موفق رحمه الله فرمائي ٿو :

امام احمد فرمائي ٿو : پٿرين کي ڌوئڻ مستحب نہ آهي فرمايائون تہ اسان وٽ ان بابت ڪابہ حديث نہ پهتي آهي اها.ئي ڳالھ صحيح آهي

عطاء ،امام مالڪ ٻين ڪيترن ئي عالمن جوقول آهي جڏهن رسول الله ﷺ جن لاءِ ڪنڪريون چونديون ويون اهي ڪري پيون پاڻ انهن کي ٻيهر ڪٺي ورتو نہ انهن کي ڌوتائون نہ وري ڌوئڻ جو حڪم ڪيائون ،نہ وري ڌوئڻ جو عمل کا معنىٰ رکي ٿو پر جيڪڏهن پليت پٿري سان رمي ڪري ٿو تہ ڪافي آهي چوتہ اها بہ هڪ پٿري آهي

حجر اسود وٽ مردن جي موجودگي ۾ عورتن جو هجوم :

عورت قابل پرده شيءَ آهي ان ڪري ان تي لازمي آهي تہ هر ان عمل کان پاسو ڪري جنهن جي ڪري هيءَ گناهگار ٿئي يا سندس حج ناقص ٿئي جيئن مردن سان رش ڪري ميل جول ڪرڻ يا انهن کي ڏسڻ وغيره

حجر اسود کي چمڻ واجب نہ جيکڏھن کنھن تکليف کان سواءِ ان کي چمڻ جو موقعو ملي وڃي تہ پوءِ بهترآهي پر موقعو نہ ملي تہ حاجي کي گھرجي تہ ان جي چمڻ جي لاءِ رش نہ کري

رسول الله ﷺ جن عمر رضي الله عنه جن کي فرمايو تہ

يَا عُمَرُ إِنَّكَ رَجُلٌ قَوِيٌّ لَا تُزَاحِمْ عَلَى الْحَجَرِ

اي عمر توھان سگھہ وارا آهيو انکري حجر اسود وٽ رش نہ کريو

(مسند احمد هيءَ روايت ضعيف آهي)

عذر جي موجودگي ۾ رش کرڻ کان روڪيو ويو آهي بخاري "آهي

كَانَتْ عَائِشَةُ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا تَطُوفُ حَجْرَةً مِنْ الرِّجَالِ لَا تُخَالِطُهُمْ

عائشه رضي الله عنها مردن کان هٽي کري طواف کندي هئي انهن سان گڏجي طواف نہ کندي هئي هڪ عورت کيس چيو

انْطَلِقِي نَسْتَلِمْ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ

اي ام المومنين هلو تہ حجر اسود جو استسلام کريون پاڻ فرمايائون

قَالَتْ انْطَلِقِي عَنْكِ وَأَبَتْ

تون وڃ پر پاڻ انکار کيائون ، عائشہ رضي الله عنها جي ناپسنديدگي جو دليل آهي بخاري

ضرورت کانسواءِ رمي کنهن نائب بنائڻ :

جيکڏھن کمزور ماڻھو يا عورتون جيکڏھن

کنهن کي رمي پنهجو نائب بنائين تہ ان ۾ کوبہ حرج نہ آهي پر جيکڏھن رش نہ هجي يا

يا کا تکليف نہ آهي تہ پوءِ کنهن ٻي کي رمي جو کم سونپڻ جائز نہ آهي نفلي رمي۾ وکيل يا نائب بنائڻ مطلص طور تي جائز چاهي طاقت رکندڙ وکيل بنائي يا کمزور شخص

جمرات کي شيطان سمجهڻ :

هيءَ پڻ غلطي آهي مزکور آهي انهن مقامن وٽ شيطان ابراهيم عليه السلام جر راھ رڪاوٽ بنجڻ جي آيو اهي عبادت جون جڳهيون اهن جن وٽ رمي جھڙي عبادت

ادا ڪئي ويندي آهي رمي وقت الله جي عبادت ۽ ذڪر ڪيو ويندو آهي انڪري ان حالت ۾ ڪنهن جمري وٽ ڪوشيطان نہ هوندو آهي

سج جي لهڻ تيڻ اڳ ۽ مزدلفي ۾ اڌ رات ڪان نڪرڻ :

سج لهڻ ڪانپوءِ تائين عرفہ ۾ رهڻ واجب آهي
رسول الله ﷺ جن سج جي زردي غائب ٿيڻ تائين عرفہ ۾ رهيا آهن
ان باري جابر ﷺ جن جي روايت صحيح مسلم موجود آهي ان ڪري رات جو ٿورو حصو عرفہ رهڻ لازمي آهي جنهن تي عروه بن مضرس جي روايتر دلالت ڪري ٿي پر جيڪڏهن ڪو شخص سج لهڻ ڪان اڳ نڪتو تہ ان تي قرباني لازم آهي
اهڙي طرح مزدلفي ۾ رات گذراڻ واجب آهي نبي ﷺ جن مزدلفي ۾ رات گذاري آهي پر ڪمزورن، عورتن يا عذر واران ڪي رات جو وڃڻ مني طرف وڃڻ جي اجازت ڏني آهي جيڪو ماڻهو اڌ رات تائين مزدلفي ۾ نہ رهيو تہ ان ماڻهو واجب ڪي ڇڏيو ۽ انڪري ان تي قرباني واجب آهي ڇاڪان جو اتي رهڻ واجب اهي رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ
خذو عني مناسڪڪم
مون کا حج جو طريقو سکي وٺو .

عرفہ جي ڏينهن وقوف ڪرڻ واري روزو:

ميمونہ رضي الله عنها بيان ڪري ٿي تہ
نبي ﷺ جن عرفہ جي ڏينهن روزو نہ رکيوآهي
أَنَّ النَّاسَ شَكُّوا فِي صِيَامِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ عَرَفَةَ فَأَرْسَلَتْ إِلَيْهِ بِحِلَابٍ وَهُوَ وَاقِفٌ فِي الْمَوْقِفِ فَشَرِبَ مِنْهُ وَالنَّاسُ يَنْظُرُونَ
ماڻهن کي عرفہ واري ڏينهن نبي ﷺ جن روزي جي باري ۾ شڪ ٿيو مون پاڻ ﷺ جن ڏانهن کير موڪليوپاڻ ﷺ جن ان کي پيتو ۽ صحابہ ڪرام پاڻ ﷺ جن کي ڏسي رهيا هئا .
بخاري ،مسلم ام الفضل بنت حارث ڪان بہ انهي وانگر روايت مروي آهي

25 مزدلفي ڪان ڪنڪريون ڪٽڻ :

ڪجھ ماڻهو مزدلفي پهچڻ شرط ئي ڪنڪريون جمع ڪرڻ شروع ڪندا آهن جڏهن تہ پاڻ ﷺ جن ۔ پاڻ ﷺ جن سنت يوم النحر 10 ذوالحجہ جي صبح ۾ مزدلفي تان موٽندي يا رستي ۾ ڪنڪريون گڏ ڪرڻ آهي

ابن عباس کان روايت آهي تہ :

قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَدَاةَ الْعَقَبَةِ وَهُوَ عَلَى رَاحِلَتِهِ هَاتِ الْقُطْ لِي فَلَقَطْتُ لَهُ

رسول اللہ ﷺ جن مزدلفي جي صبح ۾ پاڻ ﷺ جن سواري تي سوار هجڻ دورن مونکي فرمايو اچ مونکي ڪنڪريون چوندي ڏي پوءِ مون پاڻ ﷺ جن لا ڪنڪريون چونديون .

نسائي ، ابن ماجه ، وغيره هن جي سند صحيح آهي.

مردن ۾ عام غلطين جون بيان

کافرن سان جسماني شڪل وصورت ۾ مشابهت :

کافرن سان جسماني شڪل وصورت ۾ مشابهت کان روڪيوويو آهي رسول اللہ ﷺ جن جو فرمان آهي :

مَنْ تَشَبَّهَ بقوم فهو منهم

جنهن بہ ڪنهن قوم سان مشابهت ڪئي تہ ان جو شمار ان قوم مان ٿيندو

(مسند احمد ، ابوداؤد هن جي سند جيد آهي)

اهڙي طرح لباس جي معاملي ۾ رسول اللہ ﷺ جن ڪافرن سان مسابهت ڪرڻ کان روڪيو آهي عبد اللہ بن عمرو رضي اللہ عنہ جن کان روايت آهي رسول اللہ جن مونکي رنگيل ڪپڙي ۾ ڏٺو تہ پاڻ ﷺ جن فرمايو تہ :

إِنَّ هَذِهِ مِنْ ثِيَابِ الْكُفَّارِ فَلَا تَلْبَسْهَا

اهو ڪافرن جولباس آهي ان کي ان کي نہ پائي

مسلم

معلوم ٿيو جيڪو لباس ڪافرن جو خاص لباس آهي اهو پائڻ جائز نہ آهي .
وارن جو بہ ساڳيو حڪم آهي اهڙي طرح رسول الله ﷺ جن وار لٽڪائڻ ا اهل ڪتاب جي مخالفت ڪئي
(هن باري ۾ روايت بخاري ۽ مسلم موجود آهي) اهڙي جسم ،لباس جي جي جيڪا بہ حالت ۽ صورت ڪافرن سان خاص آهي تہ ان جي ممانعت نبي ﷺ جن هن عمومي حڪم ۾ موجود آهي

من تشبہ بقوم فهو منهم

علماء ڪرام فرمائين ٿا هيءَ حديث هن ڳالھ جي دليل تہ ڪافرن سان سان خاص معاملن ۾ انهن سان مشابهت ڪرڻ حرام آهي"
انڪري ڪافرن جي مخالفت ڪرڻ بہ هڪ شرعي مقصد آهي مجموعي طور تي ان جو بہ حڪم آهي

2 نماز ۽ فرضي ڪمن تي راند کي ترجيح ڏيڻ :

ائين ڪرڻ بہ ايمان جي ڪمزوري يا خاتمي جي دليل آهي
الله تعالىٰ جو فرمان آهي :
فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ أَضَاعُوا الصَّلَاةَ وَاتَّبَعُوا الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا (**59**)
" انهن کانپوءِ نااهل ماڻهوجانشين بنيا جن نمازين کي ضايع ڪيوءِ خواهشن جي پٺيان لڳا پوءِ اجهو گمراهي جي سزا لهندا ."
نماز دين جو بنيادي رڪن آهي انڪري ان هر قسم جي راند روند ترجيح ڏيڻ واجب آهي ۽ ان کي وقت تي قائم ڪيو وڃي الله تعالىٰ انهن کي عذاب کان
ڊيجاريو آهي جيڪي نماز جي معاملي کي هلڪو سمجهن ٿا
الله تعالىٰ جو فرمان آهي :
فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ (**4**) الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ (**5**)
انهن نمازين جي لاءِ بربادي آهي جيڪي پنهنجي نمازن ۾ سستيءَ ڪن ٿا
هر اذان ٻڌڻ واري تي لازمي هي ان دعوت تي لبيڪ چوي (نماز جي لاءِ حاضر ٿئي)ڪنهن راند روند جي ڪري نماز کان نہ رڪجي

3 حرام ڳالهائين کي ٻڌڻ ، بداخلاقي وارا منظر ڏسڻ ،اخلاقي قدرن کان جي خلاف ورزي ڪندڙ رسالن جو مطالعو ڪرڻ

4 سوڙها ۽ سنهڙا ڪپڙا پائڻ ، مڇون وڌائڻ ۽ ڏاڙهي ڪوڙڻ

5 ٻاهرين ملڪن جو سفر ڪرڻ ۽ بريون عادتون اختيار ڪرڻ
6 آلات موسيقي جو استعمال
متي ڄاڻايل معاملن کان خبرداري ،مسئلا ۽ شرعي دليل جي وضاحت گذري چڪي آهي
الله تعاليٰ ان ٻانهي تي رحم فرمائي جيڪو سلامتي جو طلبگار آهي ۽ فرضن جي ادائيگي ڪندڙ هجي

مطالعي، ڏسڻ، ٻڌڻ ۽ انهن جي آفتن جو بيان

1 اهڙن ناولن رسالن ۽ ڊائجسٽن جو مطالعو ڪرڻ جيڪي برن اخلاقن تي اڀارين ۽ شريعت جي مخالف ۽ اخلاق کي تباهه ڪن .
2 اهڙيين فلمن يا عشقيه ۽ پوليس وارن ڪردارن کي ڏسڻ جيڪي برين عادتن جرمن کي وڌائين
3 مخلتف بي فائندا راندين جامقابلا ۽ ڪشتي جا مقابلا ڏسڻ
4 موسيقي ۽ گانا ٻڌڻ
متين معاملن کان ممانعت ۽ شرعي دليل هر هڪ کي معلوم آهن انهن جي باري تفصيلي دليل گذري چڪا آهن
الله تعاليٰ جو فرمان آهي :
إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا (36) سوره بني اسرائيل
”بيشڪ ڪن ، اک ۽ دل بابت ان کان پڇاڻيندي .“
اهڙيون تصويرون ڏسڻ کان روڪيو ويو آهي جن ۾ مردن جا قابل پردا جسم جو جا عضوا نظر اچن جيئن ڪشتي جو مقابلو جيئن ڪشري جو مقابلو
يا عورتن قابل پردا جسماني عضوا نظر اچن جيئن فلمون ۽ قسطوار ڊراما اهوئي حتمي حڪم موسيقي جو آهي هن جي ممانعت جا دليل گذري چڪا آهن اهڙي طرح بي فائدا ۽ فضول ڪتابن جو مطالعو ڪرن بہ مسلمان جي لاءِ مناسب نہ آهي بلڪ دين جي

حفاظت جي لاءِ انهن ڪتابن کان پري رهڻ گهرجي تہ جيئن اخرت ۾ ثواب (دنيا ۾)
هر قسم جي گناه کا بچي سگهي
باقي راندين جا مقابلا جيڪڏهن نماز يا ڪنهن شرعي فريضي جي ادائيگي ۾ رڪاوٽ بنجن تہ انهن کان بچڻ واجب آهي پر جيڪڏهن پر جيڪڏهن اهي ڪنهن شرعي معاملي کان نٿا روڪين تڏهن بہ انهن کان بچڻ افضل آهي تمام ٿورن ماڻهن کانسواءِباقي گهڻن ماڻهن انهن جي شين جي ڪري گروپ بندي نفرت ۽ غير الله سان محبت جهالت پيدا ٿي وئي آهي

5 نيڪين جي حڪم ۽ برائي ۾ روڪڻ کان بي پرواهي ڪرڻ

نيڪين جي حڪم ۽ برائي ۾ روڪڻ هر مسلمان تي پنهنجي طاقت آهر فرض آهي
الله تعالىٰ جو فرمان آهي :
كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ
آل عمران :(110)
”توهان سڀ کان بهترين امت آهيو جنهن کي ماڻهن جي (هدايت) جي لاءِ پيدا ڪيو ويو آهي توهان نيڪي جو حڪم ڪريو ٿا ۽ برائي کان روڪيو ٿا ۽ الله تي ايمان رکوٿا .“
هن فريضي ۾ لاپرواهيءَ ڪرڻ جائز نہ آهي بلڪ ان کي ڇڏڻ يا ان ۾ سستيءَ الله تعالىٰ جي لعنت ،غضب سزا ڪارڻ بنبي آهي جيئن الله تعالىٰ جو فرمان آهي :
لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ (78)
كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ (79)
المائده
بني اسرائيل مان جيڪي ڪافر ٿيا تن تي داؤد ۽ عيسىٰ پٽ مريم جي زبان سان لعنت ڪئي ويئي آهي اهو هن سببان آهي جو نافرماني ڪيائون ۽ حد کان لگهندا هئا جيڪي برا ڪم ڪندا هئا تن کان هڪبئي نہ روڪيندا هئا جيڪي ڪندا هئا سو برو آهي .“
امت مسلمه جي ذميداري آهي نيڪي جو حڪم ڪن يعني هر اهو ڪم جنهن جو الله حڪم ڏنو آهي شرعيت ۾ان کي بهتر قرار ڏنو ويو آهي هن فريضي کان غفلت دعائن قبول نہ ٿيڻ اهم سبب آهي هن فريضي کي ڇڏي ماڻهو دعا گهرندا پر انهن جو دعائون قبول نہ ٿينديون هي هڪ وڏي آفت چوتہ الله تعالىٰ کان اک ڇنڀ جيتري بہ بي پرواهي نٿي ڪري سگهجي
رسول الله ﷺ جن فرمايو :

قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَتَأْمُرُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلَتَنْهَوُنَّ عَنْ الْمُنْكَرِ أَوْ لَيُوشِكَنَّ اللَّهُ أَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عِقَابًا مِنْهُ ثُمَّ تَدْعُونَهُ فَلَا يُسْتَجَابُ لَكُمْ

ان ذات جو قسم جنهن جي هٿ ۾ منهنجي جان آهي توهان لازمي طور تي نيڪي جو حڪم ۽ برائي کان روڪڻ جو جي تاڪيد ڪرڻ ڪپي جيڪڏهن ائين ڪندؤ تہ قريب آهي تہ الله تعالىٰ اوهان تي عذاب نازل فرمائيندو پوءِ توهان دعائون گهرندا پر اوهان جو دعائون گهرندا پر الله تعالىٰ اهي قبول نہ فرمائيندو ."

(ترمذي وغيره ۽هيءَ حديث حسن آهي)

الله ۽ ان جي رسول جي حڪم جي ڪري هن هن فريضي تي عمل ڪرڻ واجب آهي هيءَ بہ معلوم هجڻ گهرجي تہ الله تعالىٰ جنهن بہ ڪم جو ٻانهي کي حڪم ڏنو آهي ان ۾ بہ ٻانهي جي ڀلائي مقصود آهي ۽ ٻانهي جي بلند درجن جي لاءِ جي لاءِ نيڪين کي پسند فرمايائين انڪري ٻانهي کي گهرجي تہ الله تعالىٰ جي فرمان جي کي دل ۽ جان سان قبول ڪري تہ جيئن الله ﷻ سندس گناهن کي معاف فرمائي ۽ ڪوتاهين کان درگذر ڪري

سفر جون غلطيون

1 سير ۽ سياحت جي ڪري فرضن جو ضايع ڪرڻ :

سير ۽ سياحت جي حوالي سان اهو ظاهر ظهور ناجائز ۽ واضح حرام ڪم آهي بلڪ انتهائي مجبوري ۽ ضرورت ڪانسواءِ اهڙن ملڪن ملڪن ڏانهن سفر ڪرڻ جائز نہ جتي شرڪ ، ۽ گناهہ جا اڏا هجن جتي حرام شين کي حلال سمجهيو وڃي

اهڙن ملڪن ۾ اهو ماڻهو بہ وڃي سگهي ٿو جيڪو اتي دين کي ترويج ڏي ۽ ڪلم ڪلا حق ۽ دين جو اظهار ڪري

پر اهڙو سفر جنهن ۾ گناه ۽ فرضن جو ضايع ٿيڻ ۽ دين کي غالب ڪرڻ جي طاقت نہ هجي تہ ڪنهن بہ عالم ان سفر جي حلال هجڻ جي فتويٰ نہ ڏني آهي پر هيءَ مصيبت عام ٿي چڪي آهي ڪامياب اهو جنهن کي الله محفوظ رکي

2 ڪافرن سان دستي ڪرڻ ۽ انهن جي ڪردار ۽ گفتار جي پيروي ڪرڻ :

الله تعاليٰ جو فرمان آهي :

لَا تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ

۽توهان الله ۽ آخرت جي ڏينهن تي ايمان آڻيندڙقوم

ڪي نہ ڏسندين تہ انهن سان محبت ڪندا هجن جيڪي الله ۽ ان جي رسول جي مخالفت ڪندا هجن جيتوڻيڪ اهي انهن جا پيءَ (ڏاڏا) يا سندس پٽ يا سندس ڀائر ۽ سندس مائٽ (يا قبيلي جا) هجن

ڪافرن سان محبت ايمان جي خلاف آهي ڪڏهن اهو معاملو پوري ايمان جي خلاف هوندو آهي ۽ ڪڏهن ايمان جي ڪماليت جي خلاف هوندو آهي ان ڪري انهن سان محبت جا سمور تعلقات ٽوڙڻ واجب آهي ڇاڪاڻ جواهي الله ۽ جي دين ۽ شريعت جا دشمن آهن انڪري الله ۽ ان جي رسول سان محبت ڪندڙ انهن سان ڪنهن بہ قسم جو تعلق نہ رکندو

ابن قيم ڪيترو تہ بهتر فرمايو :

اتحب اعداء الحبيب وتدعي

حبا له ماذاک في امكان

ڇا تون محبوب جي دشمنن سان محبت ڪرين ٿو جڏهن تہ تون محبوب جي محبت جو دعويدار آهين جڏهن انهن ٻن شين جو گڏجڻ ممڪن نہ آهي

باقي انهي جي ڪردار ۽ گفتار جي مشابهت جي باري ۾ تفصيل گذتري چڪي آهي تہ مشابهت جائزنہ آهي جنهن جودليل نبي ﷺ جن هيءَ فرمان آهي :

من تشبه بقوم فهو منهم

”جيڪو جنهن بہ قوم سان مشابهت رکندو تہ ان جو شمار ان قوم مان ٿيندو .“

3 غير مسلم ملڪن ۾ دعوت الي الله ڇڏي ڏيڻ

غير مسلم ملڪن جي لاءِ سفر ڪرڻ جي جواز جي لاءِ شرط آهي اتي دعوت دين جو اظهار ڪيو وڃي

هڪ مسلمان جتي بہ رهي خاص طور تي جڏهن هو ڪافرن جي ملڪ ۾ هجي ان ڪان تي لازمي آهي هو تہ دعوت ۽ تبليغ سان دين جي تڪميل ايمان ۽رواداري جي ڪوشش ڪري

رسول اڪرم ﷺ جي صحابه ڪرام ۽ تابعين ڪافرن جي ملڪ دين جي تبليغ فريضو مبلغ بنجي انجام ڏيندا هئا سندس تبليغ هڪ مخلوق جي هڪ وڏي تعدا فائدو ماڻي (اسلام قبول) الله تعالیٰ انهن ڪان راضي ٿيو ۽ اهي الله ڪان راضي ٿيا .

4 ٻاهرين ملڪن ۾ بري ڪردار سان مسلمانن جي بدنامي ڪرڻ :

مسلمان پنهنجي ڪردار جي ذريعي پنهنجي ترجماني نہ ڪندو بلڪہ دين اسلام جي ترجماني ڪند آهي پرڪجهہ مسلمانن جو برو ڪردار اسلام ڏانهن مائل ٿيندڙن جي راهہ ۾ رڪاوٽ بنجي ويندو آهي

5 ڪافر ملڪ جي سفر جي لاءِ ترغيب ڏيڻ ۽ڪافرن جي ملڪن ۽ انهن جو خوبيون بيان ڪرڻ :

6 انهن ملڪن جو اهڙيون تصويرون ڇڪڻ جيڪي جنهن سان انهن ملڪن ڏانهن سفر ڪرڻ تي آماده ڪن

اهي ماڻهو گناهہ جي دعوت ڏيندڙ انڪري جن بہ انهن جي دعوت ڪي قبول ڪئي انهن گناهہ دعوت ڏيندڙ تي ٿيندو

جيئن صحيح مسلم جي روايت آهي رسول الله ﷺ جن فرمايو

مَنْ دَعَا إِلَى هُدًى كَانَ لَهُ مِنْ الْأَجْرِ مِثْلُ أُجُورِ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْئًا وَمَنْ دَعَا إِلَى ضَلَالَةٍ كَانَ عَلَيْهِ مِنْ الْإِثْمِ مِثْلُ آثَامِ مَنْ تَبِعَهُ لَا يَنْقُصُ ذَلِكَ مِنْ آثَامِهِمْ شَيْئًا

جنهن شخص هدايت جي لاءِ دعوت ڏني تہ ان ڪي انهن ماڻهن جي ثواب بہ منلدو جن سندس دعوت جي ڪي مجيو انهن جي ثواب ۾ ڪابہ گهٽتائي نہ ٿيندي ، جنهن شخص گمراهي جي لاءِ دعوت ڏني تہ ان ڪي انهن ماڻهن جي گناهہ بہ منلدو جن سندس دعوت جي ڪي مجيو انهن جي گناهن ۾ ڪابہ گهٽتائي نہ ٿيندي

جرير بن عبد الله ڪان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن ڪان راويت آهي روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

وَمَنْ سَنَّ فِي الْإِسْلَامِ سُنَّةً سَيِّئَةً فَعُمِلَ بِهَا بَعْدَهُ كُتِبَ عَلَيْهِ مِثْلُ وِزْرِ مَنْ عَمِلَ بِهَا وَلَا يَنْقُصُ مِنْ أَوْزَارِهِمْ شَيْءٌ

جنهن اسلام ۾ڪو برو ڪم رائج ڪيو ۽ ان تي عمل ڪيو ويو تہ ان برائي ڪي اختيار ڪرڻ وارن جو گناهہ رائج ڪندڙ تي ٿيندو ۽انهن جي گناهہ ۾ بہ ڪا گهٽتائي نہ ڪئي ويندي

مسلمان عورت جو سفر ۾ هار سينگار ڪرڻ ۽ پردي ۾ لاپرواهيءَ ڪرڻ :

عورت جي پردي جي واجب ۽ پوري جسم تي پددو ڪرڻ جا دليل گذري چڪا آهن پر هن مسئلي ۾ لاپرواهيءَ جون ڳالهيون بڌڻ آيون آهن جئين ڪجھ مسلمان عورتون جڏهن پرڏيھ ۾ پهچنديون آهن پردو نہ ڪنديون آهن جنهن سبب انهن جي دلين ۾ايمان جو احترام ۽ حيثيت جو فقدان آهي ۽ هن مسئلي ۾ الله ان جي رسول جي نافرماني آهي جڏهن هڪ مسلمان کي هرجڳھ تي الله ۽ ان جي رسول جي فرمانبرداري ڪرڻي آهي مردن ۽ عورتن کي ڏيھ توڙي پرڏيھ ۾ الله (۽ ان جي رسول) جي پيروي ڪرڻ گهرجي (انهن کي الله تعالىٰ جو هيءَ فرمان هرگز نہ وسارڻ گهرجي)

إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا

”بيشڪ الله تعالىٰ توهان جو نگبهان آهي .“

جيڪو بہ دوزخ ۽ قبر جي عذاب کان ڇوٽڪاروچاهي ٿو تہ ان تي لازمي آهي تہ الله ۽ ان جي رسول جي فرمانبرداري ڪري ۽ الله جي طرفان مقرر ٿيل فرضن جي ادائيگي ڪري ۽ ان قسم جي سفر ۽ بي پردگي کان بچي ڪيترن پيڏين ۽ ڇهرن کي قبر جو ۽ آخرت جو عذاب بہ پوڳٽو پوندو

جيڪا عورت جنت جي تمنا رکي ٿي ان کي گهرجي گهٽي کان گهٽا نيڪ عمل ڪري ۽ پهنجي پاڻ تي پردي کي لازمي ڪري پاڪدامن ۽ نيڪوڪار عورت جي منزل جنت جا باغ ۽ رحمٰن جي رضا آهي گناهگارن جي گهٽائي توکي پريشان نہ ڪري ياد رک نجات حاصل ڪرڻ وارا هر زماني ۾ ٿورا هوندا آهن

وَإِنْ تُطِعْ أَكْثَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ

”جيڪڏهن توهان مان زمين ۾ رهندڙ گهڻن جي پيروي ڪندؤ تہ اهي اوهان کي الله جي راھ کان ٿيڙي ڇڏيندا .“

لانعام 116

وَمَا آمَنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ

هود : 40

” ۽ ان (نوح عليه السلام) سان گڏ ٿورن ماڻهن ايمان آندو.“

صلہ رحمي ۾ خطائون

رشتيدارن سان ملاقات نہ ڪرڻ :

ڪڏهن ڪڏهن رشيدارن سان ملاقات نہ ڪرڻ تعلق ٽوڙڻ جو ذريعو بنجي ويندي آهي هڪ مسلمان کي تہ تعلقات نڀاهڻ جو حڪم ڪيو ويو آهي صحيح بخاري ۽ صحيح مسلم ۾ راويت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايوتہ

وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ

"جيڪو شخص الله ۽ ان جي رسول تي ايمان رکي ٿو تہ ان کي گهرجي رشتن ناتن کي نڀاهي ."

تعلق نڀاهڻ ثواب ، رزق جي ڪشادگي ۽ عمر جي واڌاري جو ذريعو آهي رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُبْسَطَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ أَوْ يُنْسَأَ فِي أَثَرِهِ فَلْيَصِلْ رَحِمَهُ

جيڪو ماڻهو چاهي ٿو تہ ان جي رزق ۾ ڪشادگي ٿئي ۽ ان جي عمر ۾واڌارو ٿئي تہ ان کي گهرجي تہ رشتا ناتا جوڙي رکي

بخاري ،مسلم (بخاري انهي جي مثل ۾ ابو هريره کان روايت آهي)رشتا ٽوڙڻ جو مطلب تعلقات ٽوڙڻ آهي (جنهن جي مذمت ڪئي وئي آهي)

الله تعالىٰ جو فرمان آهي :

فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ (22) أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ (23)

محمد

" ڇا اوهين هن ڳالهہ کي ويجهاآهيو تہ اوها.ن کي والي بنايو وڃي تہ توهان زمين تي فساد مچايو ۽ رشتا ناتا ٽوڙيو اِهي اُهي آهن جن تي الله جي لعنت ڪئي آهي ۽ِ ڪين ٻوڙو ۽ انڌو ڪيائين ."

عائشه رضي الله عنها جن کان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو :

الرَّحِمُ مُعَلَّقَةٌ بِالْعَرْشِ تَقُولُ مَنْ وَصَلَنِي وَصَلَهُ اللَّهُ وَمَنْ قَطَعَنِي قَطَعَهُ اللَّهُ

رحم "تعلق " الله جي عرش سان لٽڪي عرض ڪندو آهي الله جيڪو مونکي جوڙي ٿو شل الله انکي بہ جوڙي جيڪو مونکي ٽوڙي ٿوشل الله ان کي ٽوڙي ."

بخاري ۽ مسلم

اهي دليل رشيداري جوڙڻ تي اڀارڻ ۽ رشتا ٽوڙڻ کان بچڻ جي لاءِ ڪافي آهن .

2 معمولي ڳالهہ جي ڪري رشتا ٽوڙڻ :

ڪنهن شرعي عذر کان سواءِ رشتا ناتا ٽوڙڻ ناجائز عمل آهي بلڪ رشيدارن جي تڪليفن پهچائڻ جي باوجود صله رحمي تعلقات قائم واجب آهي تعقات قائم رکندڙ نه اهو انسان جنهن سان ان جا رشتيدار ٽوڙيندا هجن پر هو انهن سان رشتا ڳنڍيندڙ هجي صحيح بخاري ۾ بين ڪتابن ۾ عبدالله بن عمرو بن عاص ﷛ جن کان روايت آهي :
لَيْسَ الْوَاصِلُ بِالْمُكَافِئِ وَلَكِنْ الْوَاصِلُ الَّذِي إِذَا قُطِعَتْ رَحِمُهُ وَصَلَهَا
برابري سان رشتا قائم ڪندڙ رشتا ڳنڍيندڙ نه آهي بلڪ رشتا ڳنڍيندڙ اهو آهي جيڪو جنهن سان رشتو ٽوڙيو وڃي پرهو ان کي ڳنڍي
صحيح مسلم ابوهريره ﷛ جن بيان فرمائي ته
أَنَّ رَجُلًا قَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ لِي قَرَابَةً أَصِلُهُمْ وَيَقْطَعُونِي وَأُحْسِنُ إِلَيْهِمْ وَيُسِيئُونَ إِلَيَّ وَأَحْلُمُ عَنْهُمْ وَيَجْهَلُونَ عَلَيَّ
هڪ شخص عرض ڪيو اي الله جا رسول !
منهنجا ڪجهه رشتيدار مون ناتو ٽوڙين ٿا پر آئون انهن ڳنڍيان ٿو هو مون سان بروسلوڪ ڪن ٿا پر آئون انهن سان سهڻوسلوڪ ڪريان ٿو آئون انهن سان بردباري وارو معاملو ڪريان ٿو پر هو مون سان جهالت ڪن ٿا
رسول الله ﷺ جن فرمايو :
فَقَالَ لَئِنْ كُنْتَ كَمَا قُلْتَ فَكَأَنَّمَا تُسِفُّهُمْ الْمَلَّ وَلَا يَزَالُ مَعَكَ مِنْ اللَّهِ ظَهِيرٌ عَلَيْهِمْ مَا دُمْتَ عَلَى ذَلِكَ
جيڪڏهن تون واقعي ائين ڪرئين ٿو جيئن تو بيان ڪيو ته اجهو تون ان کي ان جي رويي ۾ ٺڪائي ڇڏيبدي الله تعالىٰ جي طرفان تنهنجي لاءِ هڪ مددگار مقرر رهندو جيستائين تون ائين ڪندو رهندين
3 رشيدارن سان چاڻ سڃاڻ ختم ڪرڻ يا روبروملاقات ممڪن نه هجڻ جي صورت ۾ فون جو ڪرڻ جو تعلق ٽوڙڻ
4 غريب رشتيدران مال سان همدردي ۽ سهڻي سلوڪ کان بي پرواهي ڪرڻ
الله تعالىٰ جو فرمان آهي
وَلَا يَأْتَلِ أُولُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَى وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ ال لَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ (22)
” ۽ اوهان مان فضل وارا ۽ آسودا مائٽي وارن ۽ مسڪينن ۽ الله جي واٽ ۾ وطن ڇڏيندڙن کي ڪجهه نه ڏيڻ جو قسم نه کڻن ۽ گهرجين ته معاف ۽ درگذر ڪن ڇااوهين نٿا گهرو ته الله اوهان کي بخشي ۽ اللگ بخشڻهار ، مهربان آهي .“

سلمان بن عامر ﵁ جن کان روايت آهي ته رسول الله ﷺ جن فرمايو ته :
قَالَ الصَّدَقَةُ عَلَى الْمِسْكِينِ صَدَقَةٌ وَهِيَ عَلَى ذِي الرَّحِمِ ثِنْتَانِ صَدَقَةٌ وَصِلَةٌ
مسکين تي صدقو ڪرڻ جو هڪوٽو ثواب آهي پر رشتيدار تي خرچ ڪرڻ جو ٻيڻو ثواب هڪ صدقي جو ثواب ٻيو صله رحمي جو ثواب
(ترمذي ، نسائي وغيره هي حديث صحيح آهي)
بهز بن حکيم عن ابيه عن جده جي سند سان روايت آهي
قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَنْ أَبَرُّ قَالَ أُمَّكَ ثُمَّ أُمَّكَ ثُمَّ أُمَّكَ قَالَ قُلْتُ ثُمَّ أَبَاكَ ثُمَّ الْأَقْرَبَ فَالْأَقْرَبَ
ته مون نبي ﷺ جن کي عرض ڪيو ته اي الله جا رسول !منهنجي سهٽي سلوڪ جو سڀ کان وڌيڪ حقدار ڪير آهي ؟ رسول الله ﷺ جن فرمايو ته تنهنجي ماءُ ان کانپوءِ تنهنجي ماءُ ان کانپوءِ تنهنجي ماءُ ان کانپوءِ تنهنجو پيءُ ان کانپوءِ جيڪو قريبي رشتيدار هجي ان کانپوءِ جيڪوقريبي رشتيدار هجي
مسند احمد ، ترمذي نسائي حسن راويت اهي
مستحق رشيدارن تي خرچ ڪرڻ ۾ لاپرواهي ڪرڻ :
انهن رشتيدارن تي خرچ ڪرڻ واجب آهي جن تي خرچ ڪرڻ وارو ڪو سرپرست نه هجي هن عمل ۾ وڏي ڀلائي ۽ فضليت آهي
طارق المحاربي ﵁ کان روايت آهي ته رسول الله ﷺ جن فرمايوته
" جنهن جي سرپرستي جو توتي ذمو آهي انهن سان خرچ ڪرڻ جي ابتدا ڪر يعني تنهنجي ماءُ ،پيءُ ، ڀيڻ ،ڀاءَ تي پوءِ جيڪو وڌيڪ قريب رشتيدار آهي ."
نسائي ، ابن حبان سند حسن آهي أُمَّكَ جو مطلب آهي اعط أُمَّكَ پنهجي ماءُ جي مالي خدمت ڪر

شادي جي معاملن خطائون

عورت جي انتخاب ۾ بي پرواهي

شادي جو ارادو رکڻ واري کي تاڪيد ڪئي وئي ته هو اهڙي ديندار زال جو جو انتخاب ڪري جيڪا ڪيس الله تعالي جي حڪمن جي تابعداري ۽ نيڪين جي ڪمن ۾ سهڪار ڪري نبي ﷺ جن پهنجي هن فرمان جي ذريعي هن جي تاڪيد ڪئي آهي
تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ لِمَالِهَا وَلِحَسَبِهَا وَجَمَالِهَا وَلِدِينِهَا فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ
عورت سان چار ڳالهين جي ڪري نڪاح ڪيو ويندو آهي
*ان جي مال جي ڪري

*ان جي خانداني وقار جي ڪري
*ان جي حسن ۽خوبصورتي جي ڪري
* ان جي دين ڪري
تنهنجا هٿ مٽي ۾ پرجن تون ديندارعورت سان ڪاميابي حاصل ڪر بخاري ۽مسلم عن ابي هريره امام احمد ۽ ٻين ابو سعيد جي حوالي سان بيان ڪيو آهي مسلم ۾ جابر بن عبد الله ﵁ کان روايت آهي

2 مڱيندي ۽ کي نہ ڏسڻ

نڪاح جي پيغام موڪليندڙ جي مستحب آهي تہ هو عورت جي چهري هٿ وغيره کي ڏسي تہ جيئن ان عورت ۽ نڪاح تي آماده ڪندڙ شيءِ تي غور ڪري سگهي
هڪ صحابي هڪ عورت کي نڪاح جو پيغام موڪليو يا نڪاح جو ارادو ڪيو تہ رسول الله ڪيس حڪم ان عورت کي ڏسڻ جو حڪم ڪيو
مسند احمد ۾ صحيح سند سان مروي آهي رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :
إِذَا خَطَبَ أَحَدُكُمْ امْرَأَةً فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَنْظُرَ إِلَيْهَا إِذَا كَانَ إِنَّمَا يَنْظُرُ إِلَيْهَا لِخِطْبَتِهِ وَإِنْ كَانَتْ لَا تَعْلَمُ
جڏهن اوهان مان ڪوبہ ڪنهن عورت کي نڪاح جو پيغام تہ ان عورت کي ڏسڻ ۾ان تي ڪوبہ گناه نہ آهي
جڏهن تہ هو فقط نڪاح جي پيغام موڪلڻ جي غرض ڏسي ڀلي عورت جي علم اها ڳالھ نہ بہ هجي
پر ڪنهن بہ شخص جي لاءِ ڪنهن اهڙي عورت کي ڏسڻ جائز نہ آهي جنهن کي نڪاح جو پيغام موڪلڻ جو ڪو ارادو نٿو رکي
اهڙي ان عورت کي اڪيلائي نٿو ڏسي سگهي يا ڪنهن اهڙي وقار ۽ حيا کان خالي ٿي ان کي نٿوڏسي سگهي جيڪڏهن ممڪن آهي تہ عورت کي ان جي سندس خاندان جي اڻ ڄاڻائي ۾ ڏسڻ بہ جائزآهي
باقي اڄڪلھ پنهججين 0ڏيئرن کي سينگاري سامهون ويهارڻ نہ جائز آهي وري غيرتمندن جي لاءِ مناسب آهي ڏسڻ بہ فقط ان جي لاءِ جائز جنهن جي نڪاح جي ڳالھ پڪي ٿي چڪي هجي يا نڪاح جي پيغام سنجيده هجي.

3 تعليم جي تڪميل تائين شادي کي موخر ڪرڻ :

هڪ مسلمان کي پنهنجي شرمگاه ۽ جان جي حفاظت جو حڪم آهي شادي ۾ تاخير ڪرڻ ان حڪم جي خلاف ورزي آهي
جلدي ۾ شادي ڪرڻ جسماني ۽ عقلي صحت ۽، روح جي راحت جو ذريعو آهي .

نبي ﷺ جن فرمايو

يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ مَنْ اسْتَطَاعَ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ

اي نوجوانؤ !اوهان مان جيڪوشادي جي طاقت رکي ٿو تہ ان کي گھرجي تہ شادي ڪري ڇاڪاڻ جو شادي نظر کي جھڪائيندڙ شرمگاھ حفاظت ڪندڙ آهي ۽ جيڪو شادي جي طاقت نٿو رکي تہ ان کي گھرجي تہ روزا رکي بيشڪ روزو شهوت کي ختم ڪندڙ آهي

(بخاري ، مسلم)

عورت يا مرد جي جي تعليم جي تڪميل جي بهاني سان شادي کي ۾ دير ڪرڻ وارو نظريو (مسلم معاشري ۾) هڪ اوپرو نظريو آهي جيڪو غير مسلم قومن جي مان هتي پهتو آهي جڏهن تہ امت اسلاميه ان قسم جي نظرين کي نٿي ڄاڻي جيڪو نوجوان پنهنجو خرچو براداشت ڪرڻ جي صلاحيت رکي ٿو تہ ۽ عقلمند آهي جو پنهنجي زال سان سهڻو سلوڪ ڪندو تہ ان جي لاءِ شادي مستحب عمل يا ان جي حال مطابق واجب آهي اهوئي ساڳيو حڪم نوجوان ڪنواري عورت جي لاءِ جلدي شادي ڪرڻ مرد ۽ عورت جي لاءِ هڪ بهتر علاج آهي بالخصوص هن زماني ۾

4 طاقت کان وڌيڪ مهر ڏيڻ :

اصل ڳالھ هيءَ تہ مهر ۾ ڪنهن ڪابہ درجا بندي يا حد بندي نہ آهي پر حد کان وڌيڪ مهر ڏيڻ سنت نبي جي خلاف آهي بيجا مهر شادين جي راھ ۾ رڪاوٽ بنجي سگھي ٿو اهڙي طرح بين سببن جي ڪري ان ۾ حد درجي فضوليات جوخاتمو ڪيو وڃي انڪري عورتن جي سرپرستن گھرجي حق مهر ۾تخفيف ڪندي پنهجي ڌيئرن جي نيڪ ماڻهو تلاش صحيح مسلم عائشه رضي الله عنها کان روايت آهي

تہ :

قَالَتْ كَانَ صَدَاقُهُ لِأَزْوَاجِهِ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ أُوقِيَّةً وَنَشًّا

رسول الله ﷺ جن پنهنجي گھر وارين کي ساڍا ٻارنهن اوقيا حق مهر ڏنو

عمر بن خطاب رضي الله عنه فرمائي ٿو :

أَلَا لَا تُغَالُوا بِصُدُقِ النِّسَاءِ فَإِنَّهَا لَوْ كَانَتْ مَكْرُمَةً فِي الدُّنْيَا أَوْ تَقْوَى عِنْدَ اللَّهِ لَكَانَ أَوْلَاكُمْ بِهَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا أَصْدَقَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ امْرَأَةً مِنْ نِسَائِهِ وَلَا أُصْدِقَتْ امْرَأَةٌ مِنْ بَنَاتِهِ أَكْثَرَ مِنْ ثِنْتَيْ عَشْرَةَ أُوقِيَّةً

خبردار مهر ڏيڻ ۾ حد کان نہ لنگهو جيڪڏهن ائين ڪرڻ دنيا ۾عزت جو معيار الله وٽ تقوىٰ وٽ ذريعو هجي ها تہ تہ رسول الله ﷺ گهٽي ڪان گهٽو مهر ڏين ها پرپاڻ ﷺ پنهنجين گهر وارين يا يا ڌيئرن کي ٻارنهن اوقين کان وڌيڪ حق مهر نہ ڏنو

مسند احمد ، ابوداؤد ، ترمذي ، نسائي

5 ڪنوار جو پنهنجي ٻين عورتن ۽ گهوٽ سان گڏ عورتن کان سلامي وٺڻ :

هن رسم جي ممانعت جا ٻہ سبب آهي

1 هن رسم جو ڪافرن سان مشابهت :

هن رسم جو ڪافرن سان مشابهت آهي جو

زال ۽ مڙس جو هڪ بلند مقام تي ويهن پوءِ گهوٽ ۽ ڪنوار جي رشتيدارن (عورتن ۽ مردن) جو هڪٻئي سان ميل ميلاپ .

2 مردن جو غير محرم عورتن ڏانهن ڏسڻ :

مردن جو اهڙي عورتن کي ڏسڻ جيڪي هار ۽ سينگار سان مرين هونديون آهن ڪڏهن ڪڏهن تہ انهن عورتن جون چهرا ۽ پيڊيون ظاهر هونديون جيڪو سراسر ناجائز عمل آهي جيڪڏهن اهي ڪرتوت مشاهدي ۾ نہ اچن ها تہ اسين ڪڏهن ٻہ نہ مجون ها توحيد پرست ٻہ اهڙا ڪذا ڪم ڪري سگهن ٿا فالله المستعان

6 شادي جي رات جي حقن ۾ بي پرواهي ڪرڻ

7 طعام ۾ فضول خرچي ڪرڻ

8 بجلي ضرورت کان وڌيڪ استعال ڪرڻ

اسراف ۽ فضول خرچي کان روڪيو ويو آهي هن باري ۾ گذري چڪا آهن الله تعالىٰ جو فرمان آهي:

وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

الانعام (141)

” ۽ اجايو نہ وجايو چوتہ الله اجائي وجائيندڙن کي دوست نہ رکندوآهي .“

انس رضي الله عنه جن کان روايت آهي تہ :

مَا أَوْلَمَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى شَيْءٍ مِنْ نِسَائِهِ مَا أَوْلَمَ عَلَى زَيْنَبَ أَوْلَمَ بِشَاةٍ

رسول الله ﷺ زينب رضي الله عنها سان نڪاح جي موقعي تي جنهن وليمي جو اهتمام ڪيو اهڙو اهتمام ڪنهن ٻي موقعي تي نہ ڪيو ان جي وليمي ۾پاڻ ﷺ ان ڪري سنت مطابق شادي جي معاملن ۾ ڪفايت ۽ وچٽرائي هجي مهمانوازي ۾ ڪابہ فضول خرچي نہ هجي وچٽرائي ۾ ڀلائي هجي .

9 شادي جي مجلسن ۾ نوٽن جي ورڪا ڪرڻ :

ڪڏهن ڪڏهن شادي جي مجلسن ۾ نوٽن جي ورڪا ڪرڻ الله جي نالن جي بہ توهين ٿيندي آهي ڇوتہ انهن نوٽن تي الله جا مبارڪ نالا يا اسلامي عبارتون پرنٽ ٿيل هونديون آهن

جيئن فرمان باري تعالیٰ آهي :

وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ

الحج 30

”۽ جيڪو الله جي عبادت جي رڪنن جو ادب ڪندو تنهن لاءِ اهوسندس پالڻهار وٽ ڀلو آهي .“

ٻي مقام تي الله تعالیٰ جو فرمان آهي

ذَلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ (32)

”جيڪو بہ الله جي نشانين جو ادب ڪندو اهو دلين جي پرهيزگاري (جي علامت) آهي “.

10 شادي ۾ ڳائڻ ۽ ڳائٽين ڪي گهرائڻ يا موسيقي جون ڪيسٽون وڄائڻ

اهي سڀ معاملا ناجائز آهي اهڙي موسيقي جي آلات هن باري ۾قران ،سنت ۽ صحابہ ڪرام جا اقوال بہ گذري چڪا آهن البته شادي جي موقعي ننڍا ٻار(ڇوڪريون ۽ ڇوڪرا) دف تي جائز شاعري پڙهي سگهن

باقي انهن مجلسن ۾ جيڪي ڳائٽا ۽ ڳائٽيون انهن مجلسن ۾ پيسا اجرت وغيره وٺندا آهن بلڪ هڪ وڏي قيمت وٺندا آهن انهن جي اها ڪمائي حرام آهي پر پيسا ڏيڻ وارو بہ حرام جڳهہ تي خرچ ڪري رهيو آهي هن برائي ۾غرق ٿيل ماڻهن کي الله تعالیٰ هن برائي کان بچائي انهن ۽ اسان کي سڌي واٽ تي گامزن ڪري

11 عورتن جو لائوڊ اسپيڪر استعمال ڪرڻ :

عورت کي آواز کي جهڪو رکڻ جو حڪم آهي جڏهن ڪين عبادتن ۾ آواز جهڪو رکڻ جو حڪم آهي تہ پوءِ ڪنهن ٻي موقعي تي آوازڪيئن بلند ڪري سگهي ٿو

12 شادي جي مجلس ۾عورتن يا ٻين جون تصويرون ڇڪڻ :

تصويرون جون سموريون قسمون ناجائز آهن ۽ عورتن جي حق ۾ وڌيڪ سخت حڪم آهي ڇاڪاڻ جو ٿي سگهي ٿو انهن جو تصويرون مرد ڏسن جيئن اڄڪلهه ٿي رهيوآهي ڪڏهن ڪڏهن تہ حفاظت جي باوجود مردن تائين پهچي وينديون آهن ان سان عورتن جي عزت پامال ٿئي ٿي جنهن سان انهن والدين ۽ خاندانن جي بدنامي آهي تصوير جي ممانعت جا دليل گذري چڪا آهن جڏهن تہ عورت قابل پردا آهي تہ ان جي تصوير جي جي لاءِ ڏيڪ سخت حڪم آهي

13 هڪ کان وڌيڪ شادي تي اعتراض ڪرڻ :

هي مصيبت بہ شرعيت جي دشمنن جي پيدا ڪيل آهي جڏهن تہ هڪ کان وڌيڪ شادين جو ثبوت شريعت جو محڪم فيصلو آهي پوءِ اهڙي فيصلي کي قبول ڪيو وڃي
باقي بہ شاديون ڪندڙ تي اعتراض ڪرڻ جاهل يا اهي ماڻهو ڪندا آهن جن جي دلين ۾ خواهشن جي غلامن مختلف ذريعن سان شڪ ۽ شبها پيدا ڪيا آهن
جڏهن تہ الله تعالىٰ جو فرمان آهي :
فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً
” ۽ انهن عورتن سان نڪاح ڪريو جيڪي اوهان کي پسند اچن خواهہ بہ بہ ۽ ٽي ٽي ۽ چار چار هجن پر جيڪڏهن اوهان ڊڄو ٿا تہ اوهان کان انصاف نہ ٿي سگهندو تہ پوءِ هڪ سان نڪاح ڪريو .“
رسول الله ﷺ جن ۽ ڪيترن ئي صحابين هڪ کان مٿي شاديون ڪيون ان ڪري هڪ کان مٿي شاديون ڪرڻ جائز ۽ مباح آهي ڪڏهن ڪڏهن ان ماڻهو جي حق ۾ مستحب آهي جنهن جي لاءِ زال ڪافي نہ آهي يا وڌيڪ زالن جي خواهش رکي ٿو .

زبان جون غلطيون

1 گلا، چغلخوري، ۽ مسلمانن جي معاملي کي ٿي ٺٺي مذاق کي معمولي سمجهڻ :

اهي سڀ حرام ڪم آهن انڪري هڪ مسلمان جي لاءِ جائز نہ آهي تہ انهن کي معمولي سمجهي
الله تعالىٰ جو فرمان آهي :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آَمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَى أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَى أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (11)

اي ايمان وارؤ ! ڪابہ ٽولي ڪنهن ٽولي تي ٺٺولي نہ ڪري جو متان اهي انهن کان ڀلا هجن ۽ عورتون عورتن تي ٺٺولي نہ ڪن جو متان اهي انهن کان ڀليون هجن نڪي هڪ ٻئي تي عيب لڳايو نڪي هڪٻئي کي برن لقبن سان سڏيو ايمان آڻڻ ڪانپوءِ برن نالن سان پڪارن گناهہ آهي ۽ جن توبہ نہ ڪئي سي ئي ظالم آهن .

الحجرات

اڳئين آيت ۾ فرمايو ويو تہ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آَمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ (12)

اي ايمان واؤ گهڻو ڪري گمان کان بچو بي شڪ ڪجهہ گمان گناهہ آهن ۽ نڪي جاسوسي ڪريو ۽ نڪو اوهين هڪبئي جي گلا ڪريو ڀلا اوهان مان پنهجي مئل ڀاءَ جو گوشت کائڻ پسند ڪري ٿو پوءِ توهان ائين ڪرڻ کي ناپسند ڪندؤ

هن آيت ۾گلا جهڙي ڪذي ڪم کان نفرت ڏياري وئي آهي

الحجرات

باقي چغلخوري جي باري ۾ نبي ﷺ جن فرمان آهي تہ

لايدخل الجنة نمام

چغلخور جنت ۾ داخل نہ ٿيندو

رسول الله ﷺ مديني جي ٻن قبر ن وٽان گذريا پاڻ ﷺ تي انهن جي قبرن ۾ عذاب ٿي رهيو هو پاڻ ﷺ جن فرمايو

" يعذبان، وما يعذبان في كبير – ثم قال – بلى [وفي رواية: وإنه لكبير] كان أحدهما لا يستتر من بوله وكان الآخر يمشي بالنميمة... "

انهن تي عذاب ٿي رهيو آهي پر ڪنهن مشڪل ڪم جي ڪري نہ ٿي رهيو آهي (يعني ان کان بچڻ تمام آسان هو) هڪ راويت جا لفظ آهن تہ هڪ ڪبيري گناهہ جر ڪري عذاب ٿي رهيو آهي انهن مان هڪ وپيشاب (جي ڇنڊن) کان بچندو هو ۽ ٻيو چغلخوري ڪندو هو ."

البخاري انظر فتح الباري **317/1**.مسلم

چغلخوري حرام ۽ ڪبيره گناه آهي چغلخور انسان هڪ ڳالھ ٻڌي ان انسان ڪا پهچائيندو آهي جنهن ڪي اها ڳالھ بري لڳندي آهي هن جو نهي ۽ ڳالھ پهچائڻ جومقصد مائٽن ،دوستن ۾ اختلاف پيدا ڪرڻ هوندوآهي .الله تعالیٰ ڪان عافيت گهرون ٿا
باقي مسلمانن جي ڪردار تي ٺٺي مذاق ڪرڻ ڪبيرو گناه ڪڏهن ڪڏهن ڪفر جي درجي تي پهچي ويندو آهي العياذ بالله
الله تعالیٰ جو فرمان آهي :
وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ (65) لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ
جيڪڏهن ڪائن پڇين ته ضرور چوندا ته بيشڪ ڪل راندروند ٿي ڪئين سين لين چؤ ته ته الله جي آيتن ۽ سندس پيغمبر سان ٺٺي مذاق ٿا ڪريو بهانو ڪريو بيشڪ ڪفر ڪانپوءِ ڪفر ڪيواٿؤ
التوبہ
مسلمانن جي ڪردار ،انهن جي دين ۽ انهن جي نبي جي طريقي جي سان محبت ڪرڻ واجب آهي جيڪا ايمان جي جي دليل آهي باقي دين تي ٺٺي مذاق ڪرڻ ڪفر اسين الله جي پناه گهرون ٿا.

2 گاريون ۽ لعنت ڪرڻ :

گاريي ۽ لعنت ڪرڻ ڪان روڪيو ويو آهي انهن برائين ڪان مومن جو ڪرادار پاڪ هوندو آهي عبد الله بن مسعودؓ جن ڪان روايت آهي
رسول الله ﷺ جن فرمايو :
لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعَّانِ وَلَا اللَّعَّانِ وَلَا الْفَاحِشِ وَلَا الْبَذِيءِ
مومن نہ لعنت ڪندڙ .نہ طعنو ڏيندڙ نہ بي حيا ، بدزبان هوندو آهي
مسلم ۾ابودارداء ڪان روايت آهي رسول الله ﷺ جن فرمايو :
لَا يَكُونُ اللَّعَّانُونَ شُفَعَاءَ وَلَا شُهَدَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ
لعنت ڪندڙ قيامت جي نہ سفارشي ٿيندا نہ وري گواه ٿيندا،
ڪنهن بہ قسمن جي گار ڏين جائز نہ آهي نبي ﷺ جن جو فرمان آهي
كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَمَالُهُ وَعِرْضُهُ
هرمسلمان تي ٻي مسلمان جو رت وهائڻ ،مال ڦرڻ ، بي عزتي ڪرڻ حرام آهي
بخاري مسلم

اهڙي طرح پاڻ ﷺ جن فرمان آهي :
سباب المسلم فسوق
مسلما کي گاريون ڏيڻ گناهه آهي
بخاري ،مسلم
رسول الله ﷺ جن جابر قَالَ لَا تَسُبَّنَّ أَحَدًا
بن سليم رضي الله عنه کي فرمايو تہ تہ ڪنهن کي بہ هرگز گار نہ ڏجئين
هن قسم جو عموم ۾ سموري مخلوق شامل آهي اهوئي سبب آهي جو صحابي رسول
جابر بن سليم رضي الله عنه هن عموم بالڪل صحيح سمجهيو فرمائي ٿو
فَمَا سَبَبْتُ بَعْدَهُ حُرًّا وَلَا عَبْدًا وَلَا بَعِيرًا وَلَا شَاةً
نبي ﷺ جن هن حڪم کانپوءِ مون نہ ڪنهن آزاد نہ وري ڪنهن غلام نہ اٺ کي نہ وري ڪنهن رڍ کي گار ڏني ابوداؤد

3 جان ،مال، ۽ اولاد کي پٽ پاراتو

هن عمل کان روڪيوويو آهي بلڪ ناجائز آهي . انهن بري خصلتن جي ارتڪاب ڪندڙ مسلمان تي لازمي آهي تہ پهنجي زبان کي انهن بري خصلتن کان رکجڻ جو جوعادي بنائي جابر رضي الله عنه کان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو:
وَلَا تَدْعُوا عَلَى أَوْلَادِكُمْ وَلَا تَدْعُوا عَلَى أَمْوَالِكُمْ لَا تُوَافِقُوا مِنْ اللَّهِ سَاعَةً يُسْأَلُ فِيهَا عَطَاءٌ فَيَسْتَجِيبُ لَكُمْ
مسلم
”پنهنجو پاڻ کي نہ پٽيو ،۽ نہ وري پنهنجي اولاد کي نہ وري خادمن کي پٽيو نہ وري پنهنجي مال لاءِ بددعا ڏيوءِ تہ جيئن اوهين اهڙي گهڙي کي نہ پايو جنهن ۾ جيڪا بہ شيءِ گهري ويندي آهي اها قبول ڪئي ويندي “
ارشاد باري تعالىٰ آهي :
وَلَوْ يُعَجِّلُ اللَّهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ إِلَيْهِمْ أَجَلُهُمْ فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ (11)
۽ جيڪڏهن الله ماڻهن لاءِ مدائي جلد موڪلائي جئيئن هو پنهنجي چڱائي جلد گهرندا آهن تہ انهن جي مقرر ڪيل مدت کي انهن لاءِ پوري ڪئي وڃي ها
يونس

ڏينهن مهينن يا سالن کي برو چوڻ

بخاري ۽مسلم۾ابوهريره ﷺ كان روايت آهي رسول الله ﷺ جن فرمايو:الله عزوجل جو فرمان آهي تہ :

يُؤْذِينِي ابْنُ آدَمَ يَسُبُّ الدَّهْرَ وَأَنَا الدَّهْرُ بِيَدِي الْأَمْرُ أُقَلِّبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ

بخاري

آدم جو اولاد مون کي تکليف ڏي ٿو جو هو زماني کي برو چوي ٿو آئون زماني (کي ڦيرندڙ گھيرندڙ) آهيان آئون ئي ڏينهن ۽ رات کي تبديل کريان ٿو

ابوهريره ﷺ جن كان روايت آهي تہ :

لَا يَقُولَنَّ أَحَدُكُمْ يَا خَيْبَةَ الدَّهْرِ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الدَّهْرُ

اهڙي طرح رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ اوهان مان کوبہ هرگز ائين نہ چوي " هئي زماني جي نامرادي " چوتہ الله ئي زماني کي هلائڻ وارو آهي الله تعالیٰ جو هيءَ فرمان

وَأَنَا الدَّهْرُ أُقَلِّبُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ

جو مطلب هيءَ آهي تہ زماني ۾ جيکا بہ ڀلائي يا برائي آهي اها الله جي علم ۽حکمت واري ارادي ۽تدبيرسان واقع ٿئي انهي معاملي الله سان کوبہيوشريک نہ آهي الله جيکو چاهيندوآهي اهوٿيندو۽ جيکي نہ چاهايائين اهو نہ ٿيو.

هرحال الله جي وڏائي۽واکاڻ کرڻ واجب آهي اهڙي طرح الله بابت سهڻوگمان ،سندس واکاڻ کرڻ ،سندس طرف گناهن جي معافي جي لاءِ ان جي موٽڻ ۽ ٻاڏائڻ، هر حال۾ واجب آهي.

فتح المجيد

پر سالن ڏانهن سختي ۽ ڏينهن ڏانهن نحوست منسوب کرڻ گار ووغيره مان شمار نہ ٿيندو جيئين فرمان باري تعالیٰ

ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ (48)

ان کانپوءِ ست سال سختي جا ايندا

يوسف

فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ (19)

طوفان کي تمام سخت نياڳي ڏينهن مٿن موکليو ويو

القمر

اصل۾ آيت ۾ سختي ۽ نحوست جي نسبت انهن ماڻهن لاءِ يعني اهي سالون انهن تي سخت ۽ اهو ڏينهن انهن لاءِ نحوست باقي ڏينهن سال يا ان قسم جي ڪابہ شيءِ حقيقي طور منسوب نہ آهي هر قسم جومعاملو الله جي هٿ ۾ئي آهي .

الله تعالىٰ جي اهڙي مخلوق کي گار ڏيڻ جنهن مخلوق جي مذمت شريعت ۾ وارد نہ آهي :

هن ڪان بہ منع ڪيو ويو آهي رسول الله ﷺ جن جابر قَالَ لَا تَسُبَّنَّ أَحَدًا

بن سليم رضي الله عنه کي فرمايو تہ تہ ڪنهن کي بہ هرگز گار نہ ڏجئين

هن قسم جو عموم۾سموري مخلوق شامل آهي اهوئي سبب آهي جو صحابي رسول جابر بن سليم رضي الله عنه هن عموم بالڪل صحيح سمجهيو فرمائي ٿو

فَمَا سَبَبْتُ بَعْدَهُ حُرًّا وَلَا عَبْدًا وَلَا بَعِيرًا وَلَا شَاةً

نبي ﷺ جن هن حڪم کانپوءِ مون نہ ڪنهن آزاد نہ وري ڪنهن غلام نہ اٺ کي نہ وري ڪنهن رڍ کي گار ڏني

ابوداؤد

مسند احمد ۾ روايت آهي

كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ يَسِيرُ فَلَعَنَ رَجُلٌ نَاقَةً فَقَالَ أَيْنَ صَاحِبُ النَّاقَةِ فَقَالَ الرَّجُلُ أَنَا قَالَ أَخِّرْهَا فَقَدْ أُجِبْتَ فِيهَا

تہ رسول الله ﷺ جن هڪ سفر ۾هئاتہ هڪ شخص پنهنجي ڏاچي کي گار ڏني رسول اڪرم ﷺ جن فرمايوتہ هن ڏاچي جو مالڪ ڪٿي انهي شخص عرض ڪيو تہ اي الله جا رسول ! آئون آهيان پاڻ ﷺ هن کي آزاد ڪري ڇڏ انهن جي متعلق تنهنجي لعنت قبول ٿي وئي آهي امام ابويعلىٰ بين انس رضي الله عنه کان انهي وانگر بيان ڪيوآهي

صحابہ ڪرام يا تابعين ڪرام کي برو چوڻ :

صحابہ ڪرام مان ڪنهن کي بہ گار ڏيڻ ڪفر آهي ڇاڪاڻ جو الله تعالىٰ انهن جي واکاڻ بيان ڪئي آهي الله تعالىٰ جو فرمان آهي تہ :

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ تَرَاهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِي وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ

الفتح :29

محمد (ﷺ)الله جو رسول آهي ۽ سندس ساٿي ڪافرن ڏاڍا سخت ۽ پاڻ ۾مهربان آهن۽ ڪين رڪوع ۽ سجدو ڪندي ڏسندو آهين انهن جي چهرن سجدن جا نشان (انهن جي سجاڳپ جي ن)شاني آهن

۽ فرمايائين :

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ

بيشڪ الله تعالىٰ مومنن کان راضي ٿيو جنهن وقت وڻ جي هينيان توسان بيعت تي ڪيائون .

الفتح :18

نبي ﷺ جن فرمايو تہ :

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَا تَسُبُّوا أَصْحَابِي فَلَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا بَلَغَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلَا نَصِيفَهُ

بخاري

منهنجي ساٿين کي گهٽ وڌ نہ ڳالهايو ان ذات جو قسم جنهن جي هٿ ۾ منهنجي جان آهي جيڪڏهن اوهان مان ڪو جبل احد جي برابر سون الله جي راه ۾ خرچ ڪري تڏهن بہ اهو صحابہ ڪرام جي هڪ مد (يعني 524 گرام ڏهائي 880 ملي گرام) جي مقدار يا ان جي اڌ کي بہ نٿو پهچي سگهي "

جنهن صحابہ گرام گار ڏني ان جڻ صحابہ ڪرام جي الله تعالىٰ طرفان ڪيل واکاڻ جي ترديد ڪئي .ان قران مجيد ڪوڙو قرار ڏنو اهو واضح ڪفر آهي الله تعالىٰ هر مسلمان کي پنهنجي پناه ۾ رکي

اهڙي طرح تابعين ڪرام کي گار ڏيڻ بہ حرام۽ڪبيرو گناه آهي پر ڪڏهن ڪڏهن ڪفر جي حد کي پهچي ويندوآهي ڇوتہ صحابہ ڪرام جي سڀوري صدي کي بهترين صديون انهن ئي هستين جون آهن جنهن جي لاءِ مخلوق ۾ سڀ کان وڌيڪ معزز۽سچارنبي ﷺ جي گواهي ڪافي آهي جيئين پاڻ سڳورن ﷺ جن فرمان آهي :

خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ

بهتريهن ماڻهو منهنجي زماني جا ماڻهو آهن پوءِ اهي جيڪي انهن سان ملندا پوءِ اهي جيڪي انهن سان ملندا

بخاري

علماء ڪرام کي گاريون ڏيڻ انهن تي ننڍي مذاق ڪرڻ :

انهي ۾ ڪوبہ شڪ نہ آهي تہ علماء ڪرام ڪي گهٽ وڌ ڳالهائڻ حرام ۽ ڪبيرا گناهہ آهي ۽ ڪڏهن ڪڏهن ڪفر ۽ دين مان نڪرڻ جو سبب بنجي ويندي آهي جڏهن انهن خاص طور تي ان وقت جڏهن انهن کي گهٽ وڌ ڳالهائڻ انهن جي ديندار ي اللہ تعالىٰ جتهم جي هولناڪين کان بچائي
اللہ تعالىٰ جو فرمان آهي تہ :
إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ (28) الفاطر
اللہ کان سندس ٻانهن فقط ڄاڻندڙ ڊڄندا آهن ،
اهڙي طرح اللہ عزوجل جو فرمان آهي
شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَائِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (18)
اللہ هي گواهي ڏني آهي تہ اللہ کان سواءِ ڪوبہ برحق معبود نہ آهي ۽ ملائڪ ۽ علم وارا جيڪي انصاف تي قائم رهندڙ آهن ان (اللہ) کانسواءِ ڪوبہ برحق معبود نہ هو غالب ۽ ،حڪمت وارو آهي ."
آل عمران : 18
توحيد جي گواهي ۾ جن جو ذڪر اللہ تعالىٰ پاڻ ۽ سندس ملائڪن سان ڪيو تہ آهي تہ پوءِ اهڙين هستين جو احترام بہ اللہ جي دين خاطر واجب آهي باقي انهن جي ديندار ي سببان انهن تي ٺٺي مذاق ڪرڻ ڪفر آهي اللہ تعالىٰ جو فرمان آهي :
وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ إِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ أَبِاللَّهِ وَآيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِئُونَ (65) لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ
جيڪڏهن ڪائن پڇين تہ ضرور چوندا تہ بيشڪ ڪل راندروند ٿي ڪئين سين لين چؤ تہ تہ اللہ جي آيتن ۽ سندس پيغمبر سان ٺٺي مذاق ٿا ڪريو بهانو ڪريو بيشڪ ڪفر ڪانپوءِ ڪفر ڪيواٿؤ
التوبہ

محفلن ۽ تقريبن جو غلطيون

1 :تقريبات ۾ فضول خرچي ڪرڻ ۽ طعام ڪي گند وارين جڳهين تي اڇلائڻ ۽ انهن تقريبن ذريعي فخر جو اظهار ڪرڻ :

2 مخلتف ذريعن سان ڳائڻ ۽ موسيقي جو اهتمام ڪرڻ

3 ناجائز ۽ حرام محفلن جو انعقاد مثلا:سالگراه (Birth day)،مد ر ڊي)(Mother day)، فادر ڊي(Father day) ،چلڊرن ڊي (Children day) اهڙي طرح ماتم جون محفلون وغيره

انهن محفلن ۾ مردن عورتن جي ميل جول ۽ عورتن جو مردن جي لاءِ زيب وزينت اختيار

انهن سيني قابل اعتراض ڪارگردين جي تفصيل هن ڪتاب ۾ گذري چڪي آهي هن انهن بابت دليل ڪتاب ۾ مختلف مقامن تي بحث گذري چڪي آهي اهي غلطيون معاشري ۾ عام ۽ گهڻيون ٿي ويون آهن ،الله تعالیٰ تمام مسمانن کي هر قسم جي گناهه ۽ ناجائز ڪم ڪان محفوظ رکي ۽ کين دين جي سمجهه ۽ سچي رتوبہ جي توفيق بخشي

5 سون ۽ چاندي جي ٿانوَن ۾ کائڻ، پيئڻ

سون ۽ چاندي جي ٿانوَن ۾ کائڻ ،پيئڻ جائز نہ آهي رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

وَلَا تَشْرَبُوا فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَلَا تَأْكُلُوا فِي صِحَافِهَا

”نہ سون ۽ چاندي ٿانوَن ۾ نہ کائو پيئو نہ وري انهن ۾ انهن مان ٺهيل ٿانون ۾ کائو.“ (بخاري ، مسلم)

صحيح مسلم ۾ عائشه رضي الله عنها روايت آهي تہ ام سلمه رضي الله عنها کان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ :

مَنْ شَرِبَ فِي إِنَاءٍ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ فَإِنَّمَا يُجَرْجِرُ فِي بَطْنِهِ نَارًا مِنْ جَهَنَّمَ

”جيڪو بہ سون يا چاندي جي ٿانوَن ۾ کائي ٿو اهو پنهنجي پيٽ ۾دوزخ جي باهه ڀري ٿو.“

هي حديثون دلالت ڪن تہ سون ۽ چاندي جي ٿانوَن ڪائڻ پيئڻ جي حرام آهي انهي حڪم ۾ اهي ٿانوَ بہ شامل آهن جن تي سون ۽ چاندي جو پاڻي چڙهايو ويندو آهي ٿانوَن ۾ : پليٽون ، پيالا ،چمچا ۽ هر اها شيءِ شامل آهي جنهن کي ڪائڻ پيئڻ لاءِ استعمال ڪيو وڃي

اهڙو دسترخوان يا ٿانوَاستعمال ڪرڻ جن تي الله يا رسول يا قراني آيتون يابي ڪا ان قسم جي تحرير لکيل هجن

اهو عمل بہ ناجائز آهي پر هن ۾ ماڻهو ڪافي غفلت جو شڪار آهن پرهڪ مؤمن الله تعالیٰ جي نشانين ،معزز قرار ڏنل شين جي عزت ڪندڙهوندو آهي جيئن فرمان باري تعالیٰ آهي :

(ذَلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ (32)

”جيڪو بہ الله جي نشانين جو ادب ڪندو اهو دلين جي پرهيزگاري (جي علامت) آهي “.

الحج

بي مقام تي الله تعاليٰ جو فرمان آهي

وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللَّهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ عِنْدَ رَبِّهِ

الحج 30

”۽ جيڪو الله جي عبادت جي رڪنن جو ادب ڪندو تنهن لاءِ اهوسندس پالڻهار وٽ ڀلو آهي .“

بهرحال اهي ٿانوَ جن تي آيتون ياالله تعاليٰ مبارڪ نالا لکيل هجڻ جي ڪري احترام۽ عزت ڪرڻ لازمي آهي هر قسم جي حقارت کان انهن کي ڪم کان استعمال نٿوڪري سگهجي انڪري اناهڙن ٿانوَن کي استعال ڪرڻ جائز نہ آهي

لباس المراة

عورت جي لباس جون خطائون

سوڙها ۽ سنهڙا ڪپڙا پائڻ تہ جيئن اجنبي مردن کي مائل ڪري :

اهڙا سوڙها ۽ سنهڙا ڪپڙا پائڻ تہ جيئن اجنبي مردن کي مائل ڪندڙ ڪپڙا پائڻ حرام ڪمن مان آهي ڪنهن بہ عورت جي لاءِ جائز نہ آهي تہ هوءَ اهڙا تنگ ڪپڙا پائي جنهن سان سندس جسم جا جوڙ يا پورا پورا عضوا نمايان ٿين يا اهڙا سنهڙا

ڪپڙا پائڻ بہ جائز نہ آهن جنهن سان جسم نظر اچي يا اهڙا ڪپڙا پائڻ بہ جائز نہ آهن جيڪي اجنبي مردن کي ڏسڻ جي لاءِ اپارين هن دور جون ڪيتريون ئي عورتون ۽ انهن جون ڏيئرون انهن گناهن ۾ غرق آهن جيڪڏهن انهن گناهن کان توبہ نہ ڪئي وجي تہ انسان عذاب جو حقدار بنجي سگهي ٿو
الله تعالیٰ جو فرمان آهي :

﴿وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ.....................﴾

۽ پنهنجن مڙسن کانسواءِ پنهنجي سينگار کي ظاهر نہ ڪن.......(الخ)
سورة النور: 31
وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ
" ۽ پنهجي پيرن کي هن جي لاءِ نہ چمڪائين تہ سندن سينگار مان جيڪي ڳجهو آهي سو ظاهر ٿي پوي ."
سورة النور: 31
جڏهن عورت پنهجي زينت جي سامان ڇير وغيره جو آواز بہ ظاهر نٿي ڪري سگهي تہ پوءِ پهنجي زيب ۽ زينت کي ڏيکارڻ جي لاءِ ڪئين ظاهر ڪري سگهي ٿي؟ بلڪ جسم جي عضون کي ظاهر ڪندڙ سينگار ڪيئن اختيار ڪري سگهي ٿي؟ جنهن سان ان عورت جي ڇيلھ، ڇاتي ٻانهو، پيڏي يا چهرو نظر اچي.
لاحول ولا قوة الا بالله ،انا لله انا اليه راجعون

صحيح مسلم ۾ ابوهريره رضي الله عنه جن کان روايت آهي رسول الله ﷺ جن فرمان آهي تہ:
"صنفان من أهل النار لم أرهما: قوم معهم سياط كأذناب البقر يضربون بها الناس ونساء كاسيات عاريات مميلات مائلات رؤوسهن كأسنمة البخت المائلة، لا يدخلن الجنة ولا يجدن ريحها وإن ريحها ليوجد من مسيرة كذا وكذا "

رواه مسلم 1680/3

منهجي امت ۾ جهنمين جون بہ قسمون اهڙيون آهن جن کي مون نہ ڏٺو آهي 1- هڪ اها قوم هوندي جن جي هٿن ۾ ڳئون جي پڇ وانگر ڇهبڪون هونديون جيڪي ماڻهن کي هڻندا.

2- ٻي قسم انهن عورتن جي آهي جيڪي لباس پائڻ جي باوجود اگهاڙيون هونديون مردن کي زبردستي پاڻ ڏانهن مائل ڪندڙ هونديون انهن جا مٿا بختي اٺ جي توهي

وانگر هوندا اهڙيون عورتون جنت ۾ داخل نہ ٿينديون بلڪ جنت جي خوشبو بہ محسوس نہ ڪنديون جڏهن تہ جنت جي خوشبو ڪيترن ئي ڏينهن جي پنڌ ڪرڻ ڪانپوءِ ايندڙ منزل تائين محسوس ٿيندي آهي".

اسامه بن زيد ﷺ بيان فرمائي ٿو تہ ابو هريرة ﷺ جن ڪان روايت آهي تہ:

كَسَانِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُبْطِيَّةً كَثِيفَةً مِمَّا أَهْدَاهَا لَهُ دِحْيَةُ الْكَلْبِيُّ فَكَسَوْتُهَا امْرَأَتِي فَقَالَ مَا لَكَ لَمْ تَلْبَسْ الْقُبْطِيَّةَ قُلْتُ كَسَوْتُهَا امْرَأَتِي فَقَالَ مُرْهَا فَلْتَجْعَلْ تَحْتَهَا غِلَالَةً فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ تَصِفَ حَجْمَ عِظَامِهَا.([32])

رسول الله ﷺ جن مونکي هڪ ٿلهي قبطي چادر اوڍڻ جي لاءِ ڏني جيڪا دحية الڪلبي پاڻ ﷺ کي تحفي ۾ ڏني هئي مون اها پهنجي زال کي اوڍڻ جي لاءِ ڏني پاڻ ﷺ جن مون ڪان پڇيو تہ انهيءَ قبطي ڪپڙي کي ڇو نہ پهريو؟ مون عرض ڪيو تہ اهو ڪپڙو مان پنهنجي زال کي پهرڻ جي لاءِ ڏنو آهي پاڻ ﷺ جن فرمايو تہ: کيس چؤ تہ ان کي هيٺ جو ڪپڙو (شلوار وغيره) بنائي ڇو تہ مون کي ڊپ آهي متان ان مان ان جي جسم جا جوڙ نظر اچن.

اهڙا ڪپڙ پائڻ جيڪي جسم جي هينين حصن کي نہ ڍڪين جن سان پيرَ ۽ پيڏيون نظر اچن يا اجنبي مردن جي اڳيان اهڙا ڪپڙا پائن جيڪي عورت جي جسماني خوبين کي ظاهر ڪن، اجنبي مردن جي اڳيان اهڙا ڪپڙا پائڻ جائز نہ آهن نہ وري گهر ڪان ٻاهر.

بلڪ عورت تي واجب آهي تہ دينداري ۽ پرهيزگاري اختيار ڪندي اهڙا سنها ۽ نمايان ڪپڙا نہ پهرين تہ جيئن گناه ڪان بچي سگهن. ۽ هدايت، ڀلائي ۽ پاڪدامني جي راه تي هلي سگهن.

هن مسئلي ۾ دليل گذري چڪا آهن الله تعاليٰ مسلمانن عورتن کي ڪافرن جي برائيءَ ۽ مشابهت ڪان بچائي ۽ منافقن جي سازشن کي خوار ڪري ۽ اسان کي انهن جي رستي ڪان پري رکي.

اڌ ٻانهون وارا ڪپڙا پائي گاڏين يا بازارن ۾ گهمڻ

هن مسئلي کي رسول الله ﷺ جن جو هيءُ فرمان واضح ڪري ٿو:

الْمَرْأَةُ عَوْرَةٌ فَإِذَا خَرَجَتْ اسْتَشْرَفَهَا الشَّيْطَانُ

---

[32] – مسند احمد

”نبي ﷺ جن فرمايو تہ: عورت قابل پرده آهي جڏهن ٻاهر نڪرندي آهي تہ شيطان ان کي گهوريندو آهي.“
هي حديث صحيح آهي هتي گهورڻ جو مطلب هيءُ آهي تہ: ماڻهن جي اکين کي ان عورت لاءِ متوجہ ڪري ڇڏيندو آهي تہ جيئن فتنو برپا ڪري سگهي.
هن مسئلي جا تفصيلي دليل گذري چڪا آهن.

اهڙا ڪپڙا پائڻ جيڪي مردن جي ڪپڙن جي مشابهہ هجن

عورتن کي اهڙي لباس پائڻ کان روڪيو ويو آهي جيئن تہ عورت جو هڪ خاص لباس آهي جيڪو کين مردن کان الڳ ڪري ٿو ان ڪري مردن سان لباس، شڪل وصورت ۽ چال چلت ۾ مشابهت اختيار ڪرڻ جائز نہ آهي
جو تہ مصطفیٰ ﷺ جن فرمايو تہ:
لعن الله المتشبهات من النساءِ بالرجال. ([33])

انهن عورتن تي لعنت ڪئي آهي جيڪي مردن سان مشابهت ڪن ٿيون.“
۽ ٻي حديث ۾ اچي ٿو تہ:
لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّجُلَ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأَةِ وَالْمَرْأَةَ تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ
”رسولﷺ جن ان شخص تي لعنت فرمائي جيڪو عورتن جو لباس پهري ۽ انهيءَ عورت تي بہ لعنت فرمائي جيڪا مردن جو لباس پهري ٿي“ ([34])
هن جي سند مسلم جي شرط مطابق صحيح آهي

مصنوعي وارا لڳائڻ

مصنوعي وارا لڳائڻ جن کي (پارٽ وگ) چئبو آهي بخاري ۽ مسلم ۾ ابن عمر رضي الله عنه جن کان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ:
لَعَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ وَالْوَاشِمَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ. ([35])

---

[33] - بخاري، مسلم

[34] - مسند احمد أبو داود 355/4 , ابن ماجه

[35] - مسلم 1676/3.

”اصلي وارن سان ٻيا وار لڳائيندڙ (پيشاور) عورتون ۽ انهن کان وار لڳائيندڙ عورتن ۽ (خوبصورتيءَ جي لاءِ) وار پٽيندڙ (پيشاور) عورتن ۽ انهن کان وار پٽائيندڙ عورتن تي نبي ﷺ جن لعنت فرمائي آهي.“

اسماء بنت ابوبڪر کان روايت آهي تہ:

سَأَلَتْ امْرَأَةٌ النَّبِيَّ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللّٰهِ إِنَّ ابْنَتِي أَصَابَتْهَا الْحَصْبَةُ فَامَّرَقَ شَعَرُهَا وَإِنِّي زَوَّجْتُهَا أَفَأَصِلُ فِيهِ فَقَالَ. لَعَنَ اللّٰهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمَوْصُولَةَ.

هڪ عورت نبي ﷺ جن جي خدمت ۾ حاضر ٿي چيو تہ: منهنجي ڌيءُ جي نئين نئين شادي ٿي آهي خسري جي بيماريءَ جي ڪري ان جا وار ڇڻي ويا آهن ڇا آئون ان کي (نقلي وار) لڳايا؟ نبي ﷺ جن فرمايو تہ:

”اصلي وارن سان ٻيا وار لڳائيندڙ (پيشاور) عورتون ۽ انهن کان وار لڳائيندڙ عورتن تي الله رب العالمين جي لعنت آهي.“

بخاري ۽ مسلم ۾ راويت آهي:

وَهُوَ يَقُولُ وَتَنَاوَلَ قُصَّةً مِنْ شَعَرٍ كَانَتْ بِيَدِ حَرَسِيٍّ.

معاويہ رضي الله عنه جن منبر تي بيهندي هڪ پهريدار کان وارن جو ڇڳو ڪٽي فرمايو:

أَيْنَ عُلَمَاؤُكُمْ؟

توهان جا علماء ڪٿي آهن؟

سَمِعْتُ رَسُولَ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَنْهَى عَنْ مِثْلِ هَذِهِ وَيَقُولُ إِنَّمَا هَلَكَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ حِينَ اتَّخَذَ هَذِهِ نِسَاؤُهُمْ

مون خود رسول الله ﷺ جن کان ٻڌو آهي تہ: انهن (نقلي وارن) کي لڳائڻ کان روڪيو آهي ۽ فرمايائون تہ:

“بني اسرائيل ان وقت تباهہ ٿيا جڏهن انهن جي عورتن اهڙا وار لڳائڻ شروع ڪيا“

ان ۾ ڪو بہ شڪ نہ آهي تہ (پارٽ وگ) جواستعمال جائز نہ آهي.

ننهن جي پالش جي استعمال جو حڪم

ننهن جي پالش يا هر اها شيءِ جنهن جي استعمال سان وضو جو پاڻي عضوي تائين نہ پهچي، وضو ڪندڙ تي فرض آهي تہ وضو جي تمام حصن جي ڪل تي پاڻي پهچائي،

انهن ۾ آڱرين جا ننهن بہ شامل آهن ننهن جي پالش جي ڪري وضو جو پاڻي هٿ جي تمام حصن تائين پهچاڻ ناممڪن آهي ان ڪري وضو مڪمل نٿو ٿئي.

الله تعالیٰ جو فرمان آهي:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قُمْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ فَاغْسِلُوا وُجُوهَكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ إِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا بِرُءُوسِكُمْ وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى الْكَعْبَيْنِ.

”اي ايمان وارؤ! جڏهن اوهين نماز جي لاءِ اٿو تڏهن پنهنجي منهن کي ۽ پنهنجن هٿن کي نونئين تائين ڌوئو ۽ پنهنجن مٿن کي مسسح ڪريو ۽ پيرن کي پيڏين تائين (ڌوئو).“

جيڪڏهن وضو پورو نہ ٿيو تہ نماز نہ ٿيندي تہ پوءِ ڪير چاهي ٿو تہ ان جي نماز قبول نہ ٿئي ان ڪري جيڪو بہ ان قسم جي ڪا شيءِ استعال ڪري ٿو تہ ان کي وضو ڪرڻ وقت ختم ڪري

مصنوعي ننهن لڳائڻ يا هٿن ۽ پيرن جا ننهن وڌائڻ

اهي سڀ ڪم فطرت جي انهن سنتن جي خلاف آهن جن جي وضاحت بخاري ۽ مسلم جي هينئين روايت ۾ موجود آهي

خَمْسٌ مِنْ الْفِطْرَةِ وَالْخِتَانُ وَالِاسْتِحْدَادُ وَنَتْفُ الْإِبْطِ وَتَقْلِيمُ الْأَظْفَارِ وَقَصُّ الشَّارِبِ

پنج شيون فطرت مان آهن

1- زيرناف جي صفائي،

2- ختنو (طُهر) ڪرائڻ،

3 مڇن کي ڪوڙائڻ،

4 بغل جا وار پٽڻ ،

5 ننهن لاهڻ.

انس ﷛ جن بيان فرمائي ٿو تہ:

قَالَ أَنَسٌ وُقِّتَ لَنَا فِي قَصِّ الشَّارِبِ وَتَقْلِيمِ الْأَظْفَارِ وَنَتْفِ الْإِبِطِ وَحَلْقِ الْعَانَةِ أَنْ لَا نَتْرُكَ أَكْثَرَ مِنْ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً

اسان جي لاءِ مڇن کي ڪوڙائڻ، ننهن لاهڻ ، بغل جا وارپٽڻ، زيرناف جي صفائي ڪرڻ جي لاءِ وقت مقرر ڪيو ويو آهي تہ اسين ان ۾ چاليهہ ڏينهن کان وڌيڪ دير نہ ڪريون.

مٿئين مسئلي ۾ عورت ۽ مرد جو ساڳيو حڪم آهي.

غير مسلمن سان مشابهت

ڏاڙهي ڪوڙڻ ۽ مڇون وڌائڻ ۾ مردن جي غير مسلمن سان مشابهت:

نبي ﷺ جن مجوس ۽ مشرڪن جي مخالفت ڪرڻ جو حڪم ڏنو آهي رسول اڪرم ﷺ جن ڏاڙهي وڌائڻ ۽ مڇون ڪوڙائڻ جو حڪم ڏنو آهي ابن عمر رضي الله عنه جن ڪان روايت آهي تہ: رسول الله ﷺ جن فرمايو:

خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ وَفِّرُوا اللِّحَى وَأَحْفُوا الشَّوَارِبَ.

مشرڪن جي مخالفت ڪريو ڏاڙهي وڌايو ۽ مڇون ڪوڙايو

صحيح مسلم ۾ ابوهريره رضي الله عنه جن ڪان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ:

جُزُّوا الشَّوَارِبَ وَأَرْخُوا اللِّحَى خَالِفُوا الْمَجُوسَ.

مڇن کي ڪوڙايو ۽ ڏاڙهي کي ڇڏي ڏيو، مجوسين جي مخالفت ڪريو

اهل لغت جي نزديڪ لفظ "اللحيه" رخسارن ۽ ڪابي ۽ ساڄي ايرندڙن وارن کي چئبو آهي.

مردن جوانگريزي لباس پائي غيرمسلمن جي مشابهت ڪرڻ

لباس ۾ غير مسلمانن سان مشابهت ڪان بہ روڪيو ويو آهي

عبد الله بن عمرو رضي الله عنه جن ڪان روايت آهي رسول الله جن مون کي رنگيل ڪپڙي ۾ ڏٺو تہ پاڻ ﷺ جن فرمايو:

إِنَّ هَذِهِ مِنْ ثِيَابِ الْكُفَّارِ فَلَا تَلْبَسْهَا. ([36])

اهو ڪافرن جولباس آهي ان کي نہ پائي

مسند احمد ۾ حسن راويت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو: اهل ڪتاب جي مخالفت ڪريو اسان عرض ڪيوسين اي الله جا نبي! اهل ڪتاب شلوار پهريندا آهن پر چادر نہ ٻڌندا آهن رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ:

شلوار بہ پهريو ۽ چادر بہ ٻڌو ۽ اهل ڪتاب جي مشابهت نہ ڪريو.

هر اهو لباس جيڪو ڪافرن جي لاءِ خاص آهي مسلمان ان کي نہ پهرين

مختلف ڏيهاڙن ۾ ڪافرن سان مشابهت ڪرڻ

---

[36] - مسلم

هيءَ پڻ حرام آهي ڪنهن بہ مسلمان جي لاءِ جائز نہ آهي تہ ڪو اهڙو ڏيهاڙو ملائي جيڪو عيسائين سان خاص هجي يا انهن جي انهن ڏيهاڙن ۾ شرڪت ڪرڻ بہ جائز نہ آهي ڪجھ مسلمان پنهنجي ڪمپني يا اداري جي ملازمن جي لاءِ انهن تقريبن جو انتظام ڪندا آهن جڏهن تہ انهن جي شرڪي تهوارن ڪي وڌيڪ پختو ڪيو ويندو آهي ائين ڪندڙ جو ان قوم مان شمار ٿيندو آهي رسول الله ﷺ جن فرمايو:

مَنْ تَشَبَّهَ بقوم فهو منهم . ([37])

جنهن بہ ڪنهن قوم سان مشابهت ڪئي تہ ان جو شمار ان قوم مان ٿيندو.

شيخ الاسلام ابن تيميه رحمه الله فرمائي ٿو تہ: هن حديث جي گهٽ ۾ گهٽ تقاضا هيءَ آهي تہ ڪافرن سان مشابهت حرام آهي جڏهن تہ حديث جو ظاهر مشابهت ڪندڙ جي ڪفر تي دلالت ڪري ٿو، ڪو معمولي تحفو ڏيڻ، يا انهن ڪي زبان سان مبارڪ چوڻ، ڪافرن يا اهل ڪتابن جي ڏيهاڙن ۾ شرڪت ڪرڻ جائز نہ آهي تہ جيئن شرڪ جي پاڙ پٽجي وڃي گمراهن تي غلبو ٿي وڃي ۽ الله ۽ ان جي رسول جي پيروي ٿئي.

الله تعالىٰ جو فرمان آهي:

وَلَا يَكُونُوا كَالَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْأَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ

۽ انهن وانگر نہ ٿين جن کي هن کان اڳ ڪتاب ڏنو ويو ۽ پوءِ مٿن ڊگهي مدت گذري تنهن ڪري انهن جون دليون سخت ٿي ويون ۽ منجهائن گهڻا فاسق (گنهگار، بي دين) هئا. سورة الحديد : (16)

ابن ڪثير فرمائي ٿو:

”الله تعالىٰ مومنن کي ڪافرن جي اصولي يا فروعي مسئلن ۾ مشابهت ڪرڻ کان روڪيو آهي.“

ڪافرن جي انداز سان وارن ڪي سنوارڻ

هن عمل کان بہ روڪيو ويو آهي ڇاڪاڻ جو هڪ مسلمان تي لازمي آهي تہ عام حالت ۾ ڪافرن جي مخالفت ڪري ۽ دين جي حڪمن تي مضبوطيءَ سان عمل ڪري، رسول الله ﷺ پهريائين وارن کي لٽڪائڻ ۾ ڪافرن سان مشابهت ڪئي پوءِ انهن جي مخالفت ڪيائون، جيئن بخاري ۾ ابن عباس کان منقول آهي ان ڪري معلوم ٿيو تہ وارن کي سنوارڻ ۾ ڪافرن جي مخالفت بہ نبي ﷺ جن جو هڪ مقصد هو تہ جيئن

---

[37] - (مسند احمد ، ابوداؤد هن جي سند جيد آهي)

ظاهري مشابهت جي سلسلي کي هميشہ جي لاءِ ختم ڪيو وڃي ڇو تہ ان ۾ تجربو گواھ آھي تہ اھا ظاهري مشابهت تہ اندروني لڳاءِ ۽ محبت جو دليل آھي

التصوير

مجبوريءَ ڪانسواءِ جاندارن جون تصويرون استعمال ڪرڻ

هيءُ گناھ بہ عام ٿي ويو آھي ايتري قدر تہ ان کي هلڪو سمجهيو ويو آھي جو ان کي حلال سمجهيو وڃي ٿو ۽ ان جي حرام ڪان اٽجاٽائي اختيار ڪئي وڃي ٿي ان جو سبب مسلمانن جي آخرت ڪان ۽ نجات ڪان لاپرواهي آھي

جاندارن جي تصويرن جون سڀ قسمون حرام آھن ڇاڪاڻ جو حرمت جا دليل عمومي آھن جن ۾ عڪس واري يا بغير عڪس واري تصوير جي ڪابہ تخصيص نہ ڪئي وئي آھي ھر اهاشيءِ جنهن کي تصوير جو نالو ڏنو وڃي ان کي ارادي سان ناهڻ يا استعال ڪرڻ جائز نہ آھي ڪيترييون حديثون هن ڳالھ تي دلالت ڪن ٿيون انهن مان هڪ ابن عمر رضي الله عنه جن جي راويت آھي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو:

إِنَّ الَّذِينَ يَصْنَعُونَ هَذِهِ الصُّوَرَ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. ([38])

”جيڪي هيءُ تصويرون ناهين ٿا انهن کي قيامت جي ڏينهن عذاب ڪيو ويندو.“

هن مسئلي ۾ وڌيڪ حديثون ”حج جون خطائون“ جي عنوان تحت مسئلي نمبر 5 ۾ گذري چڪيون آھن مجبوريءَ ۽ ضرورت مطابق تصوير جائز آھي جيئن پاسپورٽ يا سرٽيفڪٽ جي لاءِ تصوير يا ڪنهن ٻي مجبوري جي لاءِ جڏهن تہ انهن تصويرن کي ناپسنديدگي جي اظهار سان استعمال ڪيو وڃي البتہ (پيڪٽز، ڪارٽز) ۽ رسالن جي تصوير جي تعاقب جي ضرورت نہ آھي (ڇو تہ انهن جي گهٽي استعمال سان انهن جي ڪابہ حيثيت نہ رهي آھي) بلڪ (اهي ذلت سان استعال) ٿينديون آھن ۽ هيءُ مسلمہ فقهي قاعدو آھي تہ:

ان المشقة تجلب التيسير

مجبوري آساني پيدا ڪندي آھي

مجلسن ۾ جاندارن جون تصويرون لڳائڻ

---

[38] - (بخاري ، مسلم)

مجلسن ۾ جاندارن جون تصويرون يا مجسما لڳائڻ ۽ انهن کي مٽائڻ يا ختم ڪرڻ جي ڪوشش نہ ڪئي وئي تہ هن جو گناهہ فقط عام تصوير کان وڌيڪ سخت آهي
عائشه رضي الله عنها کان روايت آهي
أَنَّهَا نَصَبَتْ سِتْرًا فِيهِ تَصَاوِيرُ فَدَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَزَعَهُ
هن گهر ۾ اهڙو پردو لڳايو جنهن ۾ تصويرون نقش ٿيل هيون رسول الله ﷺ جن انهي پردي کي لاهي ڇڏيو
أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمْ يَكُنْ يَتْرُكُ فِي بَيْتِهِ شَيْئًا فِيهِ تَصَاوِيرُ إِلَّا نَقَضَهُ
نبي ﷺ جن پنهنجي گهر ۾ ڪنهن بہ تصوير کي مٽائڻ يا ڦاڙڻ کان سواءِ نہ ڇڏيندا هئا.
علي رضي الله عنه جن کان روايت آهي تہ:
انه صلي الله وسلم امره ان لايدع صُورَةً إِلَّا طَمَسْتَهَا ([39])
نبي ﷺ کيس حڪم ڏنو تہ ڪنهن بہ تصوير کي مٽائڻ کان سواءِ نہ ڇڏ.
تصويرون سجاوٽ جي لاءِ لڳائڻ واضح حرام ڪم آهي جيڪڏهن مجسما آهن تہ انهن جي حرام هجڻ جو حڪم وڌيڪ سخت آهي هڪ مسلمان تي لازمي آهي تہ هو الله کان ڊڄي ۽ گهر ۾ تصويرون يا مجسما هٽائي ڇڏي يا ٽوڙي ڇڏي چاهي اهي ڪنهن پکي، جانور يا انسان جا هجن الله تعالیٰ اسان کي گناهن جي برائي کان بچائي. والله المستعان

ڪنهن تصوير يا مجسمي کي يادگيري جي طور تي سنيالي رکڻ

انهن تصويرن کي سنيالي رکڻ جائز نہ آهي ڇاڪاڻ تہ هڪ مسلمان کي لازمي آهي تہ هو انهن تصويرن کي مٽائي يا ٽوڙي ڇڏي بهرحال انهن کي باقي رکڻ جائز نہ آهي تصويرن کي پري رکڻ، ٽوڙڻ يا مٽائڻ جي باري ۾ پاڻ ﷺ جن جون قولي ۽ فعلي حديثون گذري چڪيون آهن.

تصويرن کي وٺڻ ۽ وڪڻڻ

تصويرن کي وٺڻ ۽ وڪڻڻ کان بچڻ واجب آهي
نبي ﷺ جو فرمان آهي

---

[39] - مسلم

إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى إِذَا حَرَّمَ شَيْئًا حَرَّمَ ثَمَنَهُ ».

الله تعالىٰ جنهن شيءِ کي حرام ڪيو آهي ان جي قيمت کي بہ حرام قرار ڏنو آهي
هن روايت کي دارقطني صحيح سند سان بيان ڪيو آهي
هڪ ٻي حديث ۾ بتن جي قيمت کان روڪيو ويو آهي
متقدمين ۽ متاخرين علماء فرمائين ٿا: تصويرن کي وڻڻ ۽ وڪڻڻ جائز نہ آهي ۽ انهن جي قيمت حرام آهي ان ۾ڪوبہ شڪ نہ آهي تہ تصوير ۾ استعال ٿيندڙ شين (ڪيمرا وغيره) جو حڪم بہ ساڳيو تصوير وارو آهي جيئن نبي ﷺ جن شراب جو ٿانوَن کي ڀڃڻ جو حڪم ڏنو آهي.

گهريلو خطائون

معمولي ڳالهين تي زال مڙس جو جهڳڙو، سهڻي سلوڪ کان بي پرواهي ڪرڻ

مڙس کي گهرجي تہ پنهنجي زال جي ناروا سلوڪ تي برداشت ڪري ۽ ڪاوڙ کان پنهنجو پاڻ کي بچائي جيئن نبي ﷺ جن فرمان آهي

لاتغضب

" ڪاوڙ نہ ڪريو ."

جيڪڏهن انهن مان ڪو ڪاوڙجي پوي تہ ٻي کي گهرجي تہ صبر ڪري ڪاوڙ جو جواب ڪاوڙ سان ڏيڻ جي عادت نہ وجهي تہ جيئن شيطان کي موقعو نہ ملي سگهي، مڙس کي گهرجي تہ زال سان سهڻو سلوڪ ڪري.

جئين الله تعالىٰ جو فرمان آهي:

وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ

"انهن سان سهڻي طريقي سان زندگي بسر ڪريو."

نبي ﷺ جن فرمان آهي تہ:

وَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا ([40])

هڪ ٻي حديث ۾ نبي ﷺ جن جو فرمان آهي ته:
أَكْمَلُ الْمُؤْمِنِينَ إِيمَانًا أَحْسَنُهُمْ خُلُقًا وَخِيَارُكُمْ خِيَارُكُمْ لِنِسَائِهِمْ خُلُقًا ([41])

"مومنن مان ڪامل ايمان وارو اهو آهي جيڪو سڀ کان سهڻي اخلاق وارو آهي، ۽ اوهان مان بهترين اهو آهي جيڪو پنهنجي زال جي لاءِ بهترين هجي."
هي لفظ ترمذي جا آهن امام ترمذي فرمائي ٿو ته: هيءَ روايت حسن صحيح آهي هن راويت جون تائيدي روايتون موجود آهن
اهڙي طرح عورت تي به لازمي آهي ته پنهنجي مڙس سان سهڻو سلوڪ ڪري ۽ هر ان ڪم جي فرمانبرداري ڪري جنهن ۾شرعيت جي خلاف ورزي نه ڪري سندس اجازت ۽ راضپي ڪان سواءِ گهر کان ٻاهر نه نڪري جيڪڏهن (انهن معاملن) ۾ سچي ثابت ٿي ۽ پنهنجي مڙس جي فرمانبرداري ڪيائين هيءَ جنت جي حقدار آهي جئين ام سلمه رضي الله عنها کان روايت آهي ته رسول الله ﷺ جن فرمايو:
أَيُّمَا امْرَأَةٍ مَاتَتْ وَزَوْجُهَا عَنْهَا رَاضٍ دَخَلَتْ الْجَنَّةَ ([42])

"جنهن به عورت ان حالت ۾ وفات پاتي جو ان جو مڙس ان کا راضي آهي ته اها عورت جنت ۾ داخل ٿيندي."
امام ترمذي هن کي حسن غريب قرار ڏنو آهي.
مرد عورتن تي نگران ۽ حاڪم آهن جيئن الله تعالىٰ جو فرمان آهي
الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ

"مرد عورتن تي انهيءَ سببان حاڪم آهن جو الله انهن مان هڪڙن کي ٻين تي فضيلت ڏني آهي." (سورة **النساء** 34)
هڪ ٻي مقام تي الله تعالىٰ جو فرمان آهي ته:
وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

"۽ مردن کي انهن (عورتن) جي مٿان وڏو درجو ڏنل آهي ۽ الله غالب حڪمت وارو آهي." (**البقرة** 228)

---

[40] - **(بخاري ،مسلم)**

[41] - **ترمذي، مسند احمد،**

[42] - **ابن ماجه، ترمذي**

مسند احمد ۾ عبد الرحمن بن عوف کان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ:
إِذَا صَلَّتْ الْمَرْأَةُ خَمْسَهَا وَصَامَتْ شَهْرَهَا وَحَفِظَتْ فَرْجَهَا وَأَطَاعَتْ زَوْجَهَا قِيلَ لَهَا ادْخُلِي الْجَنَّةَ مِنْ أَيِّ أَبْوَابِ الْجَنَّةِ شِئْتِ

”جيڪڏهن عورت پنج نمازون قائم ڪندي رمضان جا روزا رکندي پنهنجي (پاڪدامني اختيار ڪندي) پنهنجي عزت جي حفاظت ڪندي تہ ۽ پنهنجي مڙس جي فرمانبرداري ڪندي تہ کيس چيو ويندو تہ جنت ۾ جنهن دروازي مان چاهين ان مان داخل ٿي.“
ابن حبان ۾ ابوهريره ﷛ کان راويت آهي هيءَ حديث حسن آهي.

اولاد جي خرچي ۾ نا انصافي ڪرڻ

اولاد جي درميان انصاف ڪرڻ واجب آهي بخاري ۽ مسلم ۾ نبي ﷺ جن جو فرمان آهي:
اتَّقُوا اللَّهَ وَاعْدِلُوا فِي أَوْلَادِكُمْ
”الله کان ڊڄو ۽ پنهنجي اولاد ۾ انصاف ڪريو.“ ([43])
سيدنا نعمان بن بشير ﷛ جن فرمائي ٿو تہ:
أَنَّ أَبَاهُ أَتَى بِهِ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ إِنِّي نَحَلْتُ ابْنِي هَذَا غُلَامًا فَقَالَ أَكُلَّ وَلَدِكَ نَحَلْتَ مِثْلَهُ قَالَ لَا قَالَ فَارْجِعْهُ ([44])

”منهنجو پيءُ مون کي نبي ﷺ جن جي خدمت ۾ وٺي ويو ۽ پاڻ ﷺ جن کي عرض ڪيائين تہ مون پنهجي هن پٽ کي هڪ غلام تحفي ۾ ڏنو آهي رسول الله ﷺ جن پڇيو تہ: ڇا تو پنهجن باقي اولاد کي اهڙو تحفو ڏنو آهي؟ تہ انهيءَ عرض ڪيو تہ نہ! پاڻ ﷺ جن فرمايو تہ: انهي تحفي کي واپس وٺ.“
پر اولاد مان ڪنهن ٻار جو ڪو شرعي حق آهي تہ ان جي سببان ان کي وڌيڪ بہ ڏيئي سگهجي ٿو مثلا ڪو ٻار پيءُ سان ڪم ڪار مدد ڪري ٿو تہ پيءُ ان کي جيتري حق جو مستحق سمجهي ٿو ان جي مطابق ڏيندو.

زالن جي درميان تقسيم ۾ ناانصافي ڪرڻ

تقسيم جا ٻہ قسم آهن

---

[43] - بخاري حديث مع الفتح 3 / 211
[44] - (بخاري ،مسلم)

1- **مالي تقسيم**

2- **جسماني تقسيم**

جسماني تقسيم جو مطلب هيءُ آهي تہ رات گذارڻ ۾ سيني زالن کي برابري سان حصو ڏي هن تقسيم ۾ هر هڪ زال سان انصاف ڪرڻ واجب آهي جسماني تقسيم جي وجوب جو دليل الله تعالىٰ جو هيءَ فرمان آهي

شَنَآنُ قَوْمٍ عَلَى أَلَّا تَعْدِلُوا اعْدِلُوا هُوَ أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى

"ءِ ڪنهن قوم جي دشمني اوهان کي ناانصافي ڪرڻ تي هرگز مجبور نہ ڪري ." (سورة **المائده** 8)

ءِ نبي ﷺ **جن جو عمل مبارڪ بہ ان تقسيم جي واجب هجڻ جو دليل آهي.**

انس رضي الله عنه **بيان فرمائي ٿو:**

مِنْ السُّنَّةِ إِذَا تَزَوَّجَ الرَّجُلُ الْبِكْرَ عَلَى الثَّيِّبِ أَقَامَ عِنْدَهَا سَبْعًا ثُمَّ قَسَمَ وَإِذَا تَزَوَّجَ الثَّيِّبَ أَقَامَ عِنْدَهَا ثَلَاثًا ثُمَّ قَسَمَ ([45])

"سنت مبارڪ هيءَ آهي تہ جڏهن ڪو شخص پهرين زال جي موجودگي ۾ ڪنهن ڪنواري سان شادي ڪري تہ ان وٽ ست راتيون گذارڻ ڪان پوءِ تقسيم ڪري جيڪڏهن ڪنهن (بيواھ يا طلاق يافتہ) **سان شادي ڪري تہ ان وٽ ٽي راتيون گذاري پوءِ تقسيم ڪري ."** **لفظ ترمذي جا آهن**

پر جنهن ناانصافي ڪئي اهو گنهگار آهي ڪتب سنن ءِ مسند احمد ءِ ڪتب سنن ۾ صحيح سند سان روايت آهي نبي ﷺ **جن فرمايو:**

مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَتَانِ فَمَالَ إِلَى إِحْدَاهُمَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشِقُّهُ مَائِلٌ

"جنهن شخص جون بہ زالون آهن انهن مان ڪنهن هڪ جي طرف وڌيڪ مائل آهي تہ قيامت جي ان حالت ۾ ايندو جو ان جو هڪ پاسو جهڪيل هوندو."

مالي تقسيم:

هن تقسيم ۾ بہ انصاف واجب آهي ءِ ناانصافي ڪرڻ ناجائز آهي .

رشتي ڳولڻ ۾شرعي معيار کان بي پراوهي

الله تعالىٰ فرمان آهي:

45- **بخاري، مسلم**

وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَى مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ (32)

”۽ توهان مان جيڪي مرد ۽ عورتون پرڻيل نہ آهن انهن جو نڪاح ڪرايو ۽ پنهجن نيڪو ڪار غلام مردن ۽ غلام عورتن (جو نڪاح ڪرايو) جيڪڏهن اهي غريب هجن الله تعالىٰ کين پنهنجي ٻاجهہ سان آسودو ڪندو ۽ الله ڪشادگي وارو ڄاڻندڙ آهي.“

رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ:

إِذَا خَطَبَ إِلَيْكُمْ مَنْ تَرْضَوْنَ دِينَهُ وَخُلُقَهُ فَزَوِّجُوهُ إِلَّا تَفْعَلُوا تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْأَرْضِ وَفَسَادٌ عَرِيضٌ

”جيڪڏهن اوهان کي ڪو اهڙو شخص نڪاح جو پيغام موڪلي ٿو جنهن جي دين ۽ اخلاق کي توهان پسند ڪريو ٿا تہ ان جي نڪاح جي پيغام کي قبول ڪري ان جي شادي ڪريو جيڪڏهن ائين نہ ڪندؤ تہ زمين ۾ فساد ۽ فتنو جي وسيع سلسلو شروع ٿي ويندو.“

هن کي امام ترمذي ۽ بين ابوحاتم المزني جي حوالي سان روايت ڪيو آهي هن روايت جون سندون ضعيف آهن پر مجموعي طور تي هڪٻئي جون تائيد ڪن ٿيون ان ڪري هيءَ روايت حسن لغيره آهي.

اجنبي مردن سان هٿ ملائڻ معمولي ڳالهہ سمجهڻ

هيءَ بہ هڪ نا جائز عمل آهي ان ڪري جو جڏهن عورت پنهجي هٿ کي ڏسندڙ جي لاءِ ظاهر نٿي ڪري سگهي تہ پوءِ ان سان هٿ ملائڻ ڪيئن جائز آهي؟

”نبي ﷺ جن فرمايو تہ:

الْمَرْأَةُ عَوْرَةٌ

”عورت قابل پرده آهي.“ [46]

(هيءَ حديث صحيح آهي)

معقل بن يسار کان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ:

"لأَنْ يُطْعَنَ فِي رَأْسِ أَحَدِكُمْ بِمِخْيَطٍ مِنْ حَدِيدٍ خَيْرٌ لَهُ مِنْ أَنْ يَمَسَّ امْرَأَةً لا تَحِلُّ لَهُ"

رسول الله ﷺ جن فرمايو:

”توهان مان ڪنهن جي مٿي ۾ لوهہ سان سوئي جو نشانو لڳائڻ هن کان بهتر آهي جو جيڪا عورت توهان جي لاءِ حلال نہ آهي ان کي ڇوهو.“ [47]

---

[46] - ترمذي

امام منذري فرمائي ٿو تہ: طبراني جي هن روايت جا سڀ راوي ثقہ ۽ صحيح بخاري جا راوي آهن.

اسان جي لاءِ هن معاملي ۾ نبي ﷺ جن جو طريقو بهترين نمونو آهي جيئن مؤطا امام مالڪ سنن نسائي، سنن ترمذي، ابن ماجه ۾ راويت آهي تہ رسول الله ﷺ جن عورتن سان هٿ نہ ملائيندا هئا.

عائشه رضي الله عنها جن بيان فرمائي ٿي تہ:

وَلَا وَاللَّهِ مَا مَسَّتْ يَدُهُ يَدَ امْرَأَةٍ قَطُّ فِي المبايعة

"الله جو قسم! (بيعت ۾) پاڻ ﷺ جن ڪنهن عورت جو هٿ نہ ڇوتو، پاڻ ﷺ جن عورتن سان بيعت بہ ڳالهائڻ سان وٺندا هئا." (48)

ڏير، سئوٽ ۽ ٻين غير محرم مردن کان پردي ڪرڻ ۾ لاپرواهي ڪرڻ

ڏير، سئوٽ ۽ ٻين غير محرم مردن کان پردي ڪرڻ ۾ لاپرواهي ڪرڻ بہ واضح برائين مان هڪ آهي، عورت کي حڪم ڏنو ويو آهي تہ ڇهري ۽ سموري بدن کي انهن مردن کان ڇپائي جيڪي غير محرم آهن ڀلي اهي مڙس جا ويجها رشتيدا هجن جيئن مڙس جو ڀاءُ يا سؤٽ وغيره پر انهن جي باري ۾ وڏيڪ سختي ڪئي وئي آهي عقبہ بن عامر رضي الله عنه جن کان روايت آهي رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ:

إِيَّاكُمْ وَالدُّخُولَ عَلَى النِّسَاءِ

"پنهنجي پاڻ کي عورتن وٽ وڃڻ کان بچايو".

هڪ انصاري عرض ڪيو

يَا رَسُولَ اللَّهِ أَفَرَأَيْتَ الْحَمْوَ

اي الله جا رسول ﷺ! ڏير جي باري ۾ ڇا حڪم آهي.

پاڻ ﷺ جن فرمايو تہ:

الْحَمْوُ الْمَوْتُ

ڏير تہ موت آهي. (49)

---

47 - طبراني 20 / 212، بيهقي صحيح الجامع (4921)

48 - بخاري، مسلم3 / 1489

49 - بخاري، مسلم

”الحمو“ جي معنىٰ آهي مڙس جو ويجهو رشتيدار عام طور تي ان تي الزام نہ لڳندو آهي

عورت جو غير محرم سان اڪيلو ٿيڻ

ڪنهن بہ مرد جي لاءِ جائز نہ آهي تہ ڪنهن غير محرم عورت سان گهر يا گاڏي ۾ اڪيلائي اختيار ڪري نہ وري ڪنهن عورت جي لاءِ جائز نہ آهي تہ هوءَ ڪنهن مرد سان گهر يا گاڏي ۾ اڪيلائي اختيار ڪري.

رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ:

لَا يَخْلُوَنَّ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ

”ڪابہ عورت سواءِ محرم جي ڪنهن غير محرم سان اڪيلائي اختيار نہ ڪري.“ ([50])

رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ:

قَالَ لَا يَخْلُوَنَّ رَجُلٌ بِامْرَأَةٍ إِلَّا كَانَ ثَالِثَهُمَا الشَّيْطَانُ

”ڪوبہ شخص جڏهن ڪنهن اجنبي عورت سان اڪيلائي اختيار ڪندوآهي تہ انهن ۾ ٽيون شيطان هوندو آهي.“ ([51])

حرام اڪيلائپ اها آهي جيڪا ڪنهن بند ڪمري يا گاڏي ۾ ماڻهن جي نظرن کان ڇپيل هجي.

ملازمن ۽ ڊرائيورن کي ضرورت کانسواءِ ملازم عورتن سان ملائڻ

جيڪڏهن ڊرائيور ۽ ملازم عورت مسلمان زال مڙس آهن تہ هيءُ بهتر ۽ جائز آهي تہ ڪڏهن نوجوان ملازم عورتن سان انهن جا مڙس گڏ نہ هئڻ ڪري (ملازم مرد) انهن طرف مائل ٿيندا آهن ۽ نتيجي ۾ برائيون پيدا ٿين ٿيون جيڪو ماڻهو ملازم ۽ ڊرئيوار جا حالات (۽ ذهنيت) ۽ گهرن جي صورتحال کان واقف آهي تہ اهو چڱي طرح ڄاڻي ٿو ڪيترائي ملازم برائين ۽ گناهن ۾ ملوث هوندا آهن ۽ گهر ڌڻي کي ڪا خبر نہ هوندي آهي

---

50 - بخاري، مسلم

51 - بخاري، مسلم

تمام ٿورا گهر مالڪ هوندا آهن جيڪي ملازم عورتن جي نگراني ڪندا آهن ۽ انهن ڪي پردي، حيا شرم ۽ گهرن ۾ رهڻ جي نصيحت ڪندا آهن جيڪو ماڻهو پنهنجي دين جي سلامتي چاهي ٿو ته ان کي گهرجي ته جن کي ملازمت تي مقرر ڪيو اٿس انهن کي شرعيت عمل پيرا ٿيڻ جو حڪم ڪري ۽ پنهنجي پاڻ کي، گهر ۽ اولاد کي ڊرائيورن ۽ (ملازمن) جي گهمرائين کان محفوظ رکي ۽ ملازم عورتن کي بي پرده ٿيڻ نه ڏي.

ملازمن جو عورتن سا ن ۽ ملازم عورتن جو مردن سان ميل جول

ان ۾ ڪوبہ شڪ نه آهي ته مرد جو عورت سان اڪيلائي اختيار ڪرڻ حرام آهي ان حڪم ۾ ملازم بہ شامل آهن ۽ گهر جو مالڪ ان ڳالھ کان ان بي پرواهيءَ ڪرڻ ۾ الله وٽ ذميدار آهي ڪجھ گهرن ۾ ملازم مرد، ڊرائيور ۽ عورتون هڪٻئي سان ميل جول رکندا آهن هيءُ حرام معاملو آهي گهر جو ذميدار مرد ۽ عورت هن برائي کان نه روڪين ته اهي بہ گناهگار ٿيندا ان ڪري واجب آهي اهڙا ذريعا اختيار ڪري جن سان برائين جو بنياد بنجندڙ اڪيلائپ ۽ ميل جول کان بچي سگهجي الله تعالیٰ مسلمانن کي هدايت جي نور سان نوازي ۽ انهن کان گناھ ۽ ان جي وبال ذريعا ۽ وسيلا پري ڪري

ضرورت جي باوجود ملازم (خادمہ) عورت جي لاءِ محرم جو انتظام نہ ڪرڻ

هيءَ پڻ واضح غلطي آهي جوتہ محرم ڪانسواءِ سفر ڪرڻ جائز نہ آهي ڀلي اهو حج جو سفر هجي

ابن عباس ﷛ کان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ:

لَا تُسَافِرْ الْمَرْأَةُ ثَلَاثًا إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ

”ڪابہ عورت محرم ڪانسواءِ سفر نہ ڪري.“ ([52])

ابوهريره ﷛ جن کان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو:

لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُسَافِرَ مَسِيرَةَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ لَيْسَ مَعَهَا حُرْمَةٌ

---

[52] - (بخاري ،مسلم)

”الله ۽ ان جي رسول تي ايمان رکندڙ عورت جي لاءِ جائز نہ آهي تہ هوءَ هڪ رات ۽ هڪ ڏينهن محرم کانسواءِ سفر ڪري.“ ([53])

عورت جو محرم کانسواءِ زميني، بحري يا فضائي سفر ڪرڻ

هيءَ عمل پڻ حلال ۽ جائز نہ آهي، هن مسئلي جي باري ۾ ڪجھ دليل بيان ٿي چڪا آهن

غير مسلمان ڪي گهرائڻ

انهن ڪي جزيره عرب ۾ گهرائڻ بالڪل جائز نہ آهي ڇوتہ صحيح حديث ۾ رسول ﷺ جو ان کان ممانعت جو حڪم موجود آهي

پاڻ ﷺ جن فرمايو تہ:

لَا يَجْتَمِعُ دِينَانِ فِي جَزِيرَةِ الْعَرَبِ

”بہ دين جزيره عرب ۾ گڏ نٿا ٿي سگهن.“ ([54])

اخرجو اليهود والنصارى من جزيرة العرب

”عيسائين ۽ يهودين ڪي جزيره عرب کان ٻاهر ڪڍي ڇڏيو.“

ڪافرن ڪي ڪم يا خدمت جي لاءِ گهرائڻ جن سان ڪيتريون خرابيون پيدا ٿين ٿيون جيئن انهن جون ديني رسمون ۽ بريون عادتون جيڪي اسلامي معاشري ۾ رائج ٿي وينديون آهن ماڻهن تي انهن جو(برو) اثر پوندو.

گهرن سان تعلق رکندڙ خطائون

گهرن ۾ فضول سامان:

گهرن ۾ فضول سامان رکڻ بہ هر معاملي ۾ وچٿرائي اختيار ڪرڻ ۽ فضوليات کان بچڻ واري حڪم جي خلاف آهي

الله تعالیٰ جو فرمان آهي

وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ

---

[53] - بخاري ،مسلم

[54] - (تلخيص الحبير، نصب الراية)

”کائو پيئو ۽ اجايو نہ وجايو ۽ بيشڪ الله اجايو وجائيندڙڻ کي پسند نٿوڪري.“ (الانعام 31)

وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا

”۽ فضول خرچي نہ ڪر“ (سورة بني اسرائيل 26)

اهڙي طرح فقط شهرت ۽ فخر جي لاءِ وس ڪان ٻاهر سامان جي بندوبست ڪرڻ انهن سيني برن مقصدن ڪان مومنن کي بچڻ گهرجي باقي جي سامان وڌائڻ يا قيمتي ۽ عمده شيون لڳائڻ ۾ ڪوبہ حرج نہ آهي جيستائين ان فضول خرچي جي دائري ۾ نہ اچن مثلا ديوارن کي قالين يا جاءِ نماز وانگر نقش ۽ نگار ڪرڻ يا ڪا ريشم جهڙي حرام شيءِ جو استعال يا اهڙين قيمتي شين کي جيڪي ونڻ واري کي فضول خرچي تي آماده ڪن هر ڪم ۾ وچٿرائي بهترآهي.

وچٿرائي جو فيصلو هر هڪ حال مطابق ٿيندو جيڪو ماڻهو سلف صالحين جي زندگين ۽ انهن جي احوال جي پيروي ڪندو تہ اهو ڪمال جو مرتبو ماڻيندو.

ڪجھ گهرن ڪان ڪجھ ٻين گهرن جي بي پردگي

هن معاملي ۾ خبردار بہ رهڻ لازمي آهي تہ گهرن ۾ ڪجھ شيون قابل پرده ۽ مخفي هونديون آهن ۽ جن جي حفاظت ڪرڻ ۽ راز ۾ رکڻ بهتر هوندو آهي ڪجھ گهرن جي ٻاهريون گهٽيون ٻين جي گهرن جي بي پردگي ۽ ان گهر جي عورت ۽ گهر ڌڻي جي شرعي آزادي ۾ رڪاوٽ جو باعث بنجن ٿيون ان ڪري هن سبب کي ختم ڪرڻ يا علاج ڪرڻ بهتر آهي.

کائڻ پيئڻ جون خطائون

الله تعالیٰ جو فرمان آهي:

وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ (الانعام 141)

”کائو پيئو ۽ اجايو نہ وجايو ۽ بيشڪ الله اجايو وجائيندڙڻ کي پسند نٿوڪري.“

اهڙي طرح الله تعالیٰ جو فرمان آهي:

وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذِيرًا (26) إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا(27)

(سورة بني اسرائيل 26 -27)

”۽ فضول خرچي نہ ڪر بيشڪ فضول خرچي ڪندڙ شيطان جا ڀائر آهن بيشڪ شيطان پنهنجي پالڻهار جو نافرماني ڪندڙ آهي.“

اسراف ۽ فضول جو مطلب هيءَ ته آهي مهمان جي مهمان نوازي ۾ وچٽرائي جي حد کان لنگهي وڃڻ پر جيڪڏهن مهمان نوازي ۾ تيار ڪرايل شين مان بچي ويل شين کي ڪاڌو وجي يا صدقي ۾ ڏنيون وڃن ته بهتر آهي پر جيڪڏهن بچي ويل شين کي گندگي جي ڍير تي اڇلائڻ وڃي ته اها الله جي نعتن جي بي قدري آهي ۽ الله جي مرضي جي خلاف انهن جي بيجا استعال آهي پر جيڪڏهن معاشري ۾ گهڻي تعداد ۾ بکيا (۽ غريب ماڻهو) موجود هجن ته اها بي قدري ۽ فضول خرچي الله تعالىٰ جي عذاب جو سبب بنجي ويندي آهي جيئن الله تعالىٰ جو فرمان آهي:

فَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَشِيدٍ (45)

سورة الحج (45)

”۽ پوءِ ڪيترائي ڳوٺ آهن جن کي تباه ڪيوسون ۽ اهي ظالم هئا پوءِ اهي پنهنجين ڇتين سميت ڊنل آهن ۽ گهڻا کوه اُجڙيل ۽ گهڻيون بلند ماڙيون سجيون پيون آهن.“

عمر بن شعيب عن ابيه عن جده جي سند سان روايت آهي ته رسول الله ﷺ جن فرمايو:

كُلُوا وَاشْرَبُوا وَتَصَدَّقُوا وَالْبَسُوا مَا لَمْ يُخَالِطْهُ إِسْرَافٌ أَوْ مَخِيلَةٌ

”توهان کائو، پيئو ۽ خيرات ڪريو ۽ لباس پايو پر فضول خرچي ۽ تکبر شامل نه هجي“ ([55]) (هن جي سند حسن آهي)

کابي هٿ سان کائڻ پيئڻ

شيطان جي کائڻ جي طريقي جي مشابهه هجڻ جي ڪري هن عمل کان روڪيو ويو آهي

ابن عمر رضي الله عنه بيان ڪري ٿو ته رسول ﷺ جن فرمايو:

إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَأْكُلْ بِيَمِينِهِ وَإِذَا شَرِبَ فَلْيَشْرَبْ بِيَمِينِهِ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْكُلُ بِشِمَالِهِ وَيَشْرَبُ بِشِمَالِهِ

”جڏهن به اوهين کائو ته ساڄي هٿ سان کائو ۽ جڏهن به پيئو ته ساڄي هٿ سان پيئو بيشڪ شيطان کابي هٿ سان کائي ٿو ۽ کابي هٿ سان پيئي ٿو.“ ([56])

کائڻ پيئڻ جي شين کي گندين نالين ۾ اڇلائڻ

کائڻ پيئڻ جي شين کي گندين نالين ۾ اڇلائڻ، يا انهن جي الڳ نالين کي گندي نالين جي پاڻي جي نالين سان ملائي ڇڏڻ جي باري ۾ عربستان جي مفتي محمد بن ابراهيم کان سوال ڪيو ويو ته پاڻ جواب ۾ فرمايو:

---

55 - ابن ماجه، مسند احمد، نسائي

56 - مسلم

”الله تعاليٰ ٻانهن کي بي شمار قسمن جي نعمتن سان نوازيو آهي ۽ انهن جي نعمتن جي شڪر گذاري جو حڪم ڪيو آهي انهن نعمتن ۾ کائڻ پيئڻ جون نعمتون بہ شامل آهن

الله تعاليٰ جو فرمان آهي

كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ

”پنهنجي پالڻهار جو رزق کائو ۽ ان جو شڪر ادا ڪريو.“ (سورة سبا 15)

ان ڪري ٻانهي تي انهن نعمتن جو شڪر ادا ڪرڻ واجب آهي شڪر ادائيگي جي هڪ صورت هيءَ بہ آهي تہ انهن جي بي قدري ڪندي انهن کي معمولي يا حقير نہ سمجهيو وڃي ۽ انهن کي گندگي جي جڳهين تي نہ اڇلايو وڃي

باقي کائڻ کانپوءِ اهڙن جڳهين تي هٿ ڌوئڻ جي باري تفصيل آهي:

جيڪڏهن هٿن تي طعام جو ڪجهہ مقدار لڳيل هجي تہ پوءِ ان طعام جي مقدار کي انهن گندين جڳهين تي اڇلائڻ ارادي سان اتي هٿ ڌوئڻ جائز نہ آهي ڇاڪاڻ جو انهيءَ سان نعمتن جي بي قدري ۽ بي ادبي ٿيندي پر جيڪڏهن هٿ تي ڪاڌي يا ماني وغيره جا ٽڪڙا وغيره لڳل نہ آهن تہ انهن کي ڪنهن بہ جڳهہ تي ڌوئي سگهجي ٿو ڇاڪاڻ تي هٿ تي معمول جي مطابق باقي رهندڙ اجزاء ميراڻ جي حڪم آهن جن جي ڪابہ قيمت نہ آهي نہ وري ڪو انهن کي ڪو کائڻ چاهيندو آهي انهيءَ کي هٿن تي ڄمي ويل ميراڻ چئبو آهي جيڪڏهن ان کي ڪنهن ٿانوَ ۾ گڏ ڪيو وڃي تہ ڪو اجيو يا ٻڪيو بہ ان کي نہ کائيندو اهڙي طرح اهي ننڍيون شيون جن کان بچڻ مشڪل آهي جيئن ڇانورن جا داڻا تہ انهن جي لاءِ اهو ساڳيو حڪم آهي“

معلوم ٿيو تہ انهن کائڻ پيئڻ جي شين کي گندين نالين ۾ اڇلائڻ منع آهي ڇوتہ انهيءَ سان نعمتن جي بي قدري ٿئي ٿي.

کائڻ پيئڻ جي وقت بسم الله نہ پڙهڻ

کائڻ کان اڳ بسم الله پڙهڻ جو حڪم ڪيو ويو آهي عمرو بن ابي سلمه رضي الله عنه بيان ڪري ٿو نبي ﷺ جن ڪيس فرمايو تہ:

يَا غُلَامُ سَمِّ اللهَ وَكُلْ بِيَمِينِكَ وَكُلْ مِمَّا يَلِيكَ

”اي ڇوڪرا! الله جو نالو وٺ پنهنجي ساڄي هٿ سان کاءُ ۽ پنهنجي اڳيان کاءُ“ [57]

نبي ﷺ جن فرمايو تہ :

---

57 - مسلم

إِنَّ الشَّيْطَانَ يَسْتَحِلُّ الطَّعَامَ أَنْ لَا يُذْكَرَ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ

”شيطان ان کاڌي کي حلال سمجھندو آھي جنھن تي بسم الله نہ پڙھي وڃي.“ ([58])

(ھتي روايت مختصر بيان ڪئي وئي آھي ھن ۾ ھڪ واقعو بيان ڪيو ويو آھي ..)

جنازي ۾ غلطيون

تعزيت جي وقت ختم قرآن جو اھتمام ڪرڻ:

ھي بہ ھڪ گھڙيل بدعت آھي جنھن جو دين سان ڪوبہ تعلق نہ آھي، ھن کي نيڪي جي عقيدي سان سر انجام ڏيڻ ھڪ اھڙي معاملي کي شرعي حيثيت ڏيڻ آھي جنھن جي الله تعالي ڪنھن کي بہ اجازت نہ ڏني آھي

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ

”انھن جا ڪي اھڙا شريڪ آھن ڇا جيڪي انھن جي لاءِ دين ۾ اھڙي شريعت سازي ڪن ٿا جنھن جو ڪين الله حڪم نہ ڪيو آھي.“ سورة الشورىٰ (21)

اھو عمل بالڪل نئون آھي تعزيت وقت چند قرآن پڙھندڙ گڏ ڪري قرآن مجيد پڙھائڻ نہ رسول ﷺ جن جي سنت آھي ۽ نہ وري سڳورين صدين ۾ انھي جو ڪو ثبوت ملي ٿو.

حقيقت ۾ تعزيت جي لاءِ ھڪ خاص محفل منعقد ڪرڻ ھڪ اھڙي بدعت آھي جنھن جو نبي ﷺ جن جي سنت مان ڪوبہ ثبوت نٿو ملي نہ وري ”خير القرون“ بھترين زماني ۾ ان جو ڪوبہ ثبوت ملي ٿو

جڏھن ان قسم جي مجلسن لاءِ اھو حڪم آھي تہ پوءِ مال جي فضول خرچين سان پريل ۽ رسمي تلاوت قرآن جھڙي بدعتين سان پريل محفلن جي بدعت ۽ ناجائز ھجڻ ۾ ڪھڙو شڪ آھي.

امام ابن قيم رحمه الله فرمائي ٿو:

وَكَانَ مِنْ هَدْيِهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلّم تَعْزِيَةُ أَهْلِ الْمَيِّتِ وَلَمْ يَكُنْ مِنْ هَدْيِهِ أَنْ يَجْتَمِعَ لِلْعَزَاءِ وَيَقْرَأَ لَهُ الْقُرْآنَ لَا عِنْدَ قَبْرِهِ وَلَا غَيْرِهِ وَكُلّ هَذَا بِدْعَةٌ حَادِثَةٌ مَكْرُوهَةٌ .

”ميت جي پوئين سان تعزيت ڪرڻ نبي ﷺ جن جي سنت آھي پر تعزيت ڪندڙن لاءِ محفلن جو انعقاد ڪرڻ ۽ انھن مجلسن ۾ قرآن جي رسمي تلاوت يا قبر يا ڪنھن ٻي جڳھ وٽ تلاوت سنت مان ثابت نہ آھي ۽ اھي سمورا ڪم نوان گھڙيل ۽ بدعتون آھن“

---

[58] - مسلم

2 تعزيت لاءِ ايندڙن لاءِ طعام جو بندوبست:

هيءَ عمل سوڳوارن کي مصروف ڪندڙ بہ سنت جي خلاف آهي بلڪ سنت طريقو هيءُ آهي تہ ميت جي پوئيرن جي لاءِ انهن جي ضرورت جي مطابق طعام تيار ڪرائجي جيئن مسند احمد، ترمذي، ابن ماجه وغيره ۾ آهي تہ جڏهن جعفر ﷛ جي شهادت جي خبر پهتي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو تہ:

اصْنَعُوا لِآلِ جَعْفَرٍ طَعَامًا فَقَدْ أَتَاهُمْ مَا يَشْغَلُهُمْ أَوْ أَمْرٌ يَشْغَلُهُمْ

"جعفر جي گهر وارن جي لاءِ طعام جو بندوبست ڪريو ڇوتہ انهن کي اهڙو معاملو پيش آيو آهي جنهن انهن کي مصروف ڪري ڇڏيو آهي."

امام ابن قيم رحمه الله فرمائي ٿو:

وَكَانَ مِنْ هَدْيِهِ صَلّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلّمَ أَنّ أَهْلَ الْمَيّتِ لَا يَتَكَلّفُونَ الطّعَامَ لِلنّاسِ بَلْ أَمَرَ أَنْ يَصْنَعَ النّاسُ لَهُمْ طَعَامًا يُرْسِلُونَهُ إلَيْهِمْ وَهَذَا مِنْ أَعْظَمِ مَكَارِمِ الْأَخْلَاقِ وَالشّيَمِ وَالْحَمْلِ عَنْ أَهْلِ الْمَيّتِ فَإِنّهُمْ فِي شُغْلٍ بِمُصَابِهِمْ عَنْ إطْعَامِ النّاسِ

"نبي ﷺ جن جي سنت مبارڪ آهي تہ ميت جي گهر وارن کي ماڻهن لاءِ طعام جي بندوبست ڪرڻ جي تڪليف نہ ڏني وڃي بلڪ حڪم ڏنو ويو آهي تہ ماڻهو طعام جو بندوبست ڪري انهن جي لاءِ طعام موڪلين هي بهترين اخلاق، سني عادت ۽ ميت جي گهر وارن تان (غم جو) بار هٽائڻ وارو عمل آهي ڇاڪاڻ جو اهي پهتل غم جي ڪري طعام جي بندوبست ڪرڻ کان عاجز آهن."

3 تعزيت ڪندڙن لاءِ مجلس جو انعقاد:

تعزيت ڪندڙن لاءِ مجلس جو انعقاد ڪرڻ، يا ڏيئا ٻارڻ يا روشني جو خاص انتظام ڪرڻ ۽ تحفا وغيره تقسيم ڪرڻ انهن عملن جو شمار بدعتن مان ٿئي ٿو ڏيئا جلائڻ (يا ڪنهن خاق قسم جي روشني جو انداز ڪرڻ بہ موت جي اطلاع ڏيڻ جي غير شرعي صورت آهي جنهن جي وضاحت مسئلي نمبر 2 ۾ ٿي چڪي آهي

سنت طريقو هيءُ آهي تہ ميت جي گهر وارن جي لاءِ طعام تيار ڪري ان سان (اخلاقي) سهڪار ڪيو وڃي ۽ انهن کي اهڙن ڪمن جي لاءِ تڪليف نہ ڏني وڃي جنهن جي باري ۾ الله تعالىٰ ڪو بہ دليل نازل نہ فرمايو آهي سنت جي پيروي ڪرڻ ۾ خير ڀلائي آهي ۽ بدعت سراسر برائي ۽ مصيبت آهي.

4 ميت تي ماتم ڪرڻ:

ميت تي ماتم ڪرڻ حرام ۽ ڪفر جو رستو آهي صحيح مسلم جي راويت آهي ته رسول الله ﷺ جن فرمايو ته:

اثْنَتَانِ فِي النَّاسِ هُمَا بِهِمْ كُفْرٌ الطَّعْنُ فِي النَّسَبِ وَالنِّيَاحَةُ عَلَى الْمَيِّتِ

ماڻهن ۾ به عادتون ڪفر واريون آهن

1- **نسب تي طعنو هڻڻ**

2- **ميت تي ماتم ڪرڻ**

ابو مالڪ اشعري ﷛ جن کان روايت آهي ته رسول الله ﷺ جن فرمايو ته:

أَرْبَعٌ فِي أُمَّتِي مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ لَا يَتْرُكُونَهُنَّ الْفَخْرُ فِي الْأَحْسَابِ وَالطَّعْنُ فِي الْأَنْسَابِ وَالْاسْتِسْقَاءُ بِالنُّجُومِ وَالنِّيَاحَةُ وَقَالَ النَّائِحَةُ إِذَا لَمْ تَتُبْ قَبْلَ مَوْتِهَا تُقَامُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ وَدِرْعٌ مِنْ جَرَبٍ

”منهنجي امت ۾ جاهليت جي زماني وارا چار ڪم ٿيندا رهندا جن کي اهي نه ڇڏيندا“.

1- **خانداني نسب تي فخر ڪرڻ.**

2- **خانداني نسب تي طعنا هڻڻ.**

3- **تارن جي ذريعي مينهن گهرڻ.**

4- **ماتم ڪرڻ.**

پاڻ ﷺ جن فرمايو ته:

ماتم ڪندڙ جيڪڏهن مرڻ کان پهريائين توبه نه ڪري ته ان قيامت جي ڏينهن ان حالت ۾ بيهاريو ويندو جو ان تي گندرف ۽ خارش واري قميص هوندي.“ (59)

ام سلمه ﷛ جن کان روايت آهي ته جڏهن سندس مڙس ابو سلمه جي وفات ٿي ته مون چيو مسافري جي حالت ۽ پرڏيهه ۾ سندن وفات ٿي مون پختو عزم ڪيو ته آئون مٿس اهڙو ماتم ڪنديس جو ماڻهن ۾ ان جي ڪهاوت بنجي ويندي مون ان جي لاءِ تياري ڪئي (بين عورتن کي گهرايو) هڪ عورت منهنجي ماتم مدد ڪرڻ جي لاءِ اچي رهي هئي ته ان کي (رستي يا ڪنهن جڳهه) تي رسول الله ﷺ جن مليا پاڻ ﷺ جن فرمايو:

أَتُرِيدِينَ أَنْ تُدْخِلِي الشَّيْطَانَ بَيْتًا أَخْرَجَهُ اللهُ مِنْهُ مَرَّتَيْنِ فَكَفَفْتُ عَنْ الْبُكَاءِ فَلَمْ أَبْكِ

---

59 - (**مسلم حديث نمبر** 934)

”ڇا تون چاهين ٿي تہ ان گهر ۾ ٻيهر شيطان داخل ڪرين؟ جتان الله تعالىٰ شيطان کي تڙي ڇڏيو آهي ام سلمه رضي الله عنها فرمائي ٿي (پاڻ ﷺ جن جي فرمان ٻڌڻ کانپوءِ) روئڻ جي ارادي کي ڇڏي ڏنم ۽ نہ رنيس.“

”ماتم جو مطلب آهي: ميت جي واکاڻ بيان ڪندي آواز بلند ڪرڻ روڄ راڙو ڪندي ڪبوتر وانگيان آواز ڪڍڻ اهو عمل الله جي فيصلي تي ناراضگي جو دليل آهي ۽ فرض ڪيل سبب جي صبر جي بہ خلاف آهي هن عمل تي سخت عذاب ۽ سزا جي ڌمڪي ڏني وئي آهي ان ڪري معلوم ٿيو تہ هيءُ ڪبيرو گناهہ آهي.“ (فتح المجيد مان ورتل)

پنهنجين ڳلن تي مارڻ ۽ ڪپڙا ڦاڙڻ ۽ جهالت جون پڪارون پڪارڻ

اهي سڀ برا ۽ حرام عمل آهن ۽ جاهليت جي ڪمن مان آهن اهڙي طرح اهي عمل الله جي فيصلي تي ناراضگي ۽ مصيبت تي بي صبري جو دليل آهن

ابن مسعود رضي الله عنه روايت ڪري ٿو رسول الله جن فرمايو تہ:

لَيْسَ مِنَّا مَنْ لَطَمَ الْخُدُودَ وَشَقَّ الْجُيُوبَ وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ

”جنهن پنهنجي ڳلن تي ماريو ۽ ڪپڙا ڦاڙيا ۽ جهالت جون پڪارون پڪاري ٿو اهو اسان جي طريقي تي نہ آهي“ (60)

”ليس منا“ جي معني آهي اهو ماڻهو اسان جي طريقي ۽ سنت تي عمل پيرا نہ آهي.

وَجِعَ أَبُو مُوسَى وَجَعًا فَغُشِيَ عَلَيْهِ وَرَأْسُهُ فِي حَجْرِ امْرَأَةٍ مِنْ أَهْلِهِ فَصَاحَتْ امْرَأَةٌ مِنْ أَهْلِهِ فَلَمْ يَسْتَطِعْ أَنْ يَرُدَّ عَلَيْهَا شَيْئًا فَلَمَّا أَفَاقَ قَالَ

ابوبرده رحمه الله بيان فرمائي ٿو تہ:

ابوموسىٰ الاشعري رضي الله عنه جن هڪ دفعي تڪليف ۾ مبتلا ٿيا سندن مٿو گهر جي ڪنهن عورت جي هنج ۾ هو ان بلند آواز سان روئڻ شروع ڪيو تڪليف جي ڪري پاڻ کي روڪي نہ سگهيا پر جڏهن هوش ۾ آيا تہ فريائون:

أَنَا بَرِيءٌ مِمَّا بَرِئَ مِنْهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَرِئَ مِنْ الصَّالِقَةِ وَالْحَالِقَةِ وَالشَّاقَّةِ

”آئون ان کان بيزاري جو اظهار ڪريان ٿو جنهن کان رسول الله ﷺ جن بيزاري جو اظهارفرمايو بيشڪ رسول الله ﷺ جن انهن عورتن کان بيزاري جو اظهار فرمايو

60 - (بخاري مع الفتح 3 /163)

* جيڪي روج راڙو ڪن ٿيون.
* جيڪي غم ۾ وار ڪوڙائين ٿيون.
* جيڪي ڪپڙا ڦاڙين ٿيون. " [61]

عورتن جو جنازي ۾ هلڻ

هن عمل کان بہ روڪيو ويو آهي ام عطيہ رضي الله کان روايت آهي

نُهِينَا عَنْ اتِّبَاعِ الْجُنَائِزِ وَلَمْ يُعْزَمْ عَلَيْنَا

"ان کي جنازي جي پنيان هلڻ کان روڪيو ويو آهي پر هن حڪم ۾ سختي نہ ڪئي وئي آهي."

جنازي ۾ عورتن جي شرڪت ڪيترين برائين کي جنم ڏي ٿو جنازي ۾ ماتم ڪيو ويندو ، رضامندي ۽ صبر جي بہ خلاف ورزي ٿيندي آهي

ميت تي ٽن ڏينهن کان وڌيڪ سوڳ ڪرڻ

ميت تي ٽن ڏينهن کان مٿي سوڳ ڪرڻ جائز نہ آهي پر زال پنهجي مڙس جي وفات تي چار مهينا ڏهہ ڏينهن سوڳ ڪندي.

ام حبيبہ رضي الله عنها بيان ڪري ٿي هن رسول الله ﷺ جن کان ٻڌو پاڻ منبر تي ويهي فرمائي رهيا هئا:

لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِّ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ فَإِنَّهَا تُحِدُّ عَلَيْهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا

"الله ۽ آخرت تي ايمان رکندڙ عورت جي لاءِ جائز نہ آهي تہ هوءَ ڪنهن ميت تي ٽن ڏينهن کان مٿي سوڳ ڪري پر پنهنجي مڙس (جي وفات) تي چار مهينا ڏهہ ڏينهن سوڳ ڪندي." [62]

ام حبيبہ ۽ زينب رضي الله عنهما جي روايت موجود آهي)

سوڳ ڪرڻ جو مطلب هيءُ آهي تہ:

عورت انهن ڏينهن ۾ هار سينگار نہ ڪري خوشبو ۽ مهندي وغيره نہ استعمال نہ ڪري اهڙي طرح ٻين روڪيل شين جو استعمال بہ جائز نہ آهي

---

[61] - بخاري

[62] - بخاري، مسلم

اهڙي طرح ٽن ڏينهن کان مٿي سوڳ ڪرڻ جائز نہ آهي پر پنهنجي مڙس جي وفات تي چار مهينا ڏهہ ڏينهن سوڳ ڪندي.

الله تعاليٰ جو فرمان آهي:

وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا

”۽ جيڪي اوهان مان فوت ٿين ٿا (۽ پويان) پنهنجيون زالون ڇڏين ٿا تہ اهي (زالون) چار مهينا ڏهہ ڏينهن انتظار ڪن (۽ عدت گذارين) “ سورة البقرة 234

رسالن ۽ اخبارن ۾ موت جو اعلان ڪرڻ

ڪنهن جي موت جو اعلان ۽ مشهوري ڪرڻ کان بہ روڪيو ويو آهي

امام ترمذي فرمائي ٿو:

ڪجهہ عالمن موت جي اعلان ڪرڻ کي مڪروه قرارڏنو آهي انهن جي نزديڪ اعلان جو مطلب هيءُ آهي ماڻهن ۾ موت جو اعلان ڪيو وڃي تہ جيئن ماڻهو ان جي جنازي ۾ شريڪ ٿين

ڪجهہ عالمن جي نزديڪ رشتيدارن ۽ يائرن کي اطلاع ڏيڻ ۾ ڪوبہ حرج نہ آهي“

ابن مسعود ۽ حذيفه رضي الله عنهما جي روايت ۾ موت جي اعلان کان روڪيو ويو آهي هن منع جو (راجح) مطلب هيءُ آهي تہ:

ميت کي دفن ڪرڻ کانپوءِ ماڻهن ۾ چڪر لڳائي ان جو موت جو اعلان ڪيو وڃي يا انهن ماڻهن جي لاءِ اعلان ڪيو وڃي جيڪي جنازي ۾ شريڪ ٿيڻ جو ارادو نٿا رکن باقي جنازي ۾ شرڪت جو ارادو رکڻ وارن جي لاءِ اعلان ڪرائڻ ۾ ڪوبہ حرج نہ آهي.

انهيءَ جو دليل بخاري ۽ مسلم جي راويت آهي تہ رسول الله ﷺ جن نجاشي جي وفات واري ڏينهن صحابہ ڪرام کي ان جي وفات جو اطلاع ڏنو تہ جيئن ان جي غائبانہ جنازي نماز ادا ڪئي وڃي ڇاڪاڻ جو سندس وفات ڪافرن جي ملڪ ۾ ٿي. والله اعلم

سوڳ جي سلسلي ۾ ڪجهہ غيرشرعي پابنديون

سوڳوار عورت کي چند ڏسڻ، بلند جڳهہ تي چڙهڻ يا ڪنهن قريب کي مصافحي ڪانسواءِ سلام کان روڪڻ اهي سڀ اڻ ڄاڻ عوام جون غلطيون آهن

سنت ۾ عورت کي فقط پنجن جائز ڪمن کان روڪيو ويو آهي

1- ڪپڙن جو سينگار: اهڙا ڪپڙا نہ پائي جنهن سان هار سينگار جو اظهار ٿئي.

2- **خوشبو لڳائڻ: ڪپڙن يا جسم تي خوشبو لڳائڻ البتہ ماهواري ڪان پاڪ ٿيڻ ضرورت مطابق استعمال ڪري سگهي ٿي باقي خوشبودار تيل يا مهندي جي لاءِ استعمال نٿي ڪري سگهي.**

3- **زيورپائڻ : زيور بہ نہ پائي ڇوتہ زيور بہ هار سينگار ۽ زينت مان شمار ٿين ٿا.**

4- **سرمو وغيره: سرمو بہ نہ پائيندي يا اهڙا رنگ بہ استعمال نہ ڪندي جن سان زينت جو اظهار ٿئي.**

5- **جنهن گهر ۾ مڙس جي وفات ٿي آهي ان گهر ۾ اهي عدت جا ڏينهن**

مڙس جي سوڳ واري عدت گذاريندڙ عورت تي مٿي ڄاڻايل پنجن معاملن جي پابندي لازمي آهي انهن ڪان علاوه باقي سڀ معاملا جائز آهن الله تعالىٰ جي لاءِ هر معاملي ۾ تقوىٰ اختيار ڪندي مباح ڪم سرانجام ڏيئي سگهي ٿي.

سوڳ جي لاءِ ڪارا ڪپڙا لازمي پائڻ

سوڳوار عورت جي لاءِ لازمي نہ آهي تہ هوءَ ڪارا ڪپڙا پائين عورت ڪي فقط انهن ڪپڙن پائڻ ڪان روڪيو ويو آهي جن سان زينت جو اظهار ٿئي جيئن بهرين رنگن وارا ڪپڙا يا خوبصورت ڪپڙا پائڻ باقي سوڳ ڪانپوءِ ڪاري، سائي، پيلي يا ڪنهن بي رنگ جا لباس پائي باقي اهڙا خوبصورت ڪپڙا نہ پائي جن سان (ماڻهن جو نظرون ان جي طرف) مائل ٿين اهي سڀ پابنديون مڙس جي حق ۽ گذريل نڪاح جي عقد جو احترام ڪندي پوريون ڪري جيئن ام عطيہ رضي الله عنها جن ڪان روايت آهي تہ رسول الله ﷺ جن فرمايو:

لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِّ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُحِدَّ فَوْقَ ثَلَاثٍ إِلَّا عَلَى زَوْجٍ فَإِنَّهَا لَا تَكْتَحِلُ وَلَا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا إِلَّا ثَوْبَ عَصْبٍ

...................وَلَا تَمَسَّ طِيبًا إِلَّا أَدْنَى طُهْرِهَا إِذَا طَهُرَتْ نُبْذَةً مِنْ قُسْطٍ وَأَظْفَارٍ

"الله ۽ آخرت تي ايمان رکندڙ عورت جي لاءِ جائز نہ آهي تہ هوءَ ڪنهن ميت تي ٽن ڏينهن ڪان مٿي سوڳ ڪري پر پنهنجي مڙس (جي وفات تي چار مهينا ڏهہ ڏينهن سوڳ ڪندي)

نہ خوشبو لڳائي، نہ سرمو پائي نہ رنگيل ڪپڙا پائي سواءِ <u>ان رنگ جي ڪپڙن جي داڳن ڪي بنڻ جي</u> لاءِ لڳايو ويندو آهي نہ وري خوشبو لڳائي پر جڏهن ماهواري ڪان پاڪ ٿئي تہ قسط يا اظفار خوشبو بُڙي جي مقدار برابر استعمال ڪري سگهي ٿي (امام بخاري فرمائي ٿو قسط ڪافور وانگر هڪ خوشبو جو قسم آهي)

والله اعلم وصلىٰ الله علىٰ نبينا محمد وعلىٰ وآله وصحبه وسلم تسليما كثيرا
هن ڪتاب جي تڪميل رجب جي دوارن 1408 ھ تي ٿي الله تعالىٰ اسان کي نيڪ عملن جي توفيق عطا فرمائي الله تعالىٰ اسان کي هن ڪتاب جي بهترين خاتمي ۽ احسان سان نوازيو ۽ اسان کي حق جي دعوت ڏيندڙ ۽ ان تي ثابت قدم رهندڙ بنايائين اي الله (هن ڪوشش) کي قبول فرمائي ۽ (اسان) سيني کي معاف فرمائي. (آمين)